

A photograph of a rocky, mossy landscape overlooking a body of water under a cloudy sky. The foreground is dominated by a large, textured rock formation covered in patches of green moss and small, dry, brownish plants. The rock surface is uneven and shows signs of weathering. In the middle ground, a calm body of water stretches across the frame, with a few small, dark islands or rocks visible in the distance. The sky is filled with soft, white clouds, and the overall lighting is diffused, suggesting an overcast day.

RAET NASJONALPARK

MULIGHETSSTUDIE FOR UNIVERSELL UTFORMING
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR 2020

Tittel:

Mulighetsstudie for universell utforming i Raet nasjonalpark.

Forfattarar:

Trond Endresen og Sigrid Lofthus Drange

Dato:

22.09.2020

Oppdragsgjevar:

Nasjonalparkstyre i Raet nasjonalpark

Kontaktperson:

Nasjonalparkforvalter Jenny M. Gulbrandsen

Prosjektoppsummering:

Mulighetsstudien skal gi en beskrivelse av eksisterende anlegg på Hove og Hasseltangen, og Gravene på Merdø – med fokus på hvilken grad av tilrettelegging som er der i dag. Studien gir på bakgrunn av denne vurderingen forslag til nye tiltak, med særlig fokus på overgang sjø-land.

Mulighetsstudiens forslag til løsninger skal kunne videreutvikles og realiseres som en del av nasjonalparkerings besøksstrategi.

Prosjekttema:

- Universell utforming
- Naturverdier
- Friluftsliv

Framsida:

Svaberg på Hasseltangen
(Feste Landskap / Arkitektur)

Der annet ikke er nevnt, er bilder tatt av
Feste Landskap / Arkitektur

Kvalitetsikring:

Tone Telnes

Dato:

22.09.2020

Produsert av:

Feste Sør AS
Besøksadr.;
Nedre Tyholmsvei 10, Arendal og
Tordenskjoldsgt. 6, Porsgrunn

www.feste.no
te@feste.no
sld@feste.no

FESTE
LANDSKAP • ARKITEKTUR

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
2. Bakgrunn	6
3. Oppgaven	7
4. Prosess	8
5. Begreps- og behovsavklaringer	9
- Nedsatt funksjonsevne	
- Forutsigbarhet og trygghet	
- Det sosiale synsfelt	
6. Premisser for utforming	12
- Turområder	
- Toalett og skifterom	
- Vannstands nivå	
- Badeplasser	
- Fiskeplass	
- Brygger for kajakk og mindre fritidsbåter	
- Parkering	
7. Arkitektur- og designprogram	16
8. Prosjektområde Hove	20
8.1 Generelt om Hove	20
8.2 Beskrivelse av eksisterende situasjon på Hove	21
8.3 Forslag til løsning på Hove	26
8.4 Delområde - Hoveodden	30
8.5 Delområde - Bukten ved Strandhuset	35
8.6 Delområde - Bukten ved Hove leir	38
9. Prosjektområde Hasseltangen	40
10. Prosjektområde Merdø	46
Kilder	50
Vedlegg	
- Hasseltangen, tegning L1-L2	
- Hove, tegning L3-L6	
- Merdø, tegning L7	
- Prinsipp fiskebrygger, tegning L8	
- Prinsipp turstier, tegning L9	
- Raet servicebygg, 8 sider	

1. Innledning

Feste Sør AS har i oppdrag fra Raet nasjonalpark utarbeidet mulighetsstudie for universell utforming i Raet nasjonalpark. Dette er et ledd i nasjonalparkens besøksstrategi.

Raet nasjonalparken skiller seg fra andre nasjonalparker ved at en forholdsvis stor del av brukeren er lokale, eldre og/ småbarnsfamilier på småturer. Et overordnet mål er å gjøre området mer tilgjengelig, både for lokalbefolkning og turister, sommer som vinter. Nasjonalparken har i dag en variasjon i friluftslivstilbud fra godt tilrettelte turstier til bratte svaberg og tett skog.

Mulighetsstudien vurderer eksisterende tilbud på Hove, Hasseltangen, og Gravene på Merdø. Studien gir på bakgrunn av denne vurderingen, konkrete forslag til utforming og plassering av baderampe, brygge for mindre fritidsbåter og kanoer og fiskeplasser, samt servicebygg med toalett og skifterom. Hovedløsning er beskrevet under hvert kapittel, men er i sin helhet vist i vedlegg bakerst i dokumentet.

Mulighetsstudiet har blitt utarbeidet etter innspill fra en brukergruppe bestående av mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. Forslagene er presentert for brukergruppen og videre bearbeidet etter kommentarer og innspill. Mulighetsstudiets forslag til løsninger skal kunne videreutvikles og realiseres av kommunene/Raet nasjonalparkstyre som en del av besøksstrategien.

Fra Feste Sør AS har Tone Telnes, Trond Endresen, David Fjågesund, Jenny Fischer og Sigrid Lofthus Drange bidratt.

Nasjonalparkforvalter Jenny Marie Gulbrandsen har vært prosjektleder for nasjonalparkstyret.

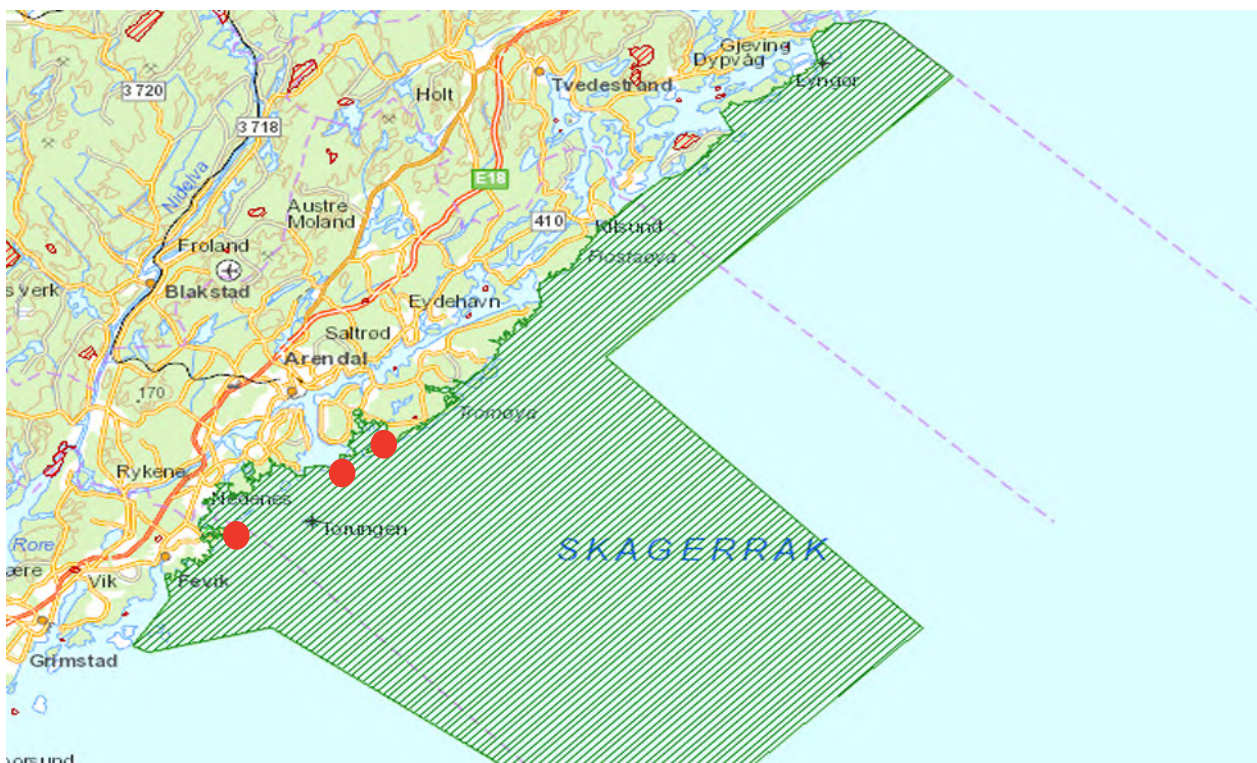
2. Bakgrunn

I 2019 ble besøksstrategi for Raet nasjonalpark oversendt Miljødirektoratet for faglig godkjenning. I Nasjonalparkstyrets forslag til besøksstrategi er 15 steder utpekt som innfallsporter. Nasjonalparkstyre har fastsatt at av disse skal spesielt Hove og Hasseltangen tilrettelegges bedre for blant annet for svaksynte/ mennesker med nedsatt mobilitet mv. Det er spesielt ønskelig å se på løsninger i overgang sjø-land.

Raet nasjonalpark er en marin nasjonalpark hvor om lag 98 % av arealet er sjø. Nasjonalparken har fått sitt navn etter et geologisk fenomen. Raet, endemorenen fra siste istid (10–12 000 år siden). Endemorenen ligger både på land og i havet utenfor, og kan sees som rullesteinsstrender og -områder flere steder i nasjonalparken, blant annet på prosjektområdene Hove og Hasseltangen. I nasjonalparken er det et rikt artsmangfold, med ideelle levesteder for en rekke marine og landbaserte arter. I Raet nasjonalpark er det pt. tillatt å fiske og drive fangst.

Raet nasjonalpark er utover et vernet naturområde et mye brukt friluftslivsområde, sommer som vinter, både av lokalbefolkning og turister. Nasjonalparken har en variasjon i friluftslivstilbud fra godt tilrettelagte turstier til bratte svaberg og tett skog. Raet nasjonalparken skiller seg fra andre nasjonalparker ved at en forholdsvis stor del av brukeren er lokale, eldre og/ småbarnsfamilier på småturer. Prosjektområdene på Hove, Hasseltangen og Merdø er offentlig eid og områdene er tilgjengelig for alle, uavhengig av økonomi og ressurs-situasjon.

Agder fylkeskommune (nå Agder fylkeskommune) har satt av 300.000,- til mulighetsstudie for universell utforming i Raet nasjonalpark, og i september 2019 ble mulighetsstudien utlyst.

Kartutsnitt som viser verneområdet i grønn skravur, med prosjektområder merket med rød ring

3. Oppgaven

Mulighetsstudien skal gi en beskrivelse av eksisterende anlegg på Hove og Hasseltangen, og «Nabben» på Merdø – med fokus på hvilken grad av tilrettelegging som er der i dag og hva som er mulig å gjennomføre med ulike tiltak. Mulighetsstudien skal særlig se på løsninger knyttet til overgang sjø-land. Det vil gis noen generelle innspill til hvordan funksjonsnedsatte brukere kan imøtekommes bedre hva gjelder adkomst og informasjon. Stifinning og orientering inngår ikke i studien, da dette jobbes med i et eget prosjekt.

Mulighetsstudien skal gi forslag til utforming av universelt utformede løsninger herunder plassering av baderamper med flerbrukspotensiale, brygger for kajakk og mindre fritidsbåter, plassering av toalettbygg og underlag på turveier på Hove og Hasseltangen. Studien gir et forslag til servicebygg, men det vil i denne studien ikke detaljeres. Dette bør løses i en eventuell senere fase, fordi det krever et større arbeid med tanke på å finne gode, funksjonelle, miljøvennlige og godt stedtilpassa/skreddersydde løsninger for toalettrom. Avfallshåndtering skal ikke vurderes.

Forslag til løsninger/tiltak skal også kunne overføres til andre steder i nasjonalparken der det er mulig. Løsninger/tiltak er av ene slik karakter at en regner med at de er relevante for andre friluftsområder i Raet og Agder for øvrig.

Mulighetsstudie skal fristille seg fra pågående planer og prosjekter.

Konstruksjoner skal være «permanent midlertidig» Det vil si; irreversible tiltak skal unngås, konstruksjoner skal kunne fjernes uten skade på området og konstruksjoner/tiltak skal ha en levetid på minst 10-15 år. Tiltak i grunnen skal begrenses og det skal være fokus på miljø- og naturvennlige materialer.

Mulighetsstudien er på et konseptuelt plan, dvs. det er ikke detaljert vurdert vær og grunnforhold i forslag til brygger, men det er i hovedsak tatt utgangspunkt i eksisterende bryggers størrelser/omfang. Det har heller ikke vært prosess mot plan- og vernemyndigheter, utover nasjonalparkforvalteren. De registrert automatisk fredede kulturminnene og naturverdiene er hensyntatt, men i neste fase må det skaffes en fullstendig kunnskap om bla. kulturminner og naturverdier, og det anbefales god dialog med kultur- og planmyndighetene i prosessene videre.

Befaring på utsiden av Hoveodden.

4. Prosess

Innledningsvis er det hentet inn og sammenstilt erfaringer og veiledningsmateriell på fagområdet for å ha en oppdatert og felles forståelse av behov, utprøvde løsninger og lovverk på området.

3 erfarne landskapsarkitekter med lang erfaring fra stedsutviklingsprosjekter, helseprosjekter og andre prosjekter hvor omgivelser og folk er sentrale har bidratt i prosjektet og befart prosjektområdene Hove og Hasseltangen. Sørlike deler av Merdø er befart med båt og på land. Registreringer er gjort på kart og ved hjelp av fotografering.

Vi har hatt en holistisk tilnærming til oppgaven, der naturen, tradisjonene, omgivelsene, folk og helse, er nøye knyttet sammen. Det er av stor betydning å ha en følsomhet for stedet og naturen, men ikke minst hvordan skånsomme og medfølende tiltak kan oppleves positivt for alle, også for mennesker med ulike former for utfordringer. Det mentale er ofte like viktig som den fysiske tilretteleggingen som skal forenkle hverdagen og gjøre steder tilgjengelige.

Gjennom hele prosessen har vi drøftet løsninger og muligheter i hvert prosjektområde og avklart evt. konflikter i forhold til arter og naturverdier med nasjonalparkforvalteren. Det har vært lagt spesielt vekt på å kartlegge landskapsrom, synlighet, viktige naturverdier og arter, kulturminner, kvaliteter, utfordringer og muligheter. Utfordringene er særlig å balansere inngrep/tiltak opp mot natur, helhetsinntrykk og kvaliteter ved de ulike friluftsopplevelsene. Utredningen er slik basert på landskapsfaglig kunnskap om området, på studier av tilgjengelige kart, foto og ortofoto sammen med egne befaringer i området.

For å lykkes med arbeidet, har forslagene til løsninger vært presentert og drøftet med en referansegruppe bestående av mennesker med god kjennskap til ulike funksjonsnedsettelse. Innledningsvis ble det vurdert å invitere en bredere og større gruppe med flere ulike brukere, siden universell utforming favner videre enn å gjøre området tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne. Imidlertid er det denne gruppen som krever særlig tilpassede løsninger, der detaljer kan være avgjørende for om områder/tjenester er universelle.

På befaringen med brukergruppene i vår fikk vi fine innspill. Tilrettelegging som gir trygghet, skjerming, natur- og landskapsopplevelse, tilgang til steder der en kan sitte ned og drømme seg bort er viktig. I dette samarbeidet ble det avdekket utfordringer og muligheter i områdene og det ble gitt tilbakemelding på forslag til konkrete løsninger for brygger, baderampe, møtesteder bl.a.

Befaring med referansegruppen på Hasseltangen 5.mai.

5. Begreps- og behovsavklaringer

Med **universell utforming**» menes **utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.**» (Fra FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, som ble ratifisert av Norge i 2013).

Et universelt utformet friluftslivsområde er altså et friluftslivsområde som er utformet på en slik måte at det kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.

Så – hva er så friluftsliv og hva er viktig å tilrettelegge for, og på hvilken måte?

For friluftslivsutøvelse er opplevelsen det sentrale. Opplevelsen er en kombinasjon av aktiviteten som utøves, de fysiske omgivelsene og forholdet til andre mennesker.

Utsikt fra Hasseltangen

Et universelt utformet friluftsområde skal inkludere alle, uavhengig av alder og ferdighetsnivå, og uten at anlegget fremstår som spesielt tilrettelagt for en bestemt gruppe. Et universelt utformet friluftsområde skal dekke de viktigste turaktivitetene som det å gå på tur, fiske og bade. Universell utforming inneholder et sterkere likestillingskrav enn det som ligger i begrepet «tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne».

Gleden ved å oppleve sjøen, naturen og «livet i havet» er felles for alle, og er i prinsippet helt gratis. Bedre tilretteleggingen av områder som Hove og Hasseltangen vil kunne gi flere mennesker mulighet til å oppleve og nyte disse kvalitetene, uavhengig av økonomi, ressurs-, alder- og ferdighetsnivå.

Grad av tilrettelegging styres i et område som Raet nasjonalpark av de unike natur- og opplevelsesverdiene. Naturen, herunder topografien og geologien i de landbaserte delene av Raet nasjonalpark varierer og nye tiltak må ivareta de forskjellige stedenes unike naturkvaliteter og identitet. Flere områder i Raet kan med relativt enkle grep gjøres tilgjengelige for langt flere, andre steder/aktiviteter vil trenge en mer omfattende tilrettelegging. Det er viktig i denne sammenheng å presisere at det ikke er konkrete krav til løsninger gitt i lov eller forskrifter for friluftsområder, men noen anbefalinger og retningslinjer er gitt i ulike veiledningsmateriell. Disse anbefalingene omtales i kap. 6.

Nedsatt funksjonsevne

Et universell utformet friluftsområde favner altså bredere enn et friluftslivsområde med tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. (Nedsatt funksjonsevne innebærer tap av, skade på eller avvik i en kroppsdelen eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner). Det er imidlertid slik at hvis et område/anlegg har løsninger/tilbud for personer med nedsatt funksjonsevne, vil disse tiltakene også være til nytte og glede for personer uten funksjonsnedsettelse. Å etterstrebe så gode løsninger som mulig for personer med nedsatt funksjonsevne er altså viktig.

De fleste av oss vil i løpet av livet oppleve en eller annen form for nedsatt funksjonsevne. En funksjonsnedsettelse kan være varig, midlertidig, stigende, situasjonsbetinget, synlig eller usynlig. Personer med nedsatt funksjonsevne er en svært sammensatt gruppe med ulike utfordringer som kan deles inn i følgende hovedgrupper;

- Hørsel
- Syn
- Bevegelse/motorikk/balanse
- Astma/allergi/overfølsomhet
- Kognitive utfordringer
- Kronikere
- Mage/tarm utfordringer
- Mentale lidelser

Forutsigbarhet og trygghet

Ulike personers behov og ønsker er sjeldent mulig å oppfylle fullt ut i et friluftslivsområde. Behovene må vurderes opp mot hverandre og natur- og friluftslivskvalitetene i området, slik at en finner den beste løsningen for at flest mulig kan få en god opplevelse på tur eller når en bader, raster, eller fisker.

Selv om personer har ulike behov i friluftslivsområder, vil vi særlig vektlegge dette med forutsigbarhet og trygghet. Mennesket søker det trygge og det forutsigbare. Søker vi det uforutsigbare, er det i realiteten avklart i forkant- vi vet vi oppsøker/kan oppleve det uforutsigbare/utrygge. Med andre ord vi ønsker, i større og mindre grad å vite hva vi kan forvente når og til dels hvor. Hva vi opplever som trygt og forutsigbart varierer gjennom livet og om vi er sammen med noen eller alene. Mennesker med nedsatt funksjonsevne kan ofte ha et større behov for forutsigbarhet enn mennesker som ikke har det, rett og slett som en følge av behov for tilrettelegging.

God belysning kan for mange være et viktig kriterium for om et område oppleves trygt på kveldstid og i mørke vintermåned. Imidlertid kan belysningsmaster og selve lyskilden forringe friluftslivsopplevelsen for mange. Det er også forskningsresultater som indikerer at dyr og fugler forstyrres av belysning, særlig LED-lys. Belysning i friluftslivsområder brukes derfor ofte kun i urbane friluftslivsområder, som lysløyper, parker og i bynære grøntdrag og markaområder.

Det sosiale synsfelt

Kjennskap til menneskets sanser er en viktig forutsetning for utforming og dimensjonering av uterom og anlegg. Med unntak av blinde og personer med svært nedsatt synsevne, er synet vår viktigste sans for å oppleve og vurdere omgivelsene våre. Hørsel og lukt gir oss også viktig informasjon, men vi kommuniserer, vi leser skilt og informasjon og vi vurderer omgivelser ved hjelp av synet vårt. For blinde og svaksynte er det således viktig å lage orienteringspunkter i form av naturlige eller kunstige ledelinjer, taktile og visuelle kontraster og informasjon, samt å unngå løsninger som blender.

Hva ser vi og når?

Hvor mye vi ser avhenger av flere faktorer, men avstand, belysning og fart spiller en stor rolle. Kort oppsummert kan hva vi ser angis som (*J. Gehl/1996*):

- På en avstand opp til ½-1 km er det mulig å se og registrere at det er et menneske, avhengig av faktorer som belysning, bakgrunn og ikke minst om menneskene en søker er i bevegelse eller ikke.
- På 70-100 meter begynner det å bli mulig med stor grad av sikkerhet å identifisere personers kjønn, alder og hva de gjør.
- På ca. 30 meters avstand er det mulig å se ansiktstrekk, frisyre, alder og gjenkjenne personer.
- Når avstanden er nede i 20-25 meter vil de fleste personer oppfatte følelser og stemning hos andre mennesker.
- En samtale foregår som regel i en avstand på 1-3 meter.

Jo nærmere vi er hverandre, jo større grad av intimitet og kontakt/kommunikasjon oppleves /oppnås.

Det «sosiale synsfelt» sammen med grad av trygghet / forutsigbarhet er essensielt i å ha som bakteppe når vi skal komme med forslag til hvordan Raet nasjonalpark kan utformes mer universelt; Hvor skal det legges til rette for hvilke aktiviteter, er det noen aktiviteter som er i konflikt og er det tiltak som kan gjøres for å redusere utrygghet?

Strandområdene på Hasseltangen er åpne og en har god oversikt over hvem som er i området

6. Premisser for utforming

I det følgende gis en sammenstilling av anbefalinger for utforming, delt inn etter aktiviteter. Dette er lagt til grunn i forslagene til løsning, men vil også være nyttig når løsninger skal videreutvikles og realiseres.

Turområder

For at et turområde skal oppfylle kravene til universell utforming, må adkomst og parkering med tilstrekkelige HC plasser (skiltet og merket), turvei og toalett være universelt utformet. Å være på tur kan ofte innebære resting, og det er derfor viktig at sittegrupper, samt grill og bålplasser er tilgjengelige langs/ved turvei.

Utformingen må være best mulig når det gjelder avstander (til parkering og toalett), hvilemuligheter, overflate, stigning, tverrfall og plass til passasje. Best mulig vil i et friluftslivsområde alltid måtte vurderes for hvert enkelt sted. Tiltakene må ikke forringe opplevelsen eller ekskludere andre utøvere.

Tuområdet må også være lett å orientere seg i. Med dette menes at det er tydelig hvor de ulike aktivitetene er og hvor langt det er til og mellom dem. Turnettet med stier og veier må skiltes slik at det er tydelig hvor stien går, hvor lang den er og hvor bratt eller ulend den er.

Turveier må ha tilstrekkelig bredde og stigning, og en fast, jevn og sklisikker overflate. Vei og sti bør være trinnfri, med et tverrfall på ca. 2,0 %, (maks 2,9 %). Å ta seg over løs sand er tungt for de fleste. Med hjul kan det være umulig. I slike områder kan en legge trematter eller såkalte «mobimatter». "Mobimatte" er en lett, transportabel og mobil utrullingsmatte som opprinnelig er utarbeidet til militære formål. Imidlertid er det kjent at det har vært problemer med å holde "mobimattene" frie for sand på grunn av vind, vannstand og sandflukt. En mer anbefalt løsning på slike steder er trematter. Slike trematter kan lages av terrassebord (125mm x 28mm) med 5 mm avstand, hvor bordene festes til taulengder, 3 stykker. Hvis seksjonene ikke er for lange kan mattene rulles sammen når sesongen er over. Ved behov kan mattene festet til stolper.

Bredden på hovedturvei bør være slik at to personer (barnevogn og rullestol), kan passere hverandre, dvs. min. 1,8 m. Mindre turveier og stier bør ha en bredde på minst 90 cm. Der dette ikke er mulig, bør det sikres møtelommer. Dette gjelder også ved bommer og andre stengsler for kjøretøy – bredde på passering må være slik at barnevogn, rullestol mv. kan passere. Om mulig bør det legges opp til flere turalternativer fra de korte 1 -2 km til de lengre 5 -6 km avhengig av funksjonsnivå. I denne sammenhengen er det en fordel med rundløyper som kan skape trygghet og variasjon.

Det bør også være gode kontraster mellom turvei og sidekanter samt fri høyde til utstikkende greier og overheng. For synshemmede er det behov for sammenhengende og tydelig føringskant langs turvegen. Føringskanten må være tydelig og gjennomgående f.eks. f.eks. overgang mellom fast grussti og vegetasjon.

For at turvei skal være tilgjengelig for barnevogn, manuell rullestol, gåstol og mennesker med bevegelsesutfordringer bør fallet ikke overstige 1:15 (6,7 %). På kortere strekk kan stigning være opp til 1:12, men da bør det legges inn hvileplan og/eller rekkverk og vurderes hvilemuligheter.

Toalett og skifterom

Å ha tilgang til toalettfasiliteter er et behov vi alle har, barn som voksne, men for enkelte grupper er dette avgjørende for om en tar en tur eller ikke. Mennesker som har funksjonsnedsettelse i mage og tarm, som irritabel tarm, inkontinens mv. vil ofte måtte vite om, og hvor toalettmuligheter er, før de legger ut på tur. I områder med mange mennesker og/eller der vi oppholder oss over lengre tid for eksempel for å bade, spise eller nyte utsikt, vil dette behovet øke. I områder som brukes mye, bør det være helårsåpne toaletter med vedlikeholdsvennlige flater (hærverksikre) og med jevnlig vedlikehold. I områder hvor en legger opp til aktiviteter som krever skifte av klær, som bade- og teltplasser, bør det også vurderes skifte-/omklædningsrom.

I naturen bør en i større grad enn ellers legge til rette for store rullestoler. Anbefalt innvendig størrelse er minst 2,4m x 2,5m. Selv med denne størrelsen er det en utfordring å manøvrere/snu med en stor rullestol. (I tillegg må man legge til grunn kravene i forskrifter og veiledere).

For å orientere seg er det viktig at disse rommene er tilstrekkelig opplyst. Flere av stedene hvor det er aktuelt med toalett i Raet, er det ikke tilgang til strøm. Det er derfor viktig å velge løsninger som utnytter dagslyset på en god og effektiv måte, samt tilrettelegge for soldrevne lyspunkter. Takvinduer sikrer at rom har mye bedre dagslysutnyttelse enn andre vindustyper. Det betyr at det er mulig å orientere seg kun ved bruk av dagslys. Høye dagslysfaktor-verdier i rommene betyr at det er mindre behov for elektrisk belysning. Det er derfor større muligheter for å spare på energien med et takvindu. Takvinduer sikrer også en bedre overgang mellom mørke og lyse områder i rommet, når man ser direkte mot vinduet. Dette betyr at risikoen for blending er mindre enn med andre vindustyper.

Vannstands nivå

Ved etablering av brygger, baderamper og andre tiltak i/ved sjøkant er det vesentlig å ha kunnskap til stedets vannstands nivå. De viktigste referansenivåene er middelvann, laveste og høyeste astronomiske tidevann, middel høyvann og de ulike gjentaksintervallene for høy- og lavvann.

I vårt forslag til baderamper og brygger har vi tatt utgangspunkt at løsningene skal fungere i høyeste og laveste astronomiske tidevann. (Det er også mulig å knytte kravet til universell utforming til 1-års høy- og lavvann, men dette er et strengere krav, da konstruksjoner må ta høyde for større nivåforskjeller.

Langs sørlandskysten er tidevannsvariasjonene små i forhold til værrets virkning på vannstanden (vind, lufttrykk og temperatur). I Raet nasjonalpark er middelvannstand (mvs) kote - 0,07, (7 cm under NN2000). Laveste astronomiske tidevann (LAT) er kote -0,34 og høyeste astronomiske tidevann (HAT) er kote + 0,19. (Kilde: Kartverket)).

Brygger, baderamper o.l. bør altså som et minimum løse vannstander fra kote -0,34 til kote +0,19. Konstruksjoner i sjø, må videre dimensjoneres for høyvann, bølger og is.

Badeplasser

For at en badeplass skal oppfylle kravene til universell utforming, må parkering, baderampe, og atkomst/turvei til disse og vannkant være universelt utformet. Badeområdet må ha kort avstand og tilgang til toalett- og omkleddingsrom og disse byggene og adkomsten til disse må være universelt utformet. Å bade i et friluftslivsområde innebærer ofte mer enn selve badeseansen. Vi bader, soler oss, spiller ball, graver sandlott og spiser. På badeplasser vil det derfor også være behov for hvilemuligheter som benker og solstoler. Ofte bør baklandet/oppholdsarealet på land være vesentlig større enn badeområdet.

Kvaliteten på friluftslivsopplevelsen påvirkes som beskrevet av de fysiske omgivelsene og forholdet til andre mennesker. Grad av intimitet og nærhet er særlig viktig å ha i bakhodet når en planlegger badeplasser som skal være universelt utformet. Å kle av seg vil for de fleste mennesker innebær økt intimitet og ønske om mer avstand til andre mennesker. Individuelle grupper av badegjester vil som regel plassere seg så langt som mulig fra hverandre og andre mennesker. Eksempelvis vil individuelle grupper av badegjester på store badestrender her som regel plassere seg med over 100 meters avstand, så lenge det er plass nok (*J. Gehl/1996*). Det er behov for skjermede omkleddingsplasser og for mange er det behov for omkleddingsrom, med vegger, sittemuligheter og jevne gulvflater.

Behov for avstand mellom badegjester og andre ikke badende er som regel større. Det kan for mange oppleves mer ubehagelig å ha nær kommunikasjon med andre, når den andre er påkledd, og viseversa. Det er derfor

viktig å avveie om eller hvor nære og synlig badesteder er fra turveier og evt. andre aktiviteter.

Offentlige badeplasser bør ikke ligge i/inntil småbåthavner eller brygger. Dette ettersom trafikken til og fra bryggen, både til vanns og til land, lett kan komme i konflikt med de badende. Særlig er det viktig å ta hensyn til båttrafikken, da det kan oppstå alvorlig skade i møte med de badende. Dette er blitt en mer og mer aktuell problemstilling, da flere enn tidligere kjøper fritidsbåter og både båter og motorer er kraftigere enn hva de tidligere ofte var. Kombinasjonen av større brygger, økt trafikk, flere uerfarne båtførere og båter med høy fart fører til mer konflikter og skader. Med samme bakgrunn er aktiviteter som vindsurfing, kiting mv. heller ikke forenelig med en universelt utformet badeplass.

Disse båttaktivitetene kan være farlig, skape utrygghet og være sterkt ekskluderende. Helt motsatt av intensjonene med tilretteleggingen for alle, også de sårbare. Hvis et offentlig badeområde har utfordringer med båt- eller annen sjørelatert trafikk, bør det vurderes om brygger fjernes eller reduseres i omfang, og evt. at det legges ut av såkalte badebøyer. Disse badebøyene, angir et område med ferdselsforbud eller -restriksjoner av hensyn til badende.

Stigning på baderamper bør ikke være brattere enn 1:15, for å kunne benyttes av bl.a. rullestolbrukere. Ved kortere strekk, under 5,0 meter, kan rampen ha et fall på 1:12, men bør da ha hvilerepo (-er). Rampene må fortsette under vann til en dybde på 80-90 cm. I sjø vil forskjellen på vannivå variere, og dette må særlig hensyntas i utforming av baderamper.

Bredden på rampen må være minst 90 cm, men ved lengre strekk og i badeområder med mange mennesker bør bredden være minst 1,8 m slik at mennesker kan passere hverandre. Rampen bør ha håndlister for begge sider. Før og etter rampen skal det være et horisontalt areal (flatt) med diameter min. 1,6. Avsluttende repos i vann må ha stoppkant. Ramper bør ha sidekant/støttekant for hjul med minst 5cm høyde.

Underlaget/dekket på rampen og hvileareal må være fast, jevnt og må ha god friksjon, men samtidig være egnet for bare føtter. Ramper som går ned i sjø, må utformes særlig med tanke på algevekst. Det er viktig at rampen har en utforming som hindrer at en sklir, for eksempel i grov/børstet betong. Til eksempel har Kristiansand kommune montert dekkplater oppå betongen for å forebygge algevekst. Platene er de samme som brukes på dørken i fiskebåter.

Med tanke på synlighet i landskapet bør håndløpere og rekkverk mv. spraylakeres i en mørk grå /koksgrå farge. (For eksempel RAL 7021). Videre bør de ha en lite fremtredende utforming.

Badeplattformer/badebrygger er nykomlinger som finnes i mange utforminger og materialer. De har rampe ned til et basseng med benker under vann og dybde på ca. 80 cm. Porten, som gir adgang videre ut i vannet, åpnes innover. Mange opplever plattformene som både trygge og inkluderende. I bruk stiller få krav til svømmedyktighet eller andre fysiske ferdigheter.

Fiskeplass

For at en fiskeplass skal oppfylle kravene til universell utforming, må parkering, adkomst/turvei, toalett, og fiskeplass være universelt utformet.

Fiskeplasser må plasseres der det er gode fiskemuligheter. Fiskeplassen/fiskebrygga bør være minst 3 meter dyp og 4 meter bred samt kastzone bak og til begge sider. Fiskeplassen må ha tilstrekkelig stort møbleringsfritt område for at rullestol kan snu og stoppkant mot sjø som er minimum 10 cm høy. Fiskeplasser bør ha sittemuligheter og/eller ståbenk /«sittelist». Stangholder kan også vurderes. Ved stor høydeforskjell mellom fiskeplass og sjø, ved smale brygger/plasser og mht. synshemmede bør det vurderes rekkverk på fiskeplasser/brygger og adkomsten til disse. Dekke må være sklisikkert.

For sandkrabbefiske er det viktig at høydeforskjellen fra bryggen til vann er relativt liten, 0,5- 1 meter, og at vannedybden tilsvarende, med dybde på 0,5-1 meter.

Brygger for kajakk og mindre fritidsbåter

Raet nasjonalpark egner seg for både kajakkpadling, roing, seiling, vindsurfing, dykking, snorkling, og fiske. I mulighetsstudien er det derfor etterspurt løsninger for universelt utformede brygger for kajakk og mindre fritidsbåter for allmennheten. (Med mindre menes det båter opp til 21 fot). Det bør unngås løsninger som gir forstyrrelser på havbunnen, da dette er til skade og slitasje for natur på sjøbunnen. Det anbefales derfor bruk av utriggere/ fortøyningsbommer. Antall båt plasser skal ikke øke, da evt. vekst skal tas ved ferge.

For at en brygge skal oppfylle kravene til universell utforming, må parkering, atkomst/ turvei og selve bryggen være universelt utformet. Bryggen må ha en størrelse slik at rullestol kan snu, min. 1,6 m og ha en utforming som sikrer ilandstiging. Det bør vurderes hvilemuligheter på eller ved brygger, men for å unngå langvarig opphold på bryggene, bør det gis bestemmelser med tidsbegrensning samt at det ikke tillates rasting mv. på bryggearealet.

For mindre båter bør høyden fra brygge til vannflate ikke overstige 0,9 meter. For småbåter vil flytebrygger ofte være en god løsning, forutsatt at en velger stabile typer og forankring, dette fordi de har en høyde til sjø som er konstant. For at bevegelseshemmede skal komme ned i båten, bør båten kunne ligge langsmed bryggen, evt. at det er brede utriggere på sidene.

Brygger må dimensjoneres slik at de tåler flo og fjære, vind og vær og helst tyngden av brukerne. En rullestol i bruk kan veie rundt 300 kg og bryggen bør konstrueres for minst to slike brukere. For flytende, smale konstruksjoner bør det vurderes rekkverk på bryggekonstruksjoner, for å ivareta personer med utfordringer med bevegelses- og/eller balanseutfordringer. Rekkverk bør også vurderes ved stor høydeforskjell mellom brygge og sjø og/eller ved smale brygger. Brygger bør ha et lavt rekkverk (langs bryggas utside) som en kan holde seg fast i ved ut- og ilandstiging. Generelt sett bør det være stoppkant mot sjø som er minimum 10 cm høy, der dette ikke er til hinder for ilandstiging. Det må unngås løsninger der hjul mv. kan kile seg fast, bredden mellom seksjoner og/el. plankebordene bør ikke overstige 1cm. Når det brukes tredekke, er det en fordel om bordretning legges på tvers av gangretningen. Ligger bordene i lengderetning er det vanskeligere å manøvrere skilfarlige.

Brygger bør ha relativt kort avstand til parkering, da båtaktiviteter ofte innebærer behov for utstyr, drivstoff mv. Både ved kajakkpadling og vindsurfing vil det ofte være slik at hver enkelt har med sin egen båt/brett. Optimalt sett bør det derfor være mulig å komme relativt så nære bryggen som mulig for å laste av.

Det bør velges miljø- og naturvennlige materialer. På konstruksjoner i sjø forslås det pilarer og bærekonstruksjoner i betong, stål eller accoya. Accoya tar opp i seg en vesentlig lavere andel fuktighet enn andre treslag som impregnert furu, eik mv. Accoya er derfor det treslaget på markedet som har lengst levetid, ca. på 30 år i sjø/ vann og 50 år på land. Da accoya er relativt kostbart, kan materialer i bryggedekker- og skjørt gjerne være noe annet, f.eks. royalimpregnert furu. Dimensjonen på dekke bør være av en kraftig dimensjon for stabilitet og funksjon.

Parkering

Det må legges opp til prioriterte plasser for funksjonshemmede på parkeringsplasser. Min. 5% av parkeringsplassene bør ha en størrelse på 4,5 x 6,0 m. Beleggdekket på plassene trenger ikke være asfalt, men det bør være jevnt og fast og med lite helling, (1-2 % fall). De prioriterte plassene for funksjonshemmede må plasseres slik at de blir nærmest av plassene til målpunkt, fasiliteter eller start på sti, og plassene må tydelig skiltes og merkes.

7. Arkitektur- og designprogram

Ved utarbeidelsen av et arkitektonisk program /design program forsøker man å etablere en fellesnevner som kan inngå i mange situasjoner, men som i tillegg kan variere etter ulike omgivelser og funksjonsbehov. Dette har også vært vårt utgangspunkt i Raet nasjonalpark.

Oppgaven dreier seg om å tilgjengeliggjøre de beste friluftslivsopplevelsene i Raet nasjonalpark uten at dette går på bekostning av friluftslivskvaliteter, kulturminner eller verneinteressene i området.

I våre øyne er det fire hovedprinsipper som er viktige;

1. Underordne installasjoner og elementer for de store linjene i landskapet, på en måte som forsterker og synliggjør landskapskvalitetene
2. Ivareta og skape en sterkere forbindelse til Raets særegne vegetasjon og geologi
3. Skape trygge og opplevelsrike steder, -steder som en kan drømme om og ønsker å besøke igjen og igjen
4. Prioritere aktiviteter der det er behov og skape rom for flere besøkende uten at dette går på bekostning av kvalitetene på stedet

Dette kan gjøres ved at større konstruksjoner, som brygger, etableres i randsonen av landskapsrom slik at de følger de naturlige landskapsformene og -linjene. Toalett-/skiftebygg legges i bakkant, synlig, nært og trygt, men med en tilstrekkelig avstand til veier og aktiviteter- som oftest på utsiden av vernegrensen. Tiltak gjøres primært der det allerede er gjort inngrep/tiltak, med mindre det er åpenbare bedre egnede områder. Synlighet, nær- og fjernvirkning, fra turveier må spesielt ivaretas.

Vi foreslår å anlegge og oppgradere «opplevelsespunkter» langs de best tilrettelagte turveiene og skape forbindelser slik at det også blir korte rundløyper hvor «alle kvaliteter» kan oppleves. For å skape en sterkere forbindelse og nærhet til omgivelsene, foreslår vi å anlegge universelt utformede rasteplasser og utkikkspunkter på steder med ulike opplevelser, men hele tiden i kontakt med havet. På en slik måte kan de besøkende både på en kort og lang tur oppleve Raets særegne natur.

Inngrepene skal være godt landskapstilpasset, og stedene må egne seg for både grupper og de som går alene. Turveier skal legges der landskap og topografi gir rom for det, utflytende fyllinger og store inngrep i terrenget skal unngås.

Materialpaletten vil variere utfra konstruksjon og behov, men med en hovedmaterialpalett av beleggdekker i tre, betong og grus. For andre konstruksjoner, som gjerder, rekkverk mv. er det tatt utgangspunkt skiltssystemet som er utviklet for Norges nasjonalparker, hvor hovedmaterialet er kortenstål.

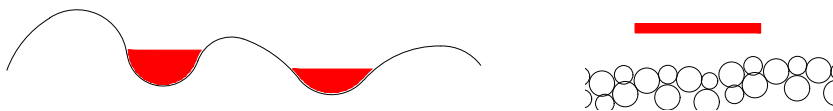
Konseptdiagram for hovedprinsippene

1

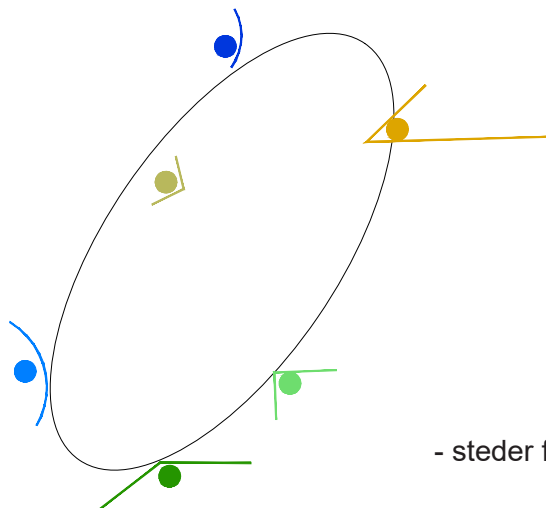
- underordne
- forsterke
- synliggjøre

2

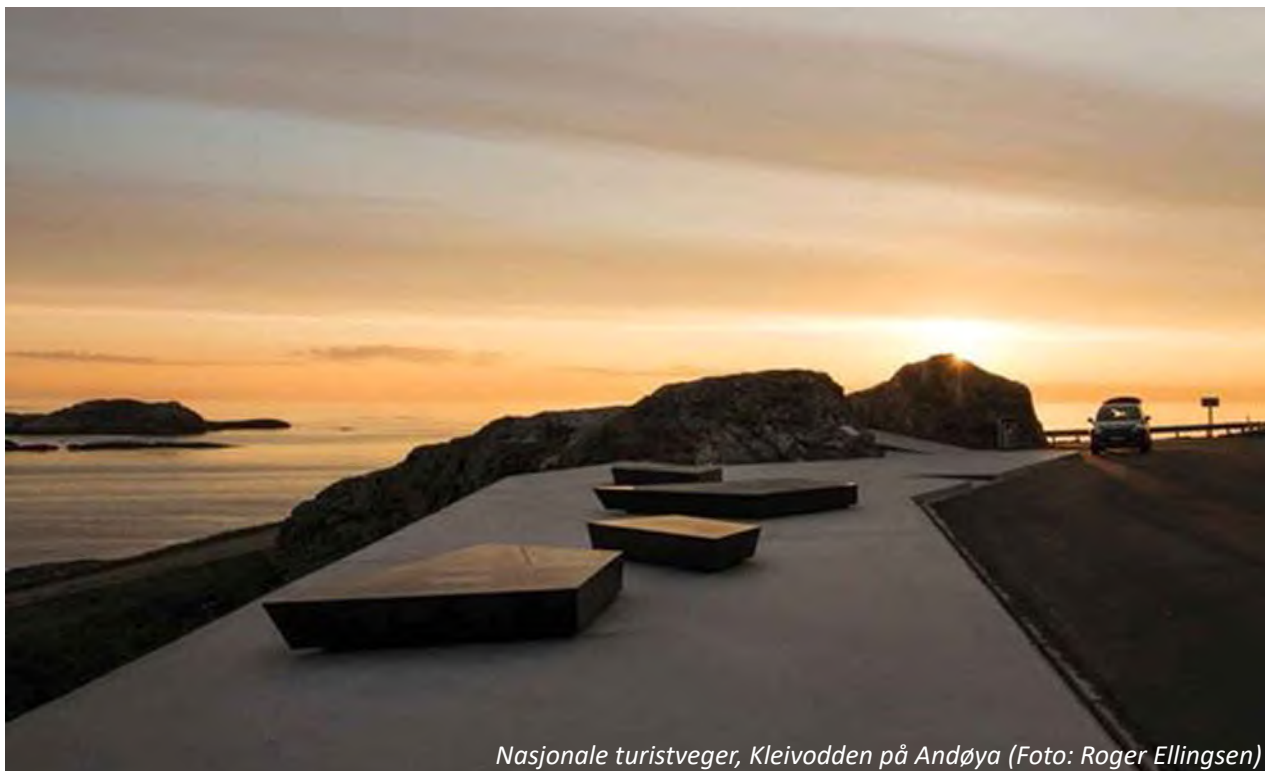
- ivareta
- fremheve

3

- steder for opplevelser som perler på en snor

Referansebilder av hovedprinsippene for utforming og valg

1 Underordne og understreke

2 Skape forbindelse og ivareta

Nasjonale turistveger, Tungeneset, Senja (Foto: Code arkitekter)

3 Skape steder som forsterker opplevelsen

Rabac, Kroatia

4 Prioritere aktiviteter

8. Prosjektområde Hove

8.1 Generelt om Hove

Hove er et større natur- og friluftslivsområde på Tromøy som strekker seg fra Hove leir til Hoveodden. Området utgjør et areal på ca. 1,9 x 0,7 km. Mot sørøst og åpent hav ligger det karakteristiske rullesteinsbeltet med furuskogen i bakkant. Mot vest/ sørvest ligger Hovekilen, en grunn, beskyttet kil.

Hove er et svært populært friluftslivsområde. Telleapparater fra Friluftsrådet Sør viser 11 000-13 000 registrerte turgåere hver av de første månedene av 2020. Hovedadkomst til Hove er fra Hoveveien, med to større parkeringsplasser ved Hoveleir og på Hoveodden (ved tidligere Hove camping).

I løpet av de neste årene vil det bli planlagt og sannsynligvis realisert et nytt nasjonalparksenter på Hove Leir. Tomten for dette ligger i umiddelbar nærhet til verneområdet, i Hove leir. Ved Hove leir er det idag flere bygg og ulike aktivitetsområder bl.a. en større lekeplass, og i bukten i vest en sandvolleyballbane.

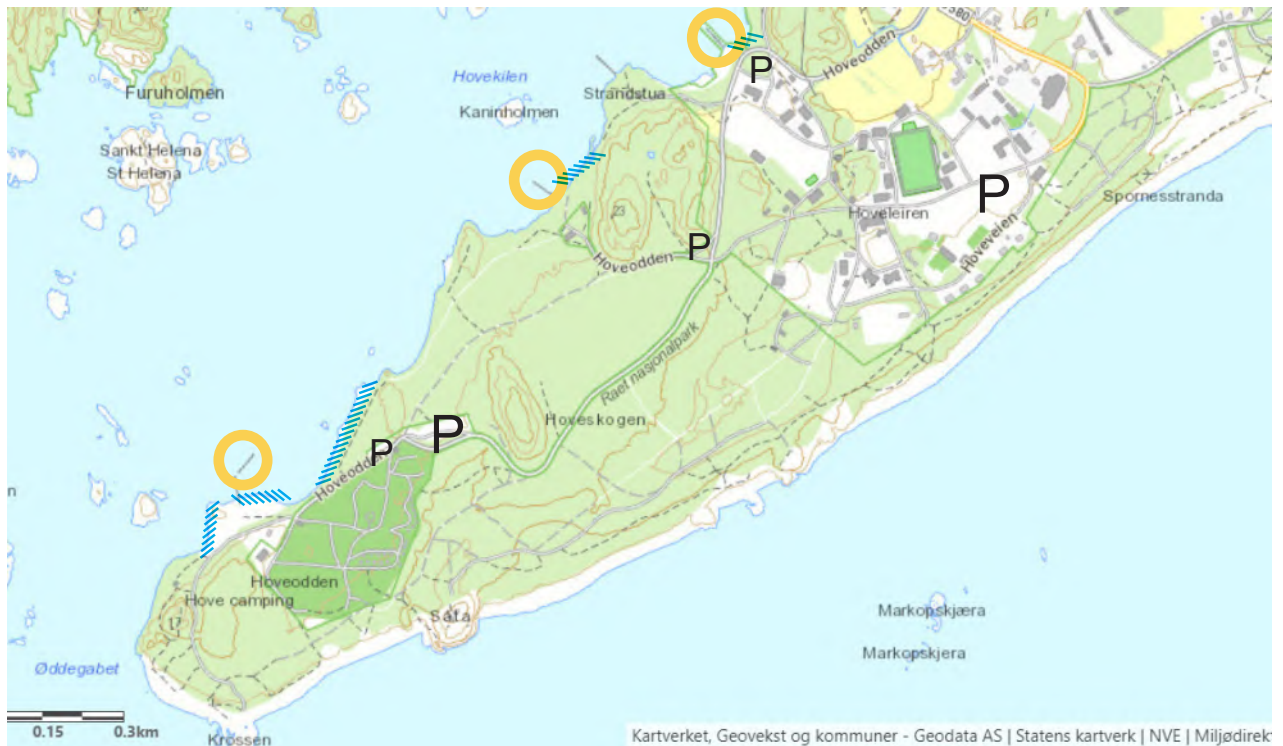

Ortofoto av Hove

8.2 Beskrivelse av eksisterende situasjon på Hove

Brygger og fiskeplasser

Hove ble befart i 6. og 7. februar, 24.mars og 5.mai 2020. Utsiden av Hove ligger værutsatt til, med Skagerak og havet rett ut. Både badeplassene og bryggeanleggene på Hove er derfor lokalisert inn mot Hovekilen. Det er 3 offentlig eide bryggeanlegg i området; en ved Hove leir, en ved Strandhuset og en på Hoveodden. Selv om bryggen ved Hove leir ikke inngår ikke i selve verneområdet, mener vi det er behov for å kommentere denne kort. Blant annet på grunn av nærheten til flere sentrale bygg og aktiviteter i Hove leir.

Kartutsnitt som viser bryggeanlegg på Hove (utsnitt fra www.naturbase). Brygger merket med oransje sirkler, parkeringsplasser med P, og badeplasser med stiplet blå linje.

Eksisterende rasteplass med nydelig utsikt til rullsteinsstrandene og Såta

Turveinettet

Hove har et godt utviklet turveinett, på kryss og tvers av området. Flere veier og stier har allerede en relativt god universell utforming. Unntaket er stiene ned og mot rullesteinsbeltet på østsiden.

Kontrasten mellom turvei og terreng er god, og markert vegetasjon rundt stiene fungerer som naturlig ledelinjer. De fleste turveier og stier fremstår oversiktlige og trygge, mye pga. relativt flatt terreng og lite bunnvegetasjon. Det er mulighet for både korte og lengre turer, i skog og/eller med kontakt til sjøen.

Enkelte steder er det etablert sittegrupper, noen med grill/bål plass. Rasteplassene har i hovedsak dårlig adgang pga. ujevnt underlag og det er få og lave sittemuligheter. Hvis det er etablert bål plass er denne ofte sentral og slik sett lite inkluderende. Flere av rasteplassene bærer preg av å være provisoriske med benker av rekved og bålproper av rullestein.

Eksisterende rasteplasser på Hove

Utsnitt av Opplevelseskart for Hove – Botne som står i Hove leir (Friluftsrådet Sør/2005). Kartet er delvis utdatert og angir i liten grad standard på stier og avstander.

Orientering

På Hove er det relativt vanskelig å orientere seg. Opplysningsskilt som en kunne forventet å finne ved innfallsporter, ved start/ende av turtrase og ved sentrale knutepunkter er ikke å spore. I det hele er det lite informasjon å finne om hvor lang turer er, hvilken standard (grad av tilrettelegging) stier har, hvor toaletter er og om hvilke restriksjoner som er i området. Stinettet er i liten grad merket eller lesbare, hverken med henvisningsskilt i kryss eller i forhold til utforming.

Enkelte steder er det satt opp stolpe som angir Folkesti og Kyststi, se bildet under, men uten at denne angir retning, lengde, forskjeller på de to mv.

Selv om sti-finning og orientering inngår ikke i mulighetsstudien, da dette jobbes med i et eget prosjekt, vil vi komme med forslag til noen hovedpunkter for å bedre orienteringen på Hove.

Belysning er vurdert, men ikke gått videre med av hensyn til natur- og friluftsverdier.

Merking av folkesti/kyststi langs Hovekilen.

Kontrast mellom turvei og sideterreng er god og område oppleves oversiktlig pga. lite bunnvegetasjon.

Parkering

Det er to større parkeringsplasser på Hove, en i Hove leir og en på Hoveodden. I tillegg er det en mindre parkering ved Hove gård og en i veikrysset ned mot Strandhuset. Det er ingen informasjonsskilt i tilknytting til parkeringsområdene og det er heller ingen avmerkede eller skilte HC-plasser. Egne plasser for sykkelparkering er ikke registrert.

Begge parkeringsplassene i tilknytting til Hove leir ligger forholdsvis godt skjermet fra turveiene, men det er vanskelig å orientere seg i forhold til blant annet hvor turveier og aktiviteter er.

På Hoveodden er det en større og en mindre parkeringsplass. Den større parkeringsplassen, ligger i bakkant og godt plassert i terreng, utenfor 100-metersbeltet til sjø. Parkeringsplassen er omgitt av vegetasjon i flere sjikt og oppleves i liten grad fra de primære turveiene.

Den mindre parkeringsplassen på Hoveodden ligger nærmere sjøen og er synlig fra flere av turveiene i området, både på grunn av nærhet og mangel av bunn- og buskvegetasjon. Parkeringen er nærmere målpunkt, men drar ned helhetsinntrykket for denne delen av Hoveodden. Parkeringen er ikke adskilt (fysisk/visuelt) fra adkomst/turvei, noe som skaper en lite lesbar og uryddig og utrygg adkomst til turområdet, men ingen av disse er universelt utformet.

Toalett- og servicebygg

Det er ingen universelt utformede offentlige toaletter på Hove. Det er et offentlig toalett som er åpent hele året i Hove leir. Det er ingen offentlig toalett på Hoveodden, men i underetasjen av kafebygget har campingdriverne toalettrom som på befaring fremsto som tilgjengelige for allmennheten.

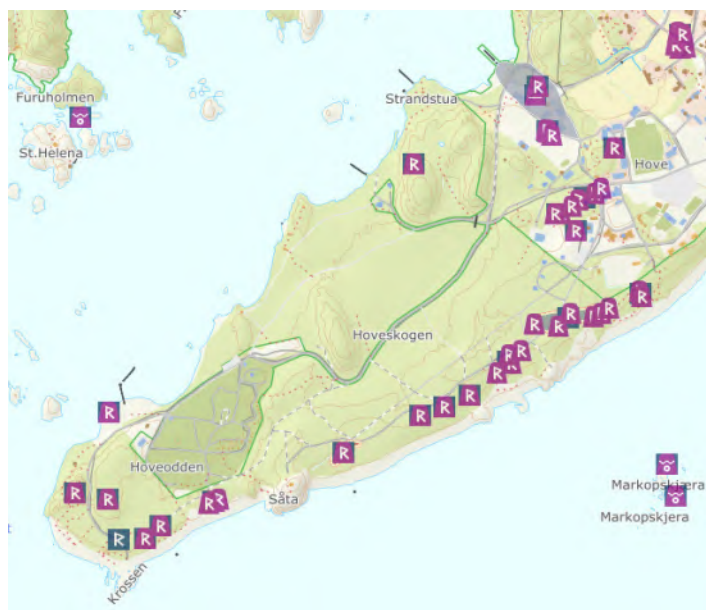
Adkomsten til Hoveodden, med den mindre parkeringsplassen til høyre i bildet

Kulturminner på Hove

På mange måter er det de automatiske fredede kulturminnene (før 1537) som er en av de viktigste kildene til å forstå Tromøya og Hove.

Utsnittet viser noe av det og når en går inn i Askeladden (Riksantikvarens database), er det særlig fire kategorier som peker seg ut:

1. Skipsvrak
2. Gravrøyser
3. Bosettings-/aktivitetsområde
4. Dyrkingsspor

Kart som viser kulturminner (merket med R) på Hove
(Kilde; www.miljostatus.no)

I tillegg kommer navnehistorien, særlig navnet Hove som sannsynligvis er noen av våre (Norge) eldste stadnavn. Disse er som regel knyttet til tidligere førkristne gudehov, som var viktige religiøse steder, gjerne med et større sakralt rom rundt seg. I den sammenhengen ligger gravrøyser og skipsgraver.

Siden folk begynte å ferdes i landet vårt var hovedferdselsåra langs kysten. Langs land var det så ulendt, lite framkommelig og farlig at ferdsel var tungvint og lite aktuelt. Trafikken foregikk langsetter og når en hadde behov, innover fra kysten. Den store forekomsten av skipsvrak vitner om en farlig, men mye benyttet ferdselsåre.

Gravfeltene med gravrøyser er en del av et større sakralt rom mot havet/seilingsleden og innover mot land med Gudehov/bosetting. Gravrøysene på Hove er sannsynligvis i hovedsak fra jernalder (500 f.kr til 1030 e.kr) når en beregner hvor havet stod. Gravfeltene hadde stor betydning i samfunnet og var tydelige tegn på makt og åndelige verdier innad og utad (se og bli sett).

Bosettingsspor er knyttet til noen av de nåværende gårdene, blant annet Hove gård. Dyrkingsspor gir et mer fullstendig bilde på hvordan gårdene ble drevet og hvilken utstrekning bosetting med kulturlandskap hadde. Det var et betydelig mer åpent kulturlandskap langt tilbake i historien, preget av beiting, hogst og vedhogst, i ordets videste forstand høsting av landskapet.

Forbindelsen fra Hove og ned til Hovekilen hadde mest sannsynlig stor betydning. De mange gravhaugene langs seilingsleden og bosettingsfunna rett innenfor forteller om et samfunn som var nært knyttet sammen funksjonelt, åndelig og som et hirarkisk maktsted. Sånn sett er det en nyttig påminning om at dagens landskap var et helt annet i tidligere tider og helt opp til vårt eget århundre. De store sammenhengene mellom kystleden, gravfeltene, hovene og bosetting var tidligere mye tydeligere.

Dette har dannet et viktig bakteppe for forståelse av området, og hvor/hvordan det bør tilrettelegges for en skånsom bruk og videre tilpasse tiltak på en følsom og respektfull måte. Gammel kunnskap om hvordan alt henger sammen anvendt i vår tid.

8.3 Forslag til løsning på Hove

I det følgende gis det først generell anbefaling for området, før det gis en mer detaljert beskrivelse og forslag til løsning for de tre delområdene; Hoveodden, bukten ved Strandhuset samt bukten ved Hove leir. De generelle anbefalingene vil også gjelde/ være overførbare til de to andre prosjektområdene Hasseltangen og Merdø.

Hove kan med relativt få tiltak gjøres til et universelt utformet turområde. Sentrale elementer å få på plass er;

- bedre skilting (orientering)
- skilte og etablere rundturer med ulik lengde og innhold
- skape flere hvilemuligheter langs turtraseer
- tilgang til universelt utformede helårs toalett
- redusere konfliktnivå mellom badende og båtaktivitet
- lage universelt utformet badeplass
- lage universelt utformede båt- og fiskebrygger med gode adkomstmuligheter

Orientering

I oppstartsmøtet ble det avklart at stifinning og orientering ikke inngår ikke i studien, da dette jobbes med i et eget prosjekt. Det er imidlertid svært viktig at et område som Hove skiltes godt, både på grunn av størrelsen og de utallige stier og turveier som er i området. For å gjøre Hove til et universelt utformet friluftsområde, er det altså helt nødvendig at området skiltes. Det er både behov for opplysningsskilt, med kart og informasjon og henvisningsskilt i kryss av turveier.

Informasjonen som gis må være konsekvent, og skriftstørrelser/-typer, høyde mv. må utformes universelt. Det er utformet en egen designmanual for nasjonalparkene i Norge som ivaretar dette, og de bør også brukes i Raet nasjonalpark. Veivisningsskilt og stimerking skal utformes i henhold til Merkehåndboka.

Opplysningsskilt med kart og informasjon bør plasseres flere steder. Som et minimum ved de tre parkeringsplassen, ved andre innganger til løypenettet og ved sentrale knutepunkt som inne på Hove Leir. Samtlige større sti- og turveiskryss bør merkes med veivisningsskilt, med avstand og retning som et minimum. Det bør også vurderes om de ulike turveiene/rundløypene kan vises med gradering for vanskelighetsgrad. Piktogrammer er lett forståelig og bør brukes for å vise f.eks. toaletter, badeplasser, kulturminner mv.

Servicebygg

Skiltsystemet som er utviklet for Norges nasjonalparker.

I forslag til toalett-/ servicebygg i Raet nasjonalpark, har det vært vektlagt at hovedløsningen skal kunne tilpasses hvert enkelt steds behov. Noen steder bare et HC-toalettrom, andre steder flere toalettrom, skifterom og kanskje også mulighet for et enkelt utekjøkken.

Toalettbygg foreslås plassert primært på allerede bebygd areal, for å samle og begrense inngrep. Bygget skal være lett synlige, men ikke påtrengende, og underordne seg landskap blant annet ved å opprettholde siktlinjer og utsikt.

Bygget har fått en lavmælt og tradisjonell form, med materialer, form og volum som ellers i områdene, men med en tydelig uttrykk av samtiden. Bygget skal sammen med øvrige konstruksjoner og skilting bidra til en tydelig visuell identitet for nasjonalparken. Bygget foreslås bygd i en trekonstruksjon, med en indre fargesatt kjerne og med en ytre omsluttende «kappe» av ubehandlet trevirkekonstruksjon. Inngangssonen er overdekket for å skjerme mot vær og vind, og skape en presis overgang til omkringliggende natur. På gavlen er det foreslått en overdekt hvilebenk.

Vår løsning til bygg legger opp til at rommene på dagtid lyses opp ved takvinduer med mulighet for solcelledrevet belysning på kveld/natt. Ved å benytte takvinduer sikres den beste dagslysutnyttelsen samtidig som man unngår konflikter en kan ha med tradisjonelle vinduer i vegg, i forhold til innsyn og blending. Utover nevnte egenskaper, vil et takvindu kanskje også kunne gi en ny opplevelse av naturen, med utsikt opp og ut i trekroner og himmelrommet.

Da det er relativt langt mellom de ulike aktivitetsområdene på Hove og mange brukere, bør det etableres helårstoalett både i Hove leir, på Hoveodden og ved Strandhuset. Hvis det er behov for å prioritere, vil vi anbefale at slike fasiliteter i første omgang sikres på Hoveodden. I tillegg til mange turgåere i dette området, er det også et populært badeområde i sommermånedene. Det er derfor også behov for omkleddnings-/skifterom.

Forslag til toalettbygg med omkleddningsrom og overdekt hvilebenk.

Turveier

Det foreslås at hovedturveier får en minimumsbredde på 1,8 meter, med grusdekke. Mindre stier kan ha en bredde på 0,9 meter men det bør da sikres møtelommer. Topplag kan ev.t blandes med flis for å oppnå et mykere underlag. På steder med utfordrende terreng, som f.eks. Markopp, foreslås en enkel «brokonstruksjon» i kortenstål og vaier.

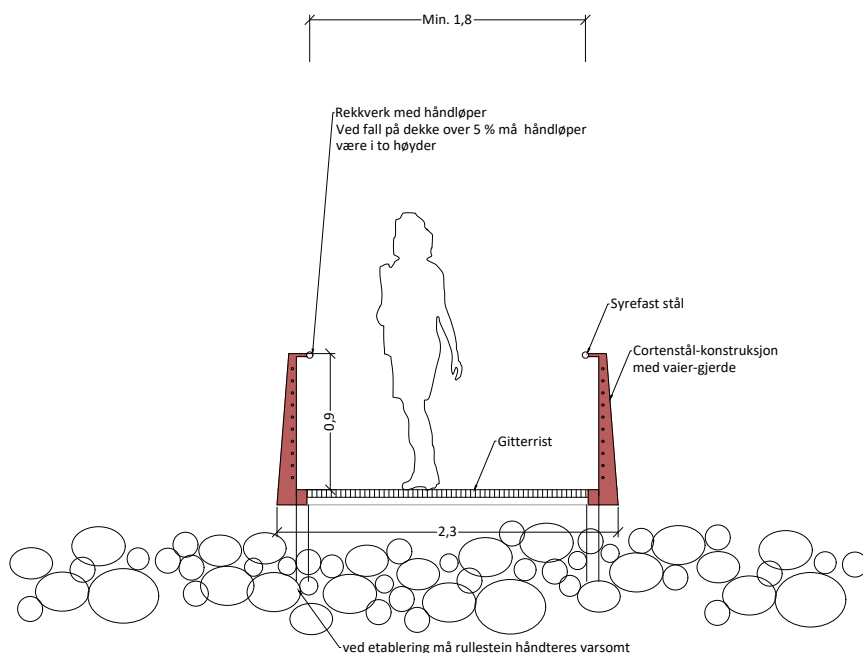
Vi vil anbefale at det prøves et miljøvennlig alternativ, Dustex, på de kjørbare grusveiene. Dustex er basert på naturens eget bindemiddel, lignin. Dustex sørger for en miljøvennlig binding av grus og støv på grusveier, samtidig som toppdekket styrkes. Med jevn tilførsel av Dustex gjennom noen år vil en oppnå en solid vei med stabilt dekke, også i dybden.

Der stigningen er brattere enn 1:15 bør det vurderes håndløper og hvilebenker. Hvilebenker bør sikres langs turveier. Stein og bomstengsler for å hindre kjøring må sikre passasje på min. 0,9 meter.

Raste- og utsiktsplassene på Hove er idag i liten grad universelt utformede. I studien har vi pekt på noen utvalgte steder, hvor vi mener det bør utvikles universelle utsikts- og rasteplasser. Disse bør få gode sittemuligheter, med både ryggstø og armlener. Ev.t grill bør plasseres godt opp fra bakken og slik at den kan benyttes av flere grupper.

De utvalgte raste- og utsiktsplassene er valgt med ulike kvaliteter, noen med utsikt til de værutsatte rullesteinsstrendene, Såta og Torungen fyr, andre inn mot den rolige Hovekilen og sandstrendene der. De utvalgte rasteplassene kan, med relativt enkle inngrep, få universelt utformet adkomst.

Det er ikke foreslått turveier eller utsiktspunkt ut i rullesteinsbeltet på Hoveodden, imidlertid er det steder på utsiden av Hove leir som kan vært aktuelle å tilrettelegge for. Da vil vi anbefale en konstruksjon over terreng og som vil ha liten inngripen i rullesteinsdekket.

På steder med utfordrende terreng, foreslås en enkel «brokonstruksjon» i kortenstål og vaier.

Bading og båter

Strandområdet på Hovedoddens nordside er desidert den mest egnede plassen for bading på Hove. Den universelt utformet badeplassen med baderampe forslår vi derfor å legge til Hoveodden. Stranden er både langgrunn og «jevndyp», beskyttet mot vær og vind med et romslig bakland. Avstand til parkering er akseptabel, og adkomsten kan med relativt få grep gjøres universell.

Dagens brygge og aktivitetene i tilknytting til denne er i konflikt med badeplassen. Dette sett i sammen med utfordringene med å skape en universell brygge, har gjort at vi foreslår å samle båt- og bryggeaktiviteter i bukten ved Strandhuset og ved Hove Leir.

Fiskeplasser

Det er i dag ingen universelt utformede fiskeplasser på Hove. For å unngå for mange installasjoner og inngrep, foreslås det en sambruk av bryggene, slik at deler av bryggen forbeholdes fiske utenom sommersesongen. Fiskeplass for sandkrabber og stang foreslås etablert i tilknytting til baderampen. Fiskeplass for stang foreslås ytterst på flytebryggene ved Strandhuset og ved bryggen ved Hove leir.

Strandområdet på Hoveodden sommeren 2020

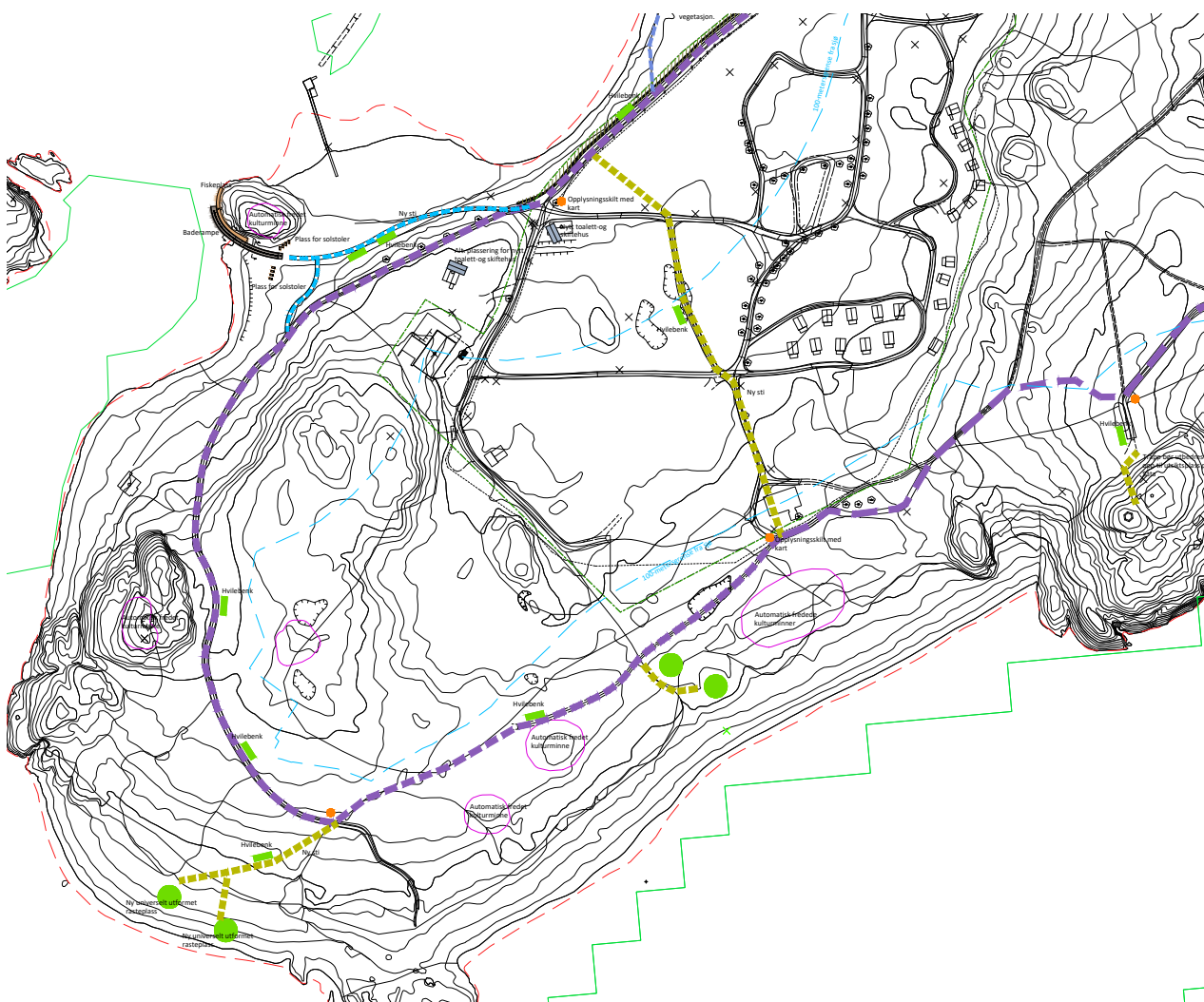
8.4 Delområde - Hoveodden

I vår mulighetsstudie har vi fokusert på å identifisere lett tilgjengelige turveier, med korte avstander og fine naturopplevelser. På grunn av avstand, topografi og natur- og friluftslivskvaliteter har vi i studien fokusert på tiltak på Hoveodden. På sørsiden er de vakre rullesteinsstrendene med den karakteristiske furuskogen i bakkant og på nordsiden lune badestrender og viker.

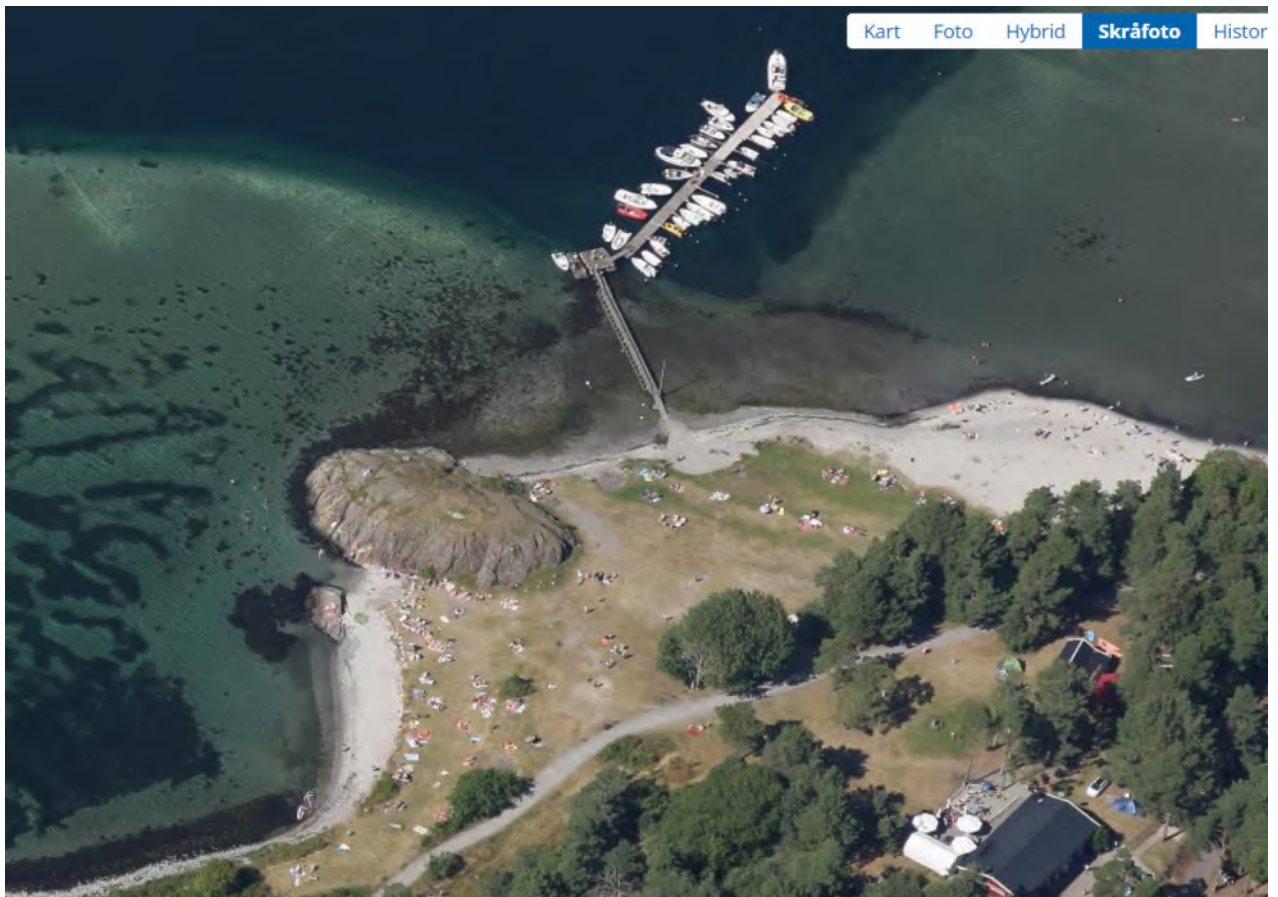
Turveier og rasteplasser

Vi har tar utgangspunkt i eksisterende løypenett, som i stor grad allerede er universelt utformet, men vi foreslår en ny 2 meter turvei på tvers av odden mellom eksisterende furutrær, over den tidligere campingplassen. Dette for å etablere en kortere rundtur og en god snarvei fra parkeringen og ut til rullesteinsbeltet. Det bør sikres at områdene langs ny vei, min. 30 meter, er frie for installasjoner og bygg som sperrer sikt og som kan oppfattes privatiserende.

I tilknytting til denne «nye» turrunden foreslås nye universelt utformede rasteplasser, hvilemuligheter, baderampe og toalett- og omkleddingsrom. Det foreslås også å oppgradere enkelte stier gjennom furuskogen i sørøst, og ned til utvalgte raste- og utkiksplasser ved sjøen.

Forslag til nye stier på Hoveodden i grønt og lys blått, og universelt utsikts- og rasteplasser i grønt

Skråfoto som viser de sentrale badeområdenet på Hoveodden (utsnitt fra www.1881.no fra 2018).

Parkering og adkomst

Det bør etableres opplysningsskilt og min. 6 HC-plasser på Hoveodden. Det bør også vurderes plasser for sykkelparkering.

Gangvei fra parkeringsplass til Hoveodden er ikke optimal hva gjelder lesbarhet og utforming. I vårt forslag er den mindre parkeringsplassen beholdt, men den er redusert og prioritert for sykler og HC-plasser. Imidlertid vil vi anbefale om denne parkeringen vurderes fjernet.

Stien som går parallelt med den asfalterte, kjørbare veien, bør fjernes slik at det sikres en mer lesbar vei og at furuskogen reetableres. Den etablerte asfalterte veien er tilstrekkelig som adkomst. Veien har allerede et fall som tilfredsstiller kravet til universell utforming, imidlertid bør asfaltdekket oppgraderes. Her anbefaler vi grus med Dustex bindemiddel. Rad av større stein foreslås fjernes da disse trekker ned helhetsinntrykket i adkomstområdet. Kanten mot de skogkledde arealene bør strammes inn og en bør heller vurdere kantstein av hensyn til lesbarhet. Bommen må byttes ut med løsning som sikrer passasje.

Hovestranda

Den mest populære og egnede offentlige badeplassen på Hove er på Hoveoddens nordside. De mest sentrale områdene ligger ved den store gressflaten ytterst på odden, med grunn sandbukt mot nord og noe brattere sandstrand i bukten mot Gjesøya. Badestranden strekker seg også videre mot nordøst, til neste bukt, men her er oppholdsarealet smalere, med furuskog helt inn mot den sanddekte stranden.

Det er en sittegruppe på området, men utover dette ingen benker, solstoler mv.

Bryggen på Hoveodden er lokalisert midt på badestranden, i bukten mot Hovekilen med adkomst via plen og sandstrand. Denne kombinasjonen av brygge og småbåthavn er som beskrevet innledningsvis ikke å anbefale. Trafikk til og fra brygge og ferge går gjennom grupper av badegjester på stranden, og båttrafikken er ikke skilt fra de badende, hverken med konstruksjoner eller bøyer. Det er særlig utfordrende med tilrettelegging for båt og brett her, da det er svært langgrunt og de badende søker dypere vann. Avstanden fra de badene og dem på stranden er således relativt lang, og det er f.eks. utfordrende å ha god oversikt over badene barn for foreldrene. Som flyfoto over viser er dette i området hvor båter ligger og rygger/bakker ut.

Bryggen brukes i dag som brygge for småbåter og har tidligere fungert som fergeanløp. Den offentlig tilgjengelige bryggen er relativt nylig rustet opp, med midler fra Miljødirektoratet. Imidlertid er hverken adkomst eller bryggen på Hoveodden universelt utformet. Adkomsten tilfredsstillende hverken krav til overflate, bredde eller lesbarhet. Det er drøye 300 meter til nærmeste parkeringsplass.

Bryggeanlegget er svært synlig både sett fra selve hovedstranden og fra tilgrensende tur og badeområder. I området hvor den er lokalisert er det lang-grunt, og konstruksjonen blir således svært lange og synlig. Konstruksjonen forringer naturopplevelsen av området. Bryggeanleggets dimensjon og utforming er i seg selv uheldig med hensyn til landskaps- og friluftlivssyn. Men bryggen har også en uheldig plassering i landskapet, da den visuelt og funksjonelt bryter opp et mye brukt område.

Bryggen ligger i et særdeles rikt naturområde. Selve bryggen ligger delvis i en lokalitet med ålegrassamfunn med svært viktig verdi (A-verdi/2008). På nordvestsiden av stranden er det også en lokalitet av ålegras med viktig verdi (B-verdi) og i området er det observert flere truede fuglearter.

Hvis bryggen skal tilrettelegges universelt vil dette innebære krav om endring av konstruksjon og en vesentlig bedre adkomstvei frem til bryggen. Dette vil dele plen-/strandområdet og bukten på en uheldig måte, både funksjonelt og visuelt. Hvis bryggen skal brukes som anløp for ferge vil dette kreve en annen utforming enn for småbåter. Blant annet vil en ferge erfaringsvis ha behov for et høyere bryggedekke en småbåter, noe som vil øke rampebehovet.

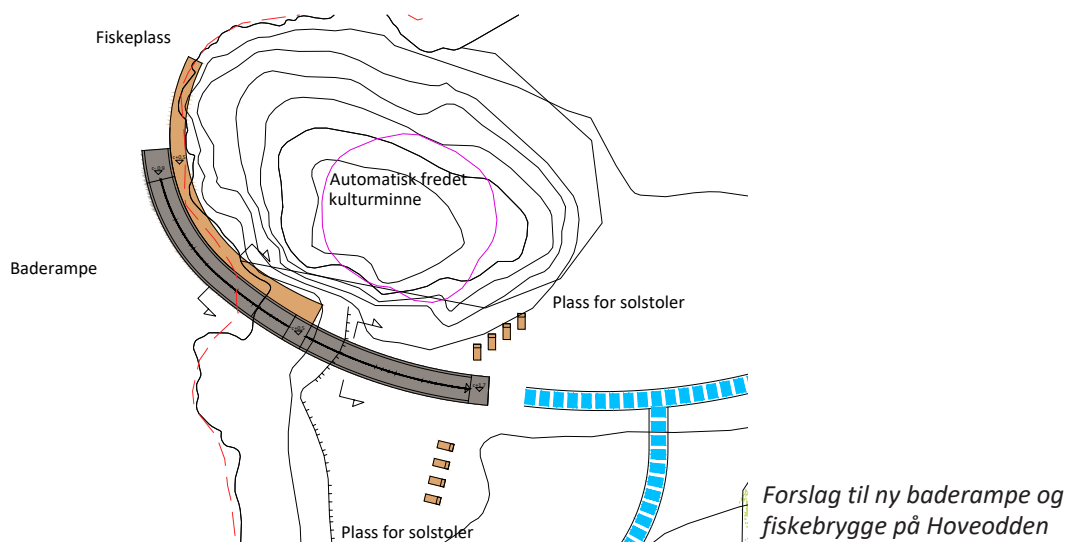
Det er slik vi vurderer det, allerede store konflikter mellom brygge/båtliv og badende gjester, både til vanns og på land. Ut fra områdets bruk som bade og rekreasjonsområde, områdets topografi og vegetasjon fremstår området på Hoveodden lite egnet for brygge og småbåtanlegg mht. universell utforming.

Bryggeanlegget er svært synlig i det åpne landskapsrommet

Forslag til løsning på Hovestranda

Etter vår vurdering bør området i større grad rendyrkes som bade- og rekreasjonsområde. Det bør etableres baderampe, sitte/hvilemuligheter med grill og tilgang til helårs universelt utformet toalett i tilknytning til området. Toalett og skiftebygg bør ligge nærmere stranden enn dagens tilbud ved kafeen. Det bør også etableres en bedre turvei ned til området og frem til baderampe og sittegruppe(-r).

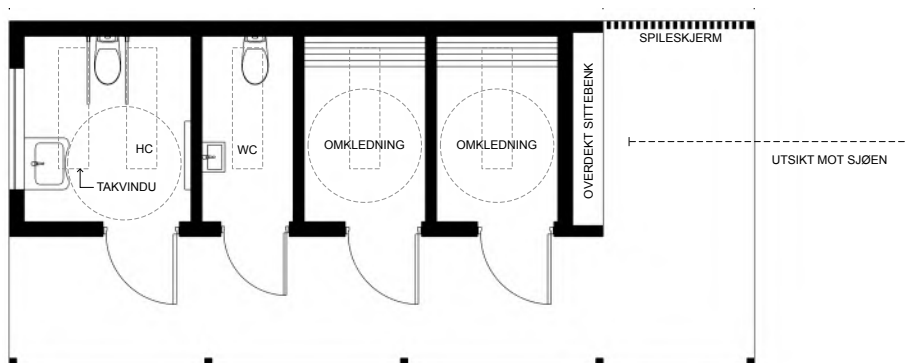
Illustrasjon som viser forslag til ny baderampe og fiskebrygge på Hoveodden

Servicebygg

På Hoveodden er det behov for universelt utformede toaletter og skifterom. Det bør være minimum to toalettrom, og to omkleddingsrom. Hvorvidt det bør være håndvask på omkleddingsrommene bør avklares nærmere.

Vi forslår at servicebygget plasseres utenfor vernegrensen, i området hvor det i dag er et bygg med kiosk og padleutstyr mv. Denne plasseringen foreslås da adkomsten enkelt kan gjøres universell, bygget vil være synlig fra flere turveier og ligger sentralt ved inngangen til området og ved badestrand. Bygget foreslås vendt slik at gavl med sittebenk blir liggende mot utsikt og inngangssone blir noe skjermet.

Alternativt kan servicebygg plasseres innenfor vernegrensen, i bakken opp mot dagens café. Her må det gjøres noe mer tiltak i forhold til adkomstvei og fallforhold rundt bygg for å få en universell utforming.

Planskisse av forslag til nytt servicebygg på Hoveodden

Illustrasjon av forslag til nytt servicebygg med sittebenk mot utsikten

8.5 Delområde - Bukten ved Strandhuset

Bukten ved Strandhuset ligger sentralt på Hove med i gangavstand på ca. 400 meter til Hove Leir og ca. 650 meter til parkeringen på Hoveodden. Det er i dag etablert en relativt stor brygge her, ca. 46 meter ut fra land. Det har tidligere vært en baderampe i området.

Strandområdene ved Strandhuset har i relativt liten grad kontakt med bebyggelsen i bakkant, pga. høydeforskjell, vegetasjon og avstand. Området langs vannkanten i bukten ved Strandhuset er relativt mørk, med høy furu og bjørkevegetasjon tett på strandkanten. Mellom bebyggelsen og strandarealene passerer kyststien gjennom skogen. Strandarealene har lite åpne gressflater og svaberg, og virker slik sett å være relativt lite attraktiv som badeområde. Det er etablert en grillplass i området, men utover denne er området lite tilrettelagt som rekreasjon- /rasteområdet. Dette kan henge sammen med at området står under vann ved høyvann.

Bryggen som ligger ved Strandhuset, fremstår som å være i relativt god stand. Det er kjørevei frem til byggene og fast, trinnfri sti ned til bryggen. Kjøreveien er stengt med bom ved avkjøring og parkering fra Hoveoddveien. Det er ca. 340 meter fra bom til bryggen, og ca. 80 meter fra kjørbare flater ved bygg til brygge.

På grunn av topografi og vegetasjon er bryggeanlegget lite synlig fra tilgrensende turområder og fra turveiene som passerer i bakkant. I sjøområdene rundt Kaninholmen, ca. 40 meter fra bryggen, er det registrert en lokalitet med naturtypen ålegrassamfunn med svært viktig verdi. Det er ikke registrert viktige eller truede naturtyper i vann eller sjø i umiddelbar nærhet av bryggen.

Skråfoto som viser strand og brygge ved Strandhuset (utsnitt fra www.1881.no fra 2018).

Forslag til ny løsning ved Strandhuset

Utifra områdets topografi, vegetasjon og arter vurderes bukten ved Strandhuset som det mest egnede område for å tilrettelegge for brygger og tilhørende båtaktivitet. Området ligger sentralt på Hove, med gang- og sykkelavstand til både Hove leir og Hoveodden. Eksisterende anlegg (bygg og veier) er allerede etablert og utenfor vernegrensa. Dette er gunstig, både for naturverdiene og det økonomiske aspektet.

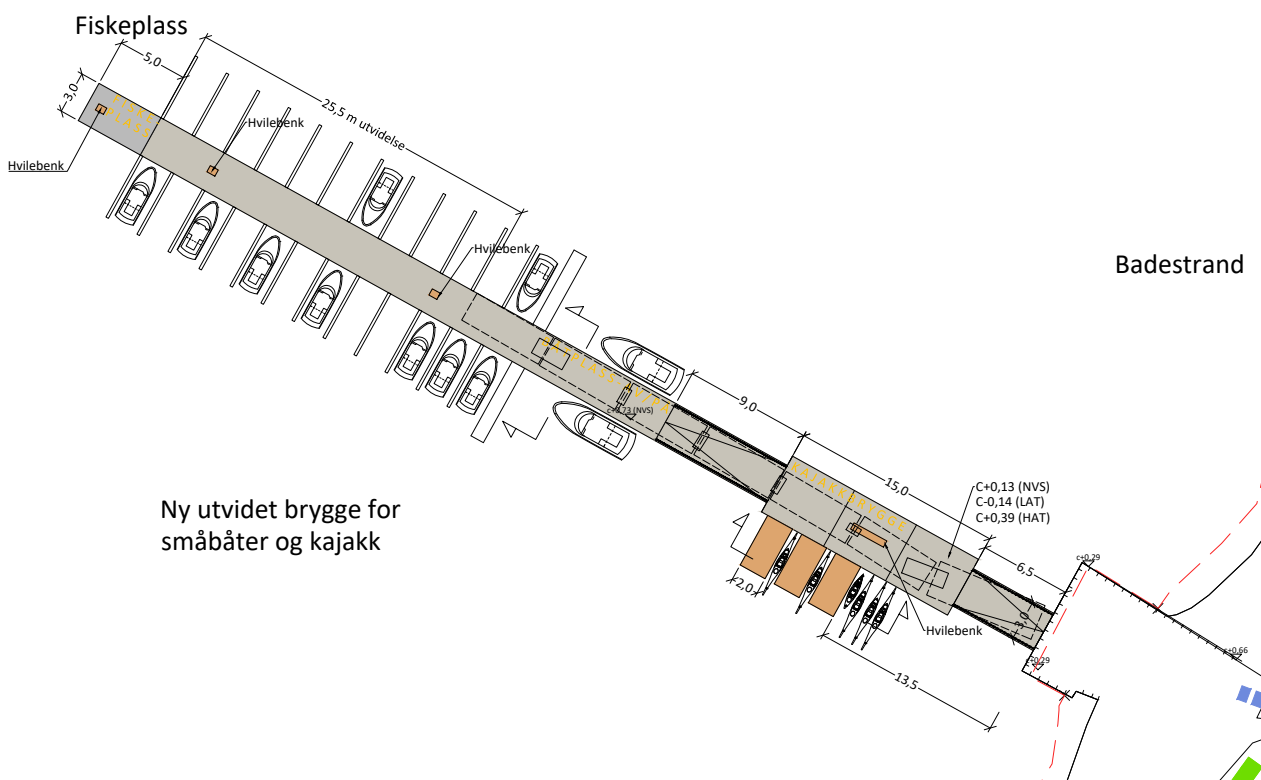
Med bakgrunn i at brygge på Hoveodden anses som uheldig i forhold til flere hensyn, foreslås det at bryggen i sin helhet, eller delvis, flyttes til bukten ved Strandhuset. Det foreslås å utvide bryggen ved Strandhuset, ca. 30 meter utover i bukten, slik at det både blir plass til flere fritidsbåter, kajakkbrygge samt fiskeplass.

Innerst, mot badestranden bør sjøarealene holdes fri for båter. På motsatt side foreslås etablert kajakkbrygge. Videre foreslås anlegg for fritidsbåter og ytterst på bryggen foreslås etablert et område forbehold sportsfiskere. Utenom sesong dvs. sen høst, vinter og tidlig vår, bør de ytre båt plassene stenges av slik at bryggen i større grad kan brukes til fiske med stang.

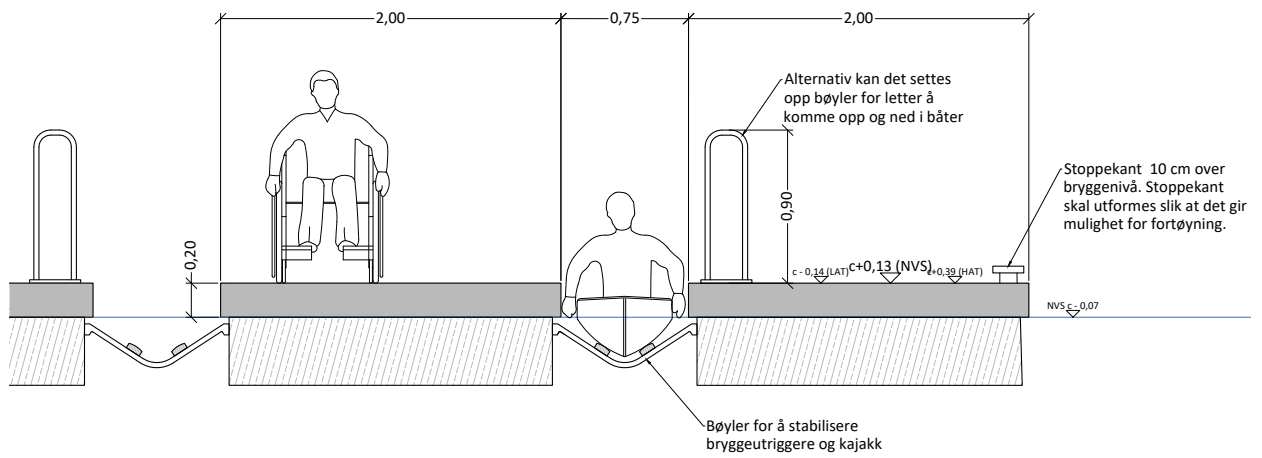
Bryggeanlegget foreslås i en bredde på 3,0 meter, for å sikre god og tilstrekkelig plass for utstyr og passasje. Da det er flere mennesker som skal passere ut til småbåtanlegg ved kajakkbryggen foreslås denne delen med en bredde på 4,0 meter.

Det faste kai-/bryggedekket ved land er i kartgrunnlag angitt å være ca. 0,3 moh. Det foreslås å etablere en rampe ned til kajakkbryggene. Denne må være 6,5 meter for å tilfredsstillende fall på 1:15 ved lavest astronomisk tidevann (LAT), da kajakkbrygger bør ha en avstand til vannflaten på ca. 0,2 meter. Brygger for fritidsbåter er lagt med en høyde 0,8 meter over vannflaten. Dette gir en rampe på 9,0 meter.

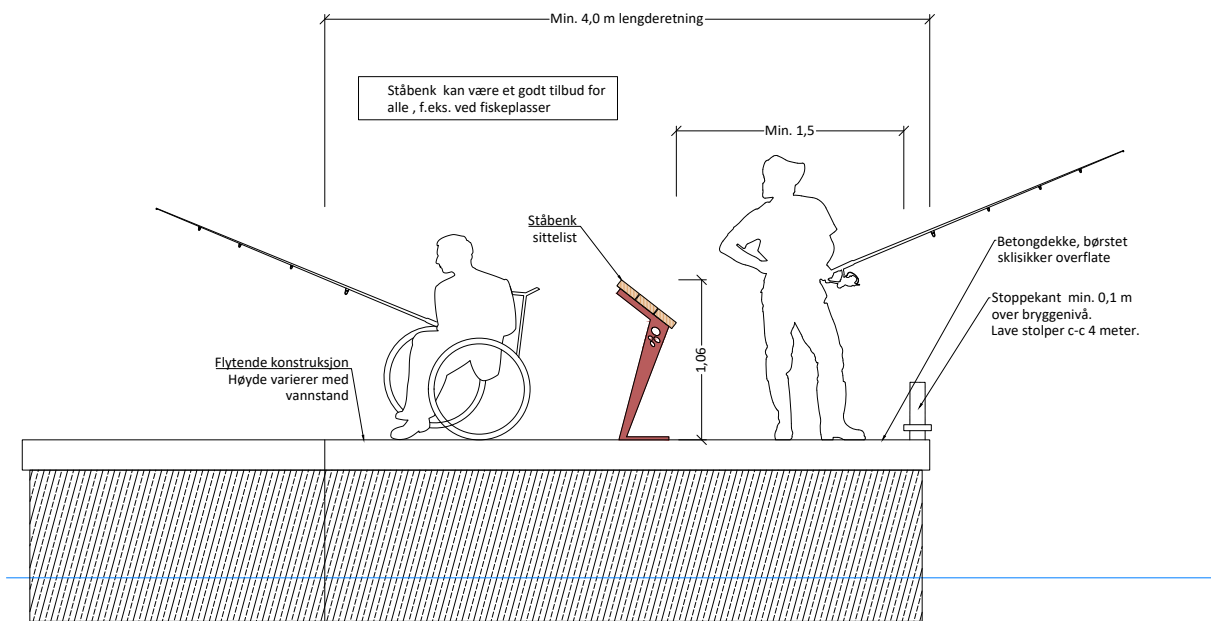
Bryggedekket foreslås i betong, mens rampekonstruksjoner kan være i gitterkonstruksjoner el. Bryggen er foreslått med hvilebenker.

Forslag til ny brygge ved Strandhuset

Prinsippsnitt av brygge for kajakk

Prinsippsnitt av brygge for fiske

8.6 Delområde - Bukten ved Hove leir

Hverken adkomst eller brygge ved Hove leir er universelt utformet. Bryggen består av flere elementer, som virker tilfeldig satt sammen. Bryggen er i det hele i dårlig stand og bærer preg av midlertidige løsninger. Det er om lag 70 meter til nærmeste parkeringsplass.

Bryggen er lokalisert midt i bukten med adkomst via en sandstrand, som hverken tilfredsstillende krav til overflate eller lesbarhet. Bryggen har en svært uheldig plassering i landskapet, da den bryter den visuelle landskapsrommet og splitter opp et ellers vakkert naturområde.

Bryggen ved Hoveleir ligger i et særdeles rikt naturområde. Selve bryggen ligger i en lokalitet med ålegrassamfunn med svært viktig verdi (A-verdi/2008). Vest for bryggen er en lokalitet av naturtypen strandeng -strandsump med viktig verdi (B-verdi) samt flere svært gamle og hule edellauvtrær i bakkant mot Hove gård som har et stort potensiale for rødlistede insektsarter. Videre er flere truede fuglearter observert i området.

Skråfoto som viser bukten med bryggeanlegg ved Hove Leir (utsnitt fra www.1881.no fra 2018).

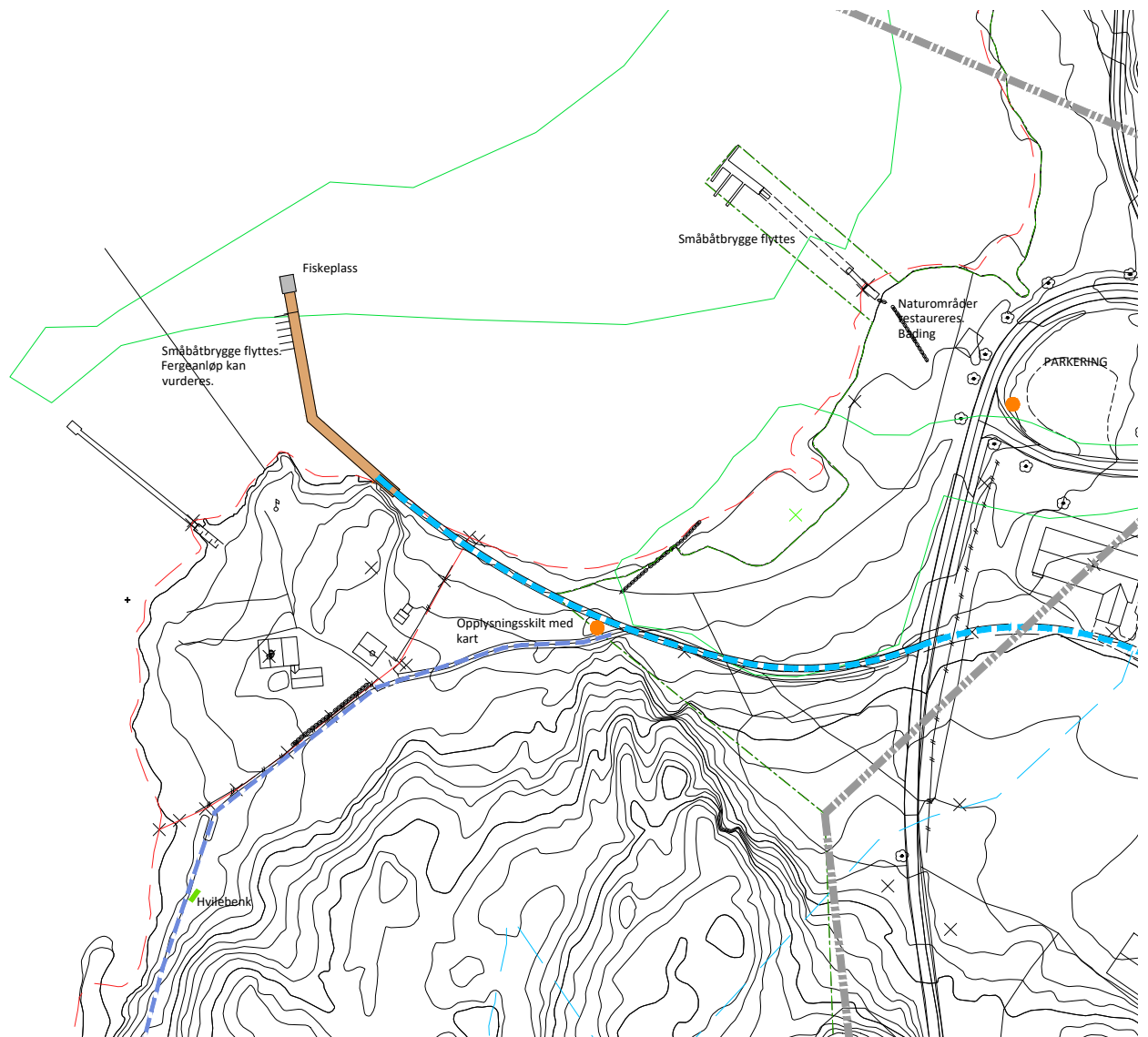
Foto som viser deler av bryggeanlegget ved Hove leir

Forslag til løsning i bukten ved Hove leir

Ut fra områdets topografi, vegetasjon og arter fremstår området lite egnet for brygger og båtanlegg. Imidlertid ligger dette området best til hva gjelder adkomst til både parkeringsplass og Hove leir. Etter vår vurdering bør bryggen flyttes til vestre del i bukten langs odden. Bryggen bør utformes universelt og det bør vurderes om konstruksjonen utformes slik at den egner seg til fiskeplass utenom høysesong. En ny bryggeløsning lenger mot vest bør ha flere funksjoner som fiskebrygge, småbåtbrygge herunder robåter, seilbåter og andre mindre båter.

Hvis det skal legges opp til ferge til Hove, virker dette som den beste plasseringen med tanke på service- og aktivitetstilbudet som er i Hove leir og det planlagte nasjonalparksenteret.

Områdene langs sjøen bør knyttes bedre sammen med Hove gård og Hove leir både visuelt og funksjonelt. Traktorvei/turveg bør oppgraderes og forlenges noe, slik at denne blir universelt utformet. Området på land bør tilbakeføres og naturtyper restaureres.

Forslag til ny løsning i bukten ved Hove leir

9. Prosjektområde Hasseltangen

Hasseltangen (også kalt Haslatangen) er et mindre natur- og friluftslivsområde på Søm ved Fevik. Området utgjør et areal på ca. 42,5 daa. Området består av en badestrand med brygge mot sørvest, omkranset av den karakteristiske bøkeskogen. Mot nordøst er det svaberglandskap mot hav og holmer. Området er både et populært turmål året rundt og rekreasjonsområde på sommerhalvåret med grill og lek på ettermiddagene. På sommeren er badeområdet godt besøkt og den etablerte offentlige bryggen er i dag et populært fiskested for bl.a. sjøørretsfiske.

Sentralt på tangen er et tidligere beiteområde, inngjerdet av rullsteinsgjerder. Det er ønsket fra nasjonalparkforvalter å rydde dette området og tilbakeføre dette til beitemark.

Hasseltangen ble befart i 6. og 7. februar, 5.mai og 4.august 2020. På samtlige befaringer har det vært flere turgåere og grupper i området, og særlig utsiktspunktet virker å være et målpunkt for mange.

Området har to parkeringsplasser med god nærhet til området. På den nærmeste parkeringen ligger et toalettbygg, men dette er ikke universelt utformet. Fra parkeringen og inn i området er det en sentral turvei, til brygge, sitteplass og utsiktsplass. Veien har i starten en bredde på ca. 2 meter, men i hovedsak er den asfalterte delen ca. 1,4-1,5 meter pluss noe gruset sideterreng. Veien opp til utsiktsplassen er på et lite stykke noe bratt, og det er hverken håndløper eller hvilemuligheter. Sti fra brygge og rundt neset og tilbake gjennom bøkeskogen er ikke universelt utformet, men området er utsatt for flo og høyyvann. Sti gjennom skogen har et potensiale for å bli bedre tilgjengelig og området inne i viken, i nordøst, gir en flott friluftsopplevelse med utsikt og nærhet til sjø og natur.

Det er anlagt flere rasteplasser med bord/ benk og bålplasser i området på Hasseltangen. Imidlertid mangler benkene rygg- og armlene og bord er ikke tilgjengelig for rullestolbrukere. Bål-/grillplasser er lave, og lite funksjonelle og potensielt farlige for barn og personer i rullestol.

Skråfoto av Hasseltangen med to badeviker og brygge mot nordvest og utsikts plass mot øst (Kilde; 1881.no)

Utsikt fra viken mot nordøst som per i dag i liten grad er tilrettelagt

Eksisterende turvei opp til utsiktspunktet slynger seg gjennom tett bøkeskog og langs mørk oreskog som speiler seg i overvannsspeilet. Veien bør utvides i bredden.

Eksisterende utsiktsplass på Hasseltangen

På utsiktsplassen er asfaltdekket ujevnt pga. røtter, og bord og benker har en uheldig og lite tilgjengelig plassering. Ingen av sittegruppene er utformet universelt. Plassdekket har i liten grad plass til møblering og området ytterst, hvor utsikten er best, er liten og lite tilgjengelig når piknikbordene kommer ut på vårparten. Båltønning inntil svabergene på utsiktsplassen er et problem her, da fjellet skades/brytes opp på grunn av varmen.

Kulturminner

På Hasseltangen er det to fornminner, en gravhaug fra jernalder vest for utsiktspunktet ved havet og en steinring (antatt jernalder) rett ved stien fra badestranda og utover mot utsiktspunktet. Gravhaugen ved havet er sterkt redusert og det er tanker om å rehabilitere denne.

De mest omfattende funnene er utenfor prosjektområdet, på Jerkholmen, hvor det er mange gravhauger og rett utenfor flere fredede skipsvrak. Dette båndet av fornminner henger sammen med funn lenger vestover i kulturlandskapet mot Grimstad.

På samme måte som på Hoveodden forteller forninnene oss om hvilken posisjon Hasseltangen hadde i fortid, bevisst plassert rett på innsida av seilingsleden, synlig for alle.

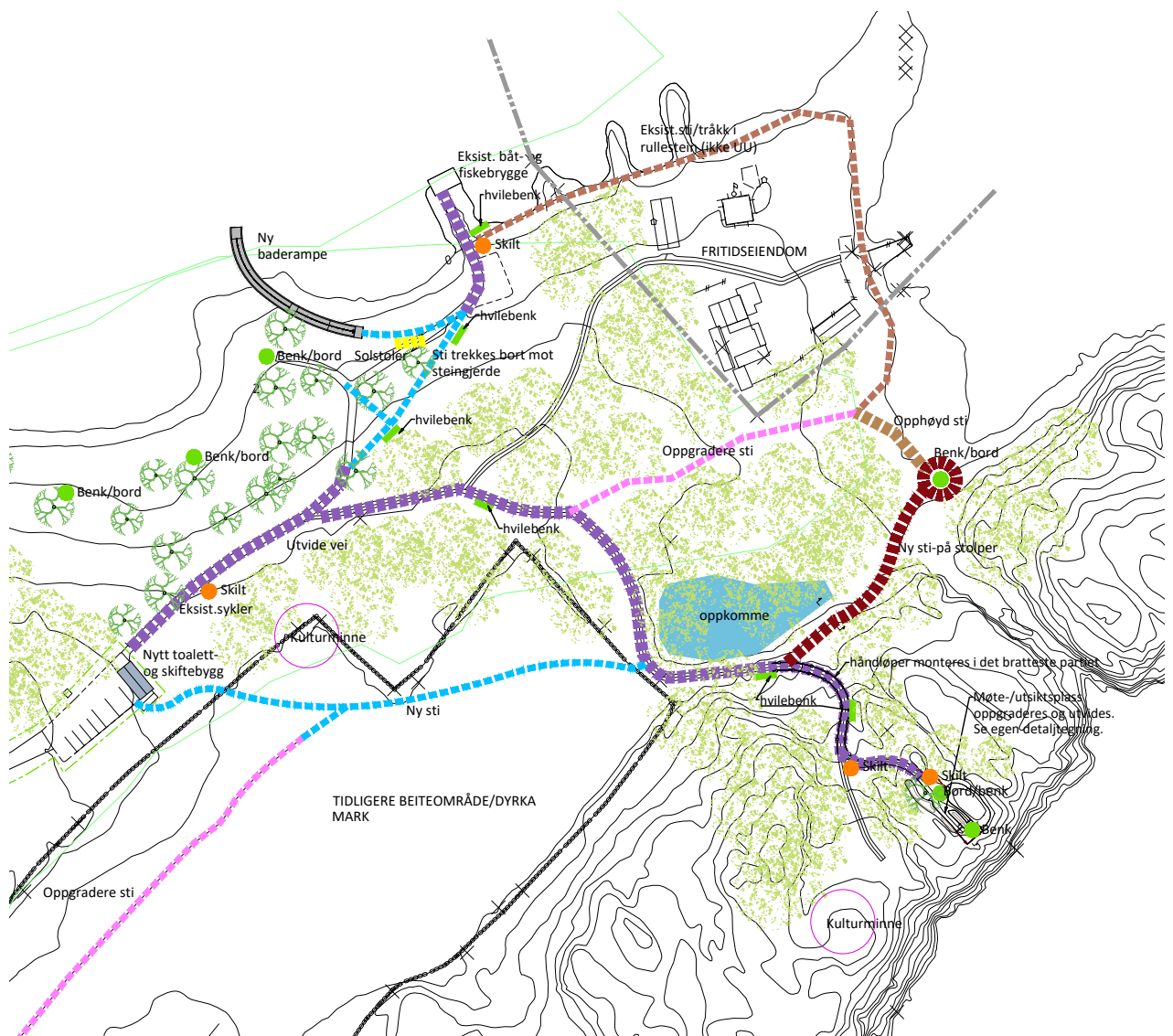
Forslag til løsning på Hasseltangen

Hasseltangen er et populært badeområde. Det foreslås derfor å tilrettelegge en baderampe i den ytre badeviken. Det foreslås også at toalettbygget på Hasseltangen blir oppgradert og utvidet til også i innehold omkleddingsrom, samme løsninger som foreslått på Hoveodden.

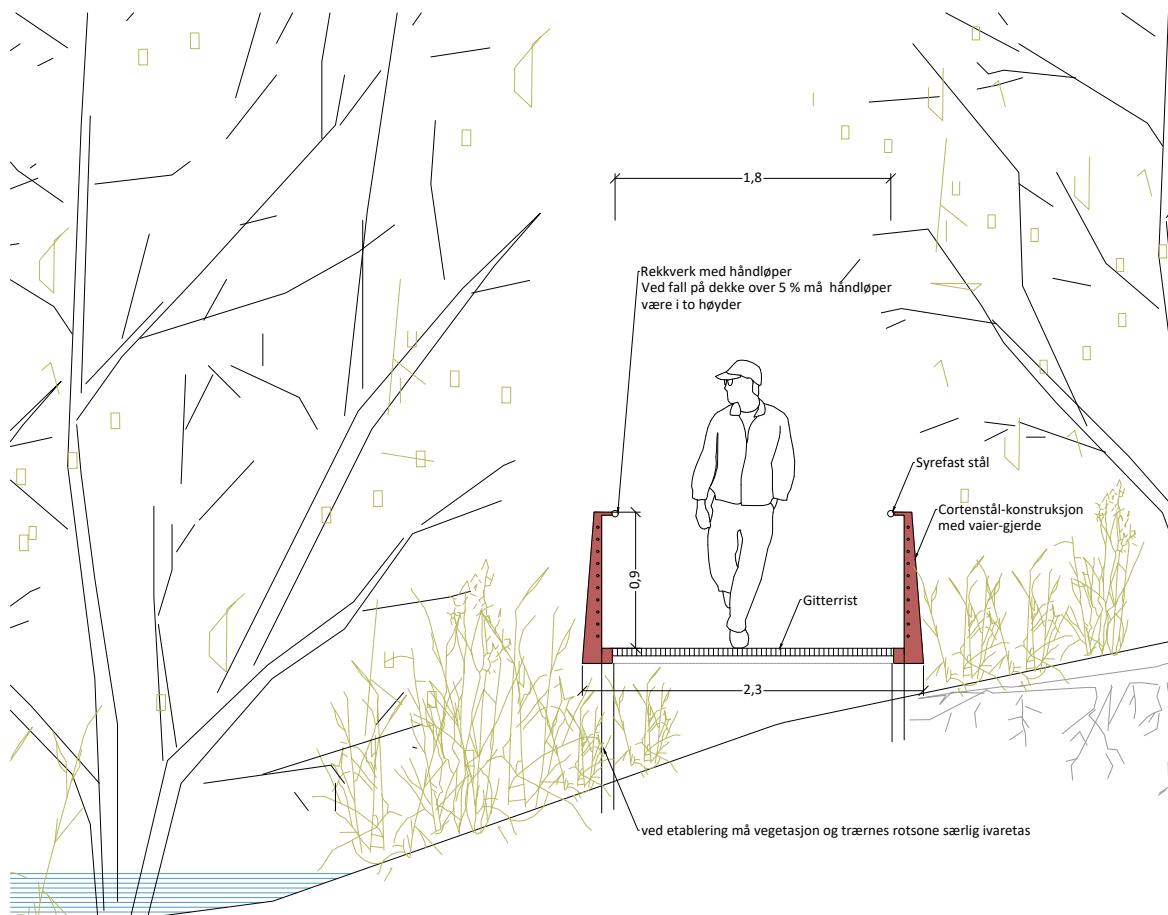
Den sentrale turveien på Hasseltangen foreslås utvidet til en bredde på 1,8-2,0 meter. Bak den ytre badebukten foreslås det å flytte stien noe bakover til bøkeskog slik at avstand til badende og baklandet til strandområdet øker. Dette grepet vil også være gunstig i forhold til og forsterke og tydeliggjøre landskapsrommet og opplevelsen av området.

Eksisterende sittegrupper mot nordvest er relativt godt utformet, men det bør justeres slik at rullestolbruker kommer inntil bordflaten. Langs samtlige turveier bør det settes opp hvilebenker, gjerne ved gode utsiktspunkt.

For å gi flere turmuligheter foreslås det å lage en ny tursti gjennom og langs tidligere beite i bakkant av området. Det foreslås også å oppgradere og forlengelse av stien mot bukten i nordøst og etablere en sittegruppe i dette området. Denne stien må gå delvis gjennom våt oreskog, og det foreslås derfor en stolpesti løftet over terreng. Sittegruppen foreslås etablert på samme måte, uten å gjøre nevneverdig inngrep i grunnen.

Forslag til løsning på Hasseltangen

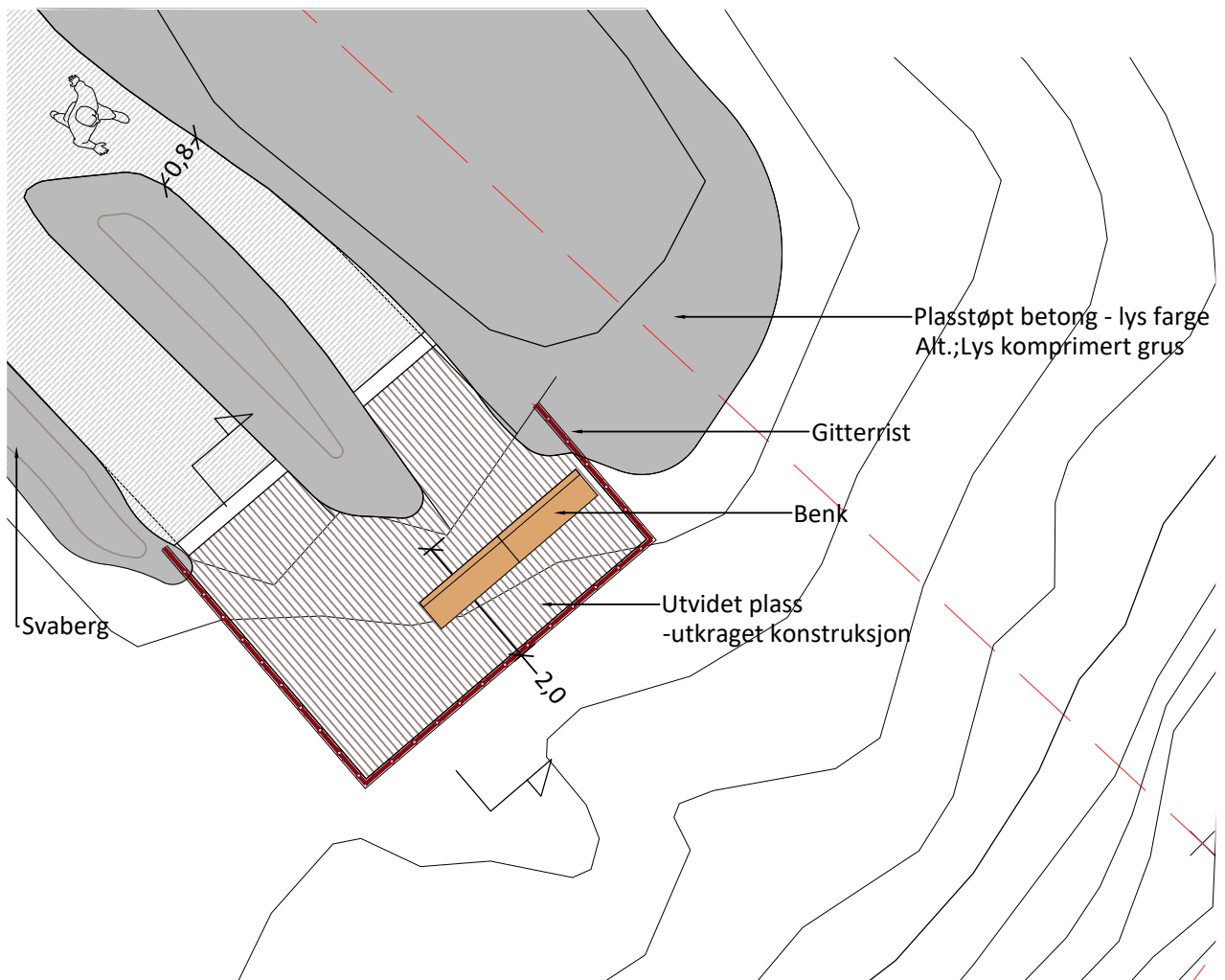

Forslag til stolpesti på Hasseltangen

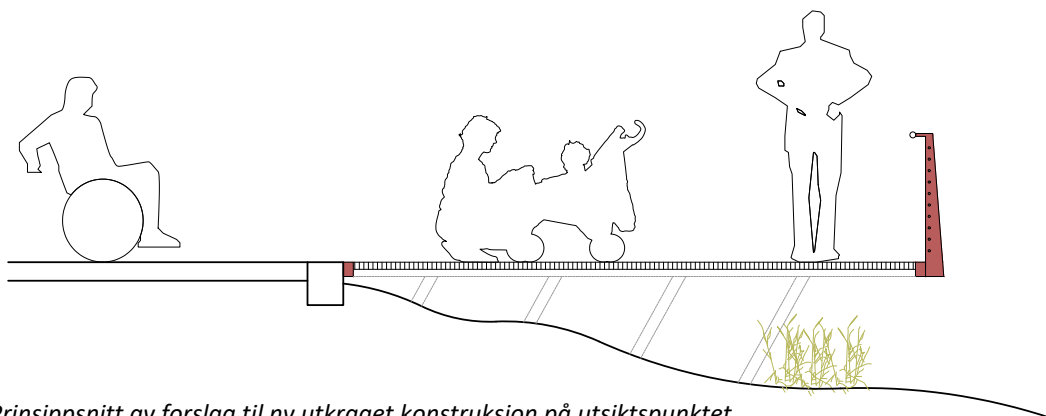
Fra sittegruppen innerst i bukten til eksisterende sti, kan det vurderes en lav, dobbeltsidig tørrmur, lik dem som ble bruk til tidligere isdam-konstruksjoner. Slike konstruksjoner ble laget da isindustrien var en viktig næringsvei langs kysten sørpå i Norge fra 1800 tallet og til midten av forrige århundre. Muren må ha en konstruksjon som slippe gjennom vannsigt, og må gjøres så bred at en sti med en bredde på min. 1 meter kan etableres på murens toppflate.

Utsiktsplassen i øst foreslås utvidet ved å etablere en delvis utkraget del mot sjø. Dette for å gi plass til flere universelle sitteplasser og få enda bedre utsikt. Konstruksjonen er tenkt med gitterrist som dekke og med gjerde i kortenstål og vaier/vaiernet. Det bør legges til rette for sittebenker med arm- og ryggene til utsikten og tilsvarende for sittegruppe for rastende i bakkant, noe mer skjermet for vær og vind. Møbleringen bør være tilgjengelig året rundt. Det foreslås ikke grill i området, da området er vanskelig tilgjengelig med slokkeredskap.

Beleggdekket mellom de vakre svabergene foreslås byttes til lys plasstøpt betong. Informasjon om kulturminne like ved, og skjærgården utenfor, bør fremgå av skilt på plassen.

Forslag til løsning på utsiktspunktet på Hasseltangen

Prinsippsnitt av forslag til ny utkraget konstruksjon på utsiktspunktet

10. Prosjektområde Merdø

Merdø var en av de viktigste uthavnene på Agderkysten, og representerer et unikt og representativt kulturmiljø med tilknytning til sjø og losvirksomheten. Den eldre trehusbebyggelsen er lokalisert ned mot sjøen langs hele nordsiden av øya, med henvendelse mot det lune sundet og Tromøy. Det er to større offentlige badestrender mot sundet, en i vest ved Gravene og en ved museet i øst.

Den eldre uthavnsbebyggelsen og hovedstrukturer er som helhet godt bevart. Merdø har stor opplevelsesverdi, både som kulturminne og på grunn av sine vakre natur og er et populært utfartsmål både for lokalbefolkningen og tilreisende. Gresslett på Gravane er en populær teltplass.

Merdø er uten broforbindelse og det er tre offentlige brygger på øya, en ved Gravene, en ved museumsstranda og en midt mellom dem- Pellebrygga. I dag går ferge fra sentrum til Pellebrygga, men det pågår en prosess med å flytte denne. Museumsbrygga er et alternativ. Det andre alternativet er på Nabben, fjelltunga øst for Gravene.

Ingen av de offentlige bryggene og adkomsten til disse er universelt utformet. Det er bedt om at det sees på løsninger for universell utformet brygge for småbåter i området ved Gravene.

Det er to aktuelle områder for offentlig brygge ved Gravene. En er ved eksisterende brygge på vestsiden, og en på fjellnabben i øst. På fjellnabben er det anlagt flere private brygger samt sjøbod og området er et av alternativer for fergeanløp. Med bakgrunn i nærhet til teltplass, toalett- og søppelbygg samt mulighet for god adkomst uten større inngrep, har vi vurdert eksisterende brygge som den viktigste å oppgradere universelt i første omgang. En plassering her er også letter eå tilpasse en inn mot den gamle uthavnsbebyggelsen ved Nabben.

Bryggen i vest er i hovedsak en trebrygge på trepåler, med unntak av den innerste delen, landgangen, som står på betongblokker. Landgangen er ca. 1,5 meter bred og går over et rullesteinsfelt. Denne er noe smal, særlig med tanke på mulighet for fall på stein under. Bryggen forøvrig er ca. 2 meter bred. Da vi befarte området 23.april, var det lavvann og relativt langt opp til bryggenivå. Kartgrunnlag viser at bryggen ligger på ca. kotehøyde +1,0. Dette er høyere enn anbefalingene og denne bør senkes. Utover stige fra ytre del, er det ingen andre løsninger som letter adkomst til båt. Bryggekonstruksjonen er ikke tilrettelagt for kajakk e.l.

Ortofoto av stranden og bryggene ved Gravene, hvor kommunens eiendommer er markert skissemessig med blå ring. Toalett- og søppelbygg er markert med grønn ring

Eksisterende brygge på Gravene

Til bryggen og langs stranden mot bebyggelsen er det eksisterende trestier som går over strandarealene. Disse er tilgrodde og noe smale og er ikke universelt utformet slik de fremstår i dag.

Toalettene på Gravane, er utedoer med to avlukker. Disse er mørke og kun opplyst av små åpninger i vegg. Sjøppelbygg ligger ved siden av og vannpost er plassert på utsiden. Plasseringen av byggene er god i forhold til synlighet, lukt mv., der den ligger i randsonen av rekreasjonsarealene, mellom og under høy vegetasjon. Imidlertid er adkomsten til byggene ikke definert/synlig og til dels ujevn, og skilting til disse mangler. Med bakgrunn i områdets bruk, både som tur-, bade- og teltområde, bør det prioriteres å oppgradere toalettfasilitetene og adkomst til bygg. Det bør også tilrettelegges for omkleddingsrom og vurderes et enkelt utekjøkken for de teltende.

Kulturminner

Det er et stort spekter av kulturminner på Merdøe. Gravminner, gravfelt og røysfelt er fredet og ligger eksponert mot havet i øst - vest retning, langt på vei samme plassering i landskapet som på Hoveodden/ Tromøya og Hasseltangen.

Gravene er graver for skipsbrudne fra 1600 tallet. I en lengre periode ble disse gravlagt på dertil egna plasser nær havstranda hvor sjølik ble skylt i land. Dette er kjent fra andre steder på kysten blant annet på Jomfruland.

Av bygningsmiljø er Merdø gård, losstasjonen og fyret fredet. Videre en rekke skipsvrak fredet der de ligger på sydsida av øya. De mange kulturminnene forteller om en rik, men også dramatisk historie på Merdø. Den historiske dybden og sammensetning av funn viser også hvilken betydning Merdø har hatt fra Jernalderen og fram til i dag. Dette gir store opplevelseskvaliteter, men også et særlig ansvar for skånsom utvikling og framtidig forvaltning av øya.

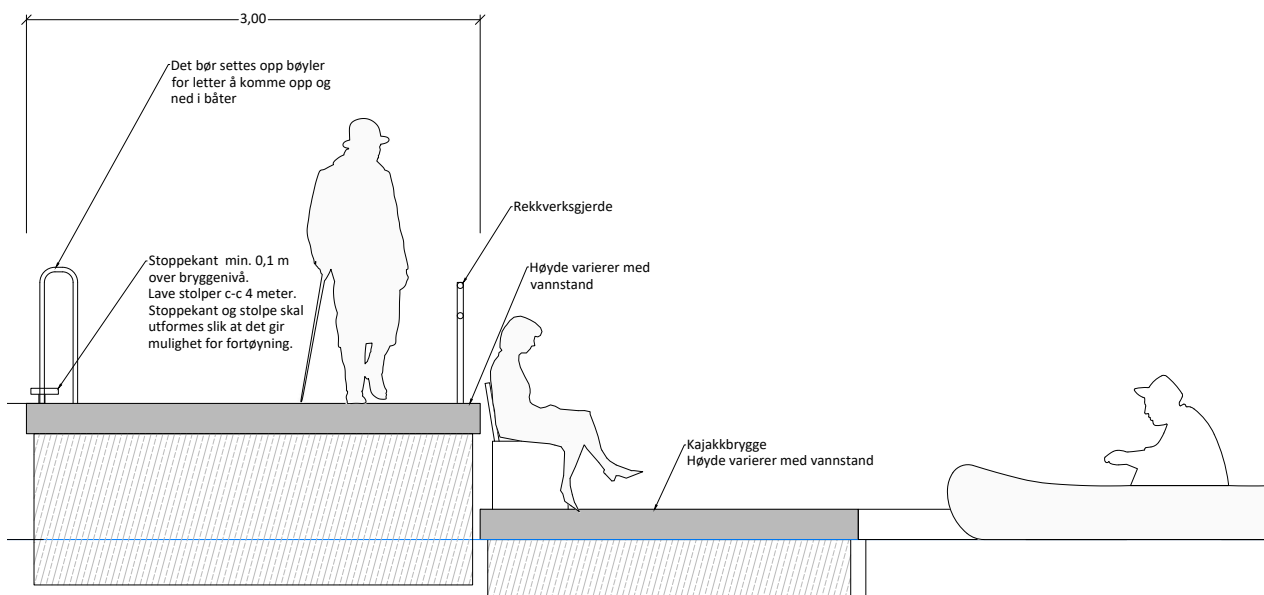
Forslag til løsning på Gravene

Det foreslås en brygge, der det blir plass til om lag 20 småbåter. Dagens brygge er ikke så stor, men flyfoto fra 2003 viser at brygge gikk lengre ut, og dette det som er tatt utgangspunkt i.

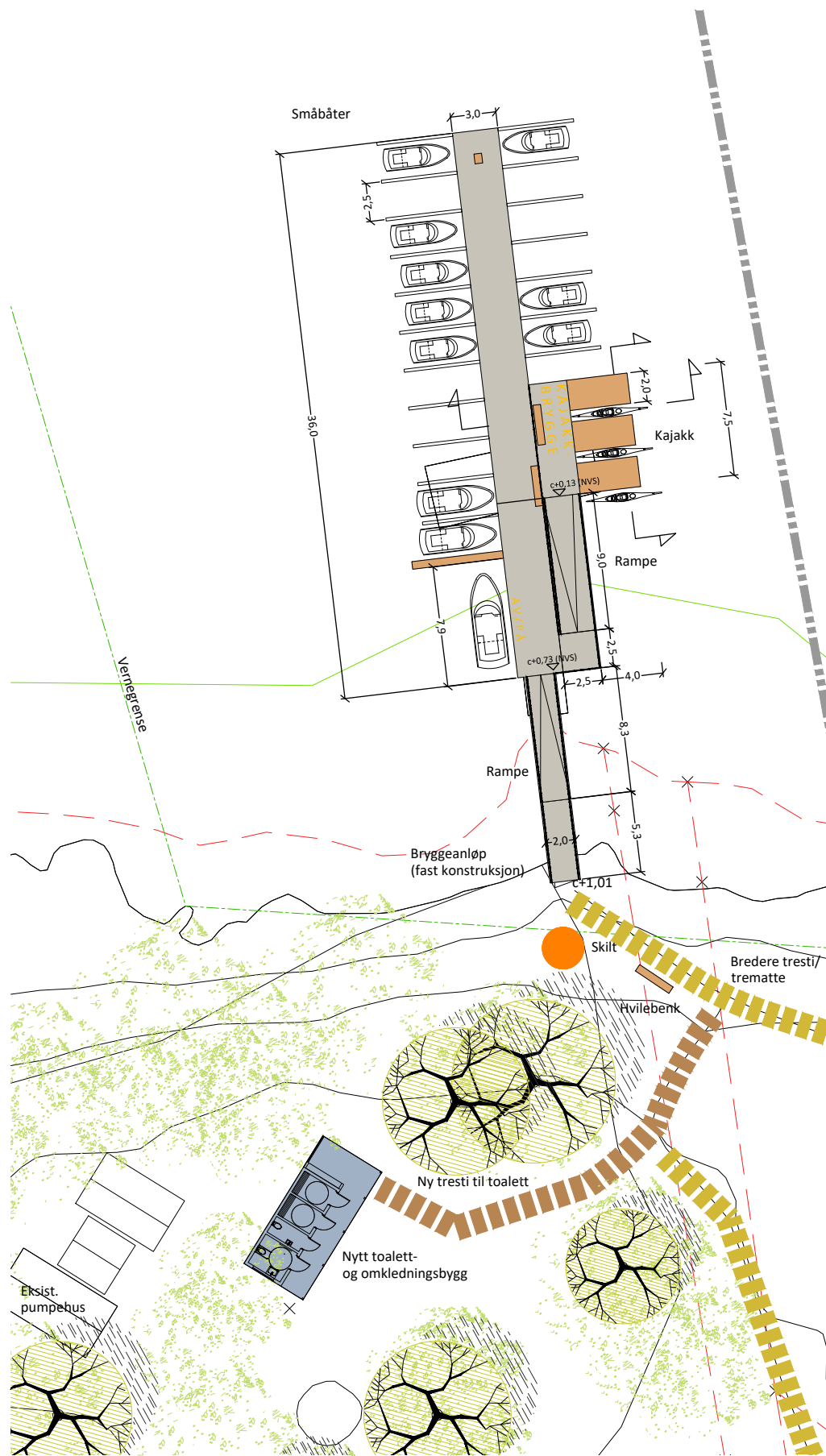
Indre del bør forbeholdes langsilliggende båt for universell utformet ombordstigning, samt brygge for kajakk og lignende. Bryggen for småbåter bør senkes slik at den ligger ca. 80 cm over normalvannstand og den bør utvides til 3 meter. Bryggen ligger relativt nærme badestrand, det bør derfor vurderes blåser som skiller dem.

Trestiene ligger godt og logisk i terrenget, imidlertid er de for smale og ujevne. I første omgang bør disse renskes for sand og gress, men bør på sikt byttes med en noe bredere versjon for å sikre passasje. Det kan også med fordel vurderes materialer med noe kraftigere dimensjon for stabilitet og funksjon. Fra bryggen bør både sti til gresslette og toalett og mot øyas nordøstre del med museum og kafe oppgraderes. Stien bør ha en bredde på min. 1,8 meter. Der den ligger på sand, bør det legges tresti. På gress- og vegetasjonsarealer kan den anlegges med gruset dekke. Stien bør i så stor grad som mulig legges utenom eksisterende busk- og trevegetasjon.

Det foreslås et nytt servicebygg på Gravene, med både toalettfasilitetene og omkleddingsrom for de badende og de teltende. Hvorvidt det skal tilrettelegges for et enkelt utekjøkken bør vurderes i videre arbeider. Bygget foreslått plassert noe lengre frem enn dagens bygg, for å gjøre bygget noe mer synlig og aktuelt i området.

Prinsippnutt av forslag til ny brygge

Forslag til løsning på Gravane

Kilder

Skriftlige og digitale kilder;

- Kartlegging av tilgjengelighet i friluftsområder /Kartverket/26.06.2019
- Stier å stole på – Friidrettsliv -de viktige detaljene/Norges Handikap forbund Agder/2012
- Universell utforming i planlegging etter plan- og bygningsloven/foreløpig 2017
- <https://kart.naturbase.no/>
- <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/>
- <https://raetnasjonalpark.no/>
- <https://designmanual.norgesnasjonalparker.no/maler/skiltsystem/annen-merking-i-verneomradet>
- Livet mellom husene – udeaktiviteter og udemiljøer, Jan Gehl (1996)
- Veviseren- 25 turer på hjul / Midt-Agder Friluftsråd og Aust-Agder fylkeskommune
- <https://www.kartverket.no/sehavniva/>
- <https://www.merkehandboka.no/>
- Mulighetsstudie for uthavnene som besøksmål (2017, Aust-Agder fylkeskommune)

Muntlige kilder;

- Arendal jeger- og fiskeforening v/Ketil Flakke.

Øvrige kontakter;

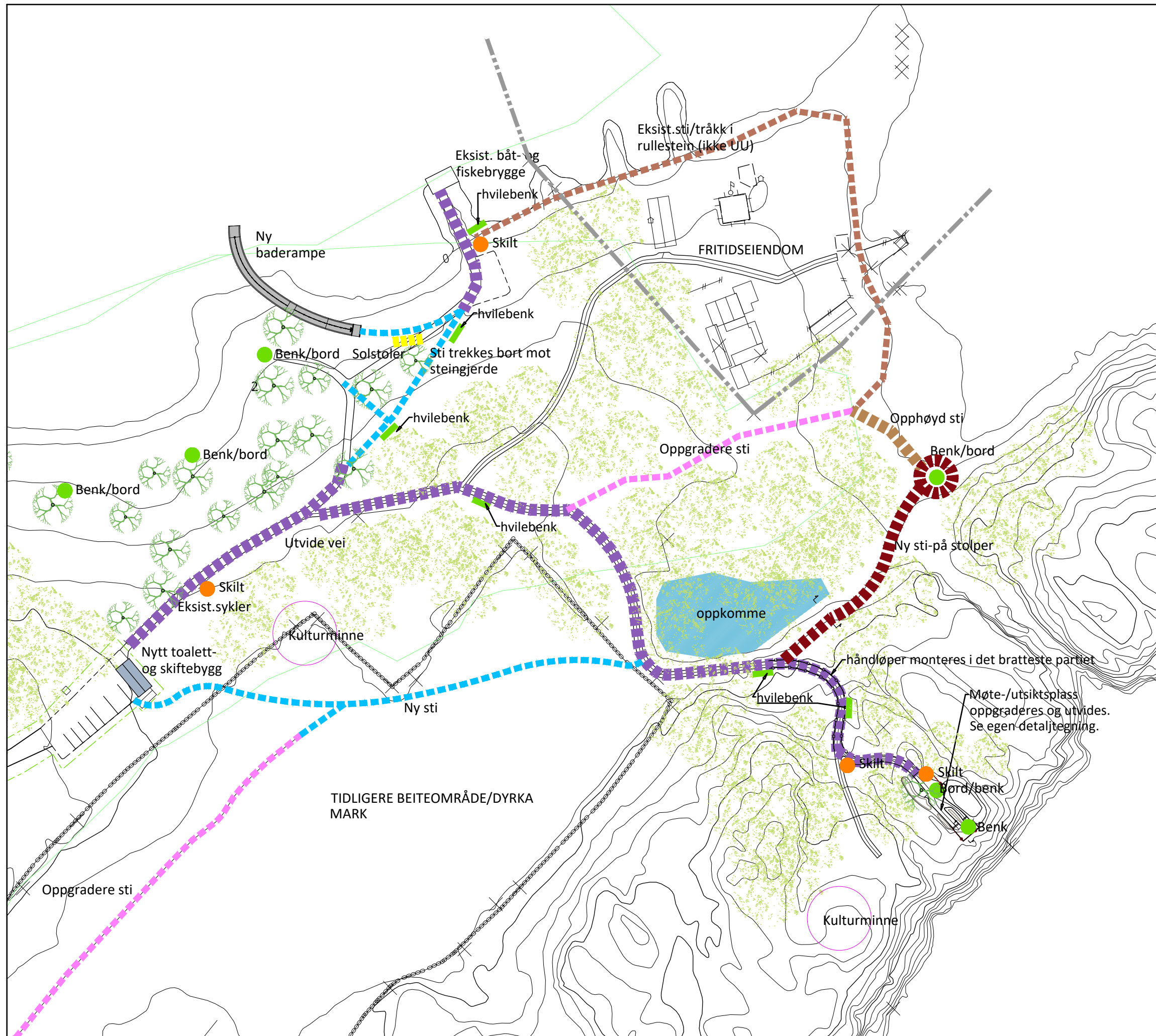
Referansegruppe har bestått av Vigdis Lavik og Brit Ingvild Fredriksen, henholdsvis leder og medlem i rådet for personer med funksjonsnedsettelse i Arendal. Fredriksen er også styreleder i Norges Blindforbunds fylkeslag. Trygve Helge Nielsen og Svein Upsahl, henholdsvis leder og varamedlem i rådet for personer med funksjonsnedsettelse i Grimstad kommune. Upsahl er også leder for Landsforeningen for amputerte Agder. Hilde Haugenæs og tidligere parksjef i Grimstad kommune, Ove Bach.

På deler av befaring 5.mai var også Jan Fasting til stedet. Han har i en årrekke jobbet med tilrettelegging for ulike friluftsopplevelser. Han er også medeier i Canvas hotel, som driver på camping på Hoveodden.

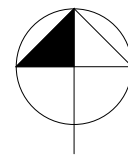

Strandområdene ved Gravane

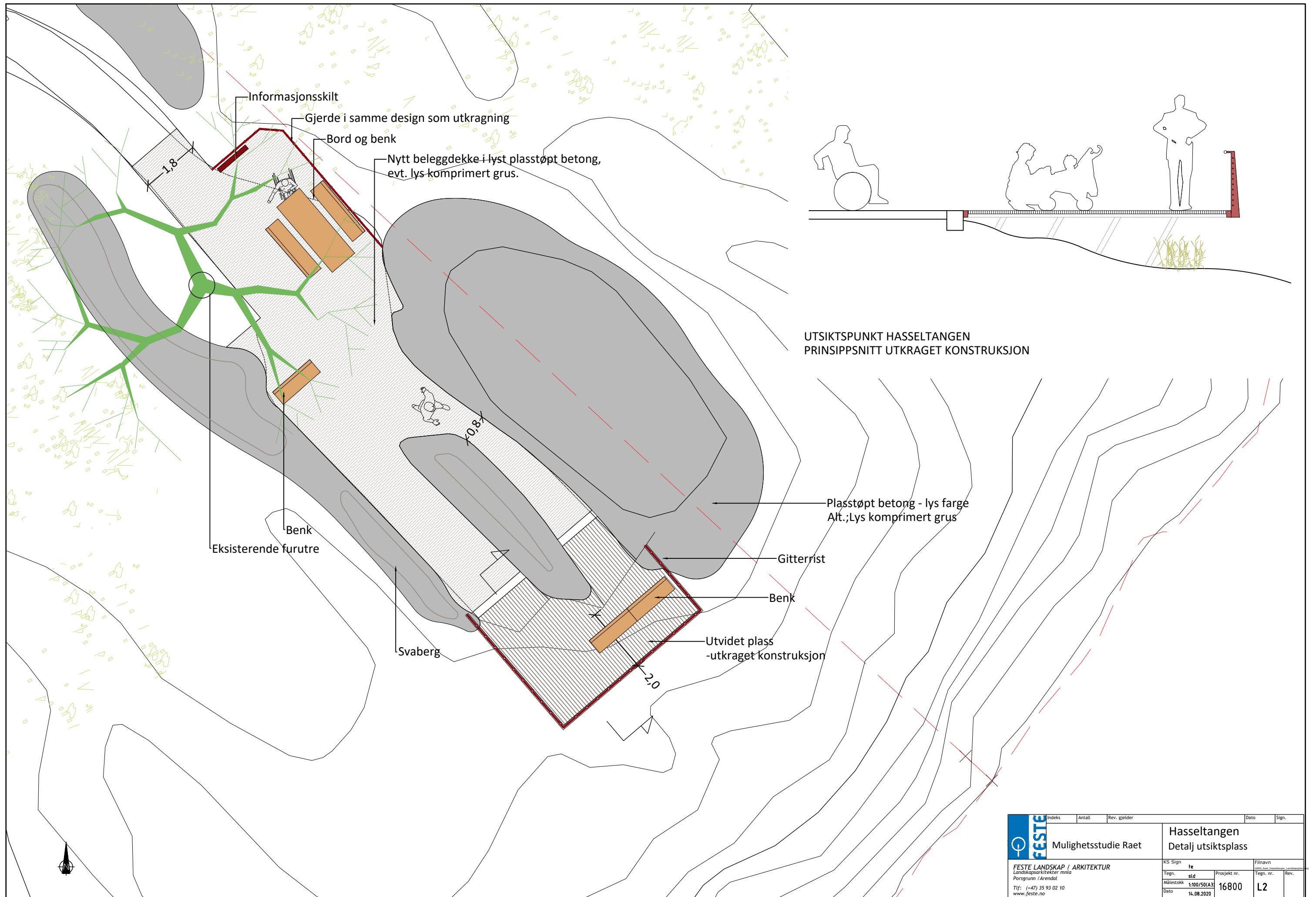

Tegnforklaring

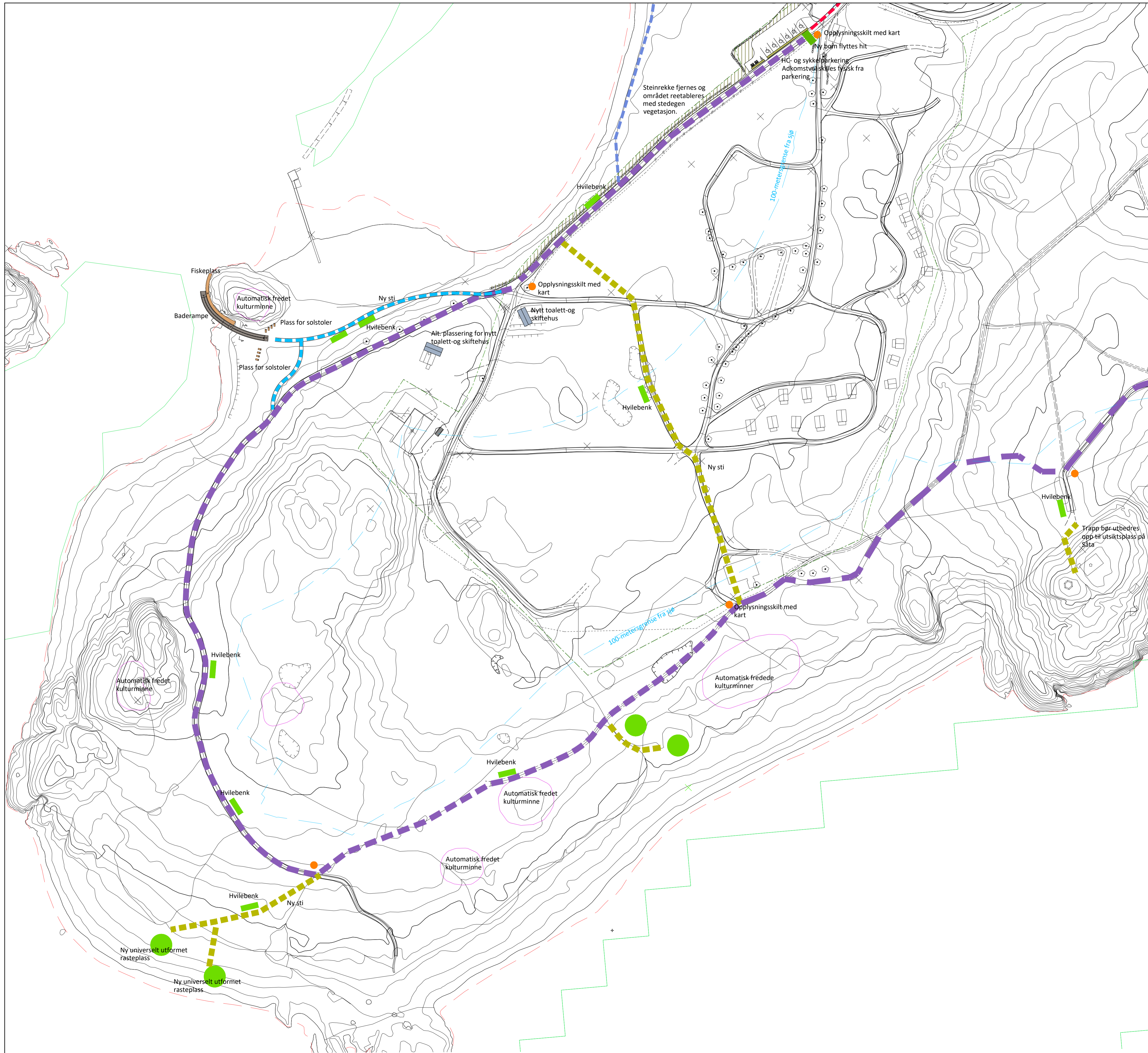
- Eksisterende tre
- Eksisterende vegetasjon
- Vernegrense nasjonalpark
- Omriss naturtype
- Automatisk fredet kulturminne
- Områdeavgrensning
- Skilt
- Ekst.turvei - utvides til 2,0 meter bredde
- Ny tursti - 2,0 m bredde
- Eksist.tursti/tråkk oppgraderes - 1,2-1,8 m bredde
- Ny turvei 2 m bred og plattning på stolper
- Eksisterende tråkk heves over vannspeil
- Benk
- Rasteplass med bord/benk
- Solsenger
- Håndløper, rekkverk
- Gjerde

FESTE	Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
Mulighetstudie Raet				Hasseltangen oversiktsplan	
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitektur m.no Porsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no		KS Sign te	Filnavn sid	Prosjekt nr. 16800	Tegn. nr. L1
		Målestokk 1:1000 A3	Dato 14.08.2020		

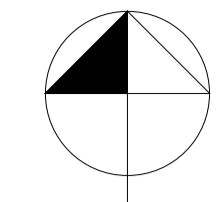

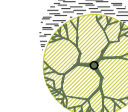
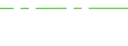

UTSIKTSPUNKT HASSELTANGEN
PRINSIPPSNITT UTKRAGET KONSTRUKSJON

Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
FESTE FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitektur m.no Parsgrun / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no			Hasseltangen Detalj utsikts plass	
KS Sign		te	Filnavn	
Tegn.	sid	Prosjekt nr.	Tegn. nr.	Rev.
Målestokk	1:100/50(A3)	16800	L2	
Dato	14.08.2020			

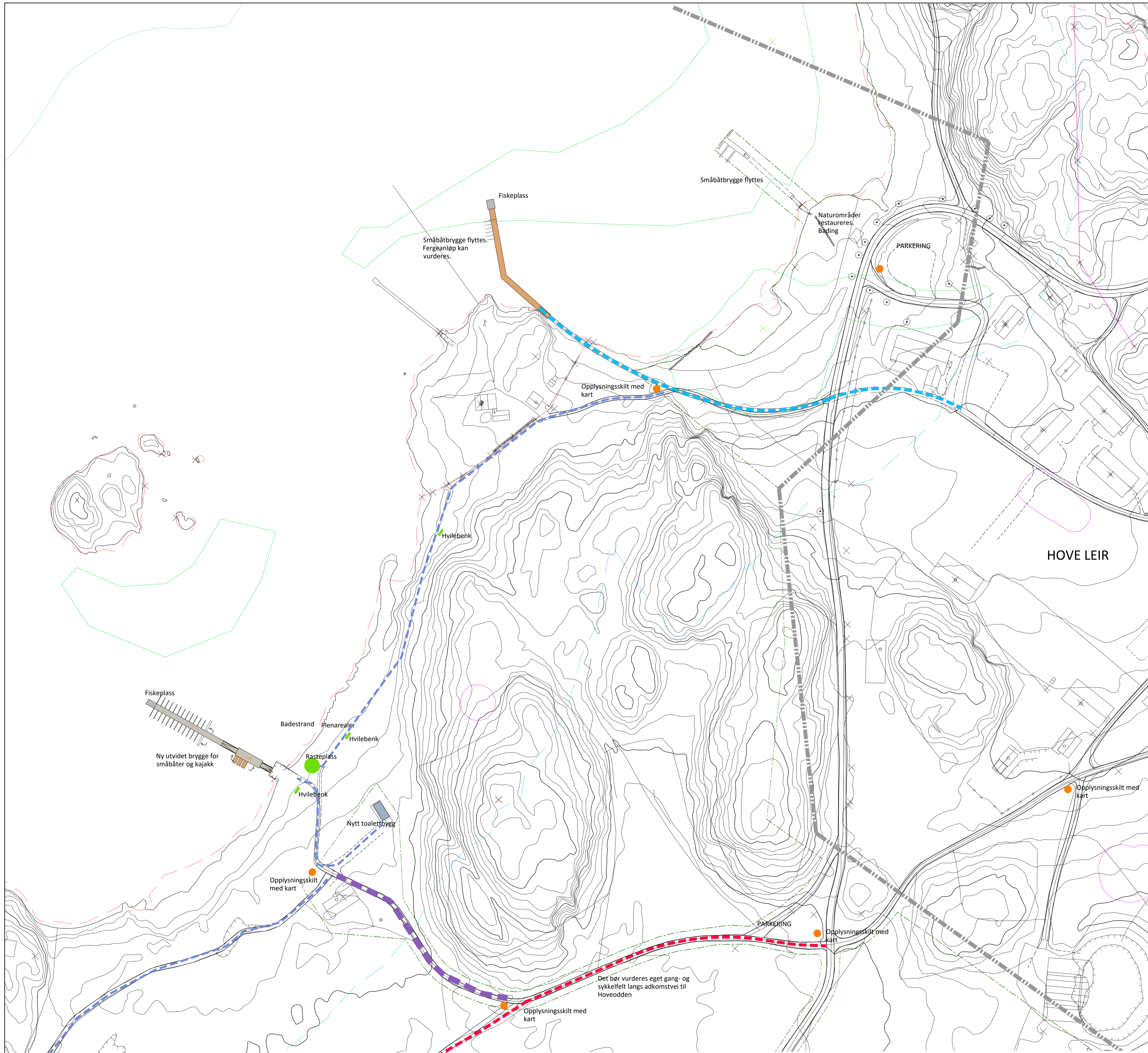

Tegnforklaring

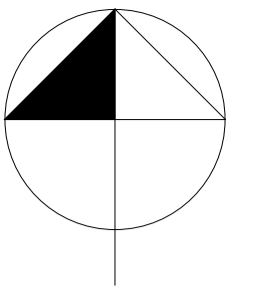

- Eksisterende tre
- Vernegrense nasjonalpark
- Omriss naturtype
- Omriss sikringszone automatisk fredet kulturminne
- Områdeavgrensning
- Skilt
- Eksist. turvei - 2-2,5 meter bredde, maks fall 1:15
- Ny turvei - 1,6-2,5 m, maks fall 1:15
- Eksist. turvei/sti 1,6-2 m bredde -rundtur
- Ny turvei/sti 2 m bredde
- Nytt gang- og sykkelfelt
- Benk
- Rasteplass med bord/benk/grill mv
- Håndløper, rekkverk

	Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
	Hoveodden Oversiktsplan				
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitekter mfla Parsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no		KS Sign Tegn. sid Målestokk 1:2000(A3) Dato 14.08.2020		Filnavn 16800_Hoveodden_01.dwg Tegn. nr. 16800 Rev. L3	

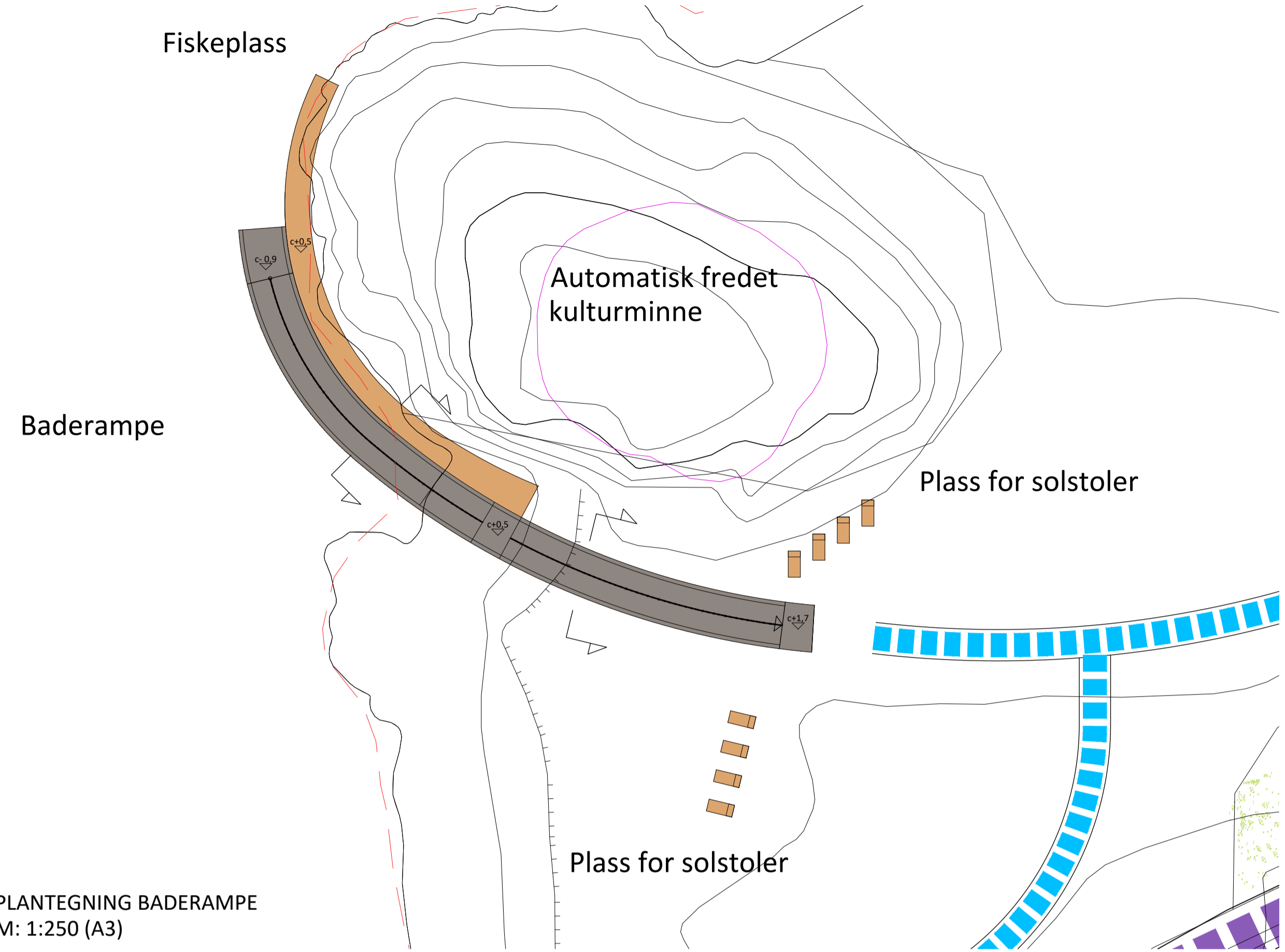
Tegnforklaring

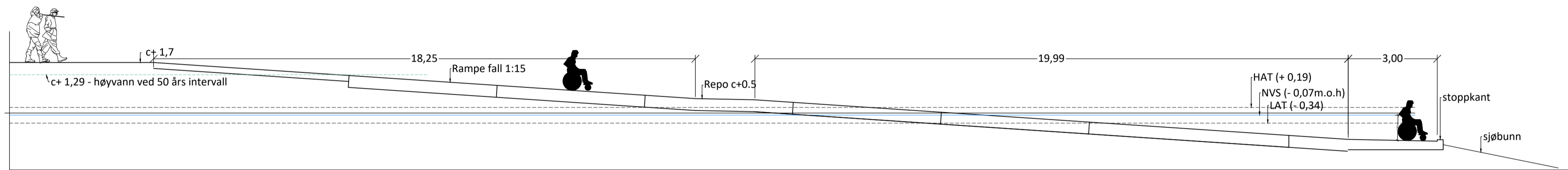
- Eksisterende tre
- Vernegrense nasjonalpark
- Omriss naturtype
- Omriss sikringszone automatisk fredet kulturminne
- Områdeavgrensning
- Skilt
- Ekst.turvei - 2-2,5 meter bredde, maks fall 1:15
- Ny turvei - 1,6-2,5 m, maks fall 1:15
- Eksist. turvei/sti 1,6-2 m bredde -rundtur
- Ny turvei/sti 2 m bredde
- Nytt gang- og sykkelfelt
- Benk
- Rasteplass med bord/benk/grill mv
- Håndløper, rekkverk

HOVE LEIR

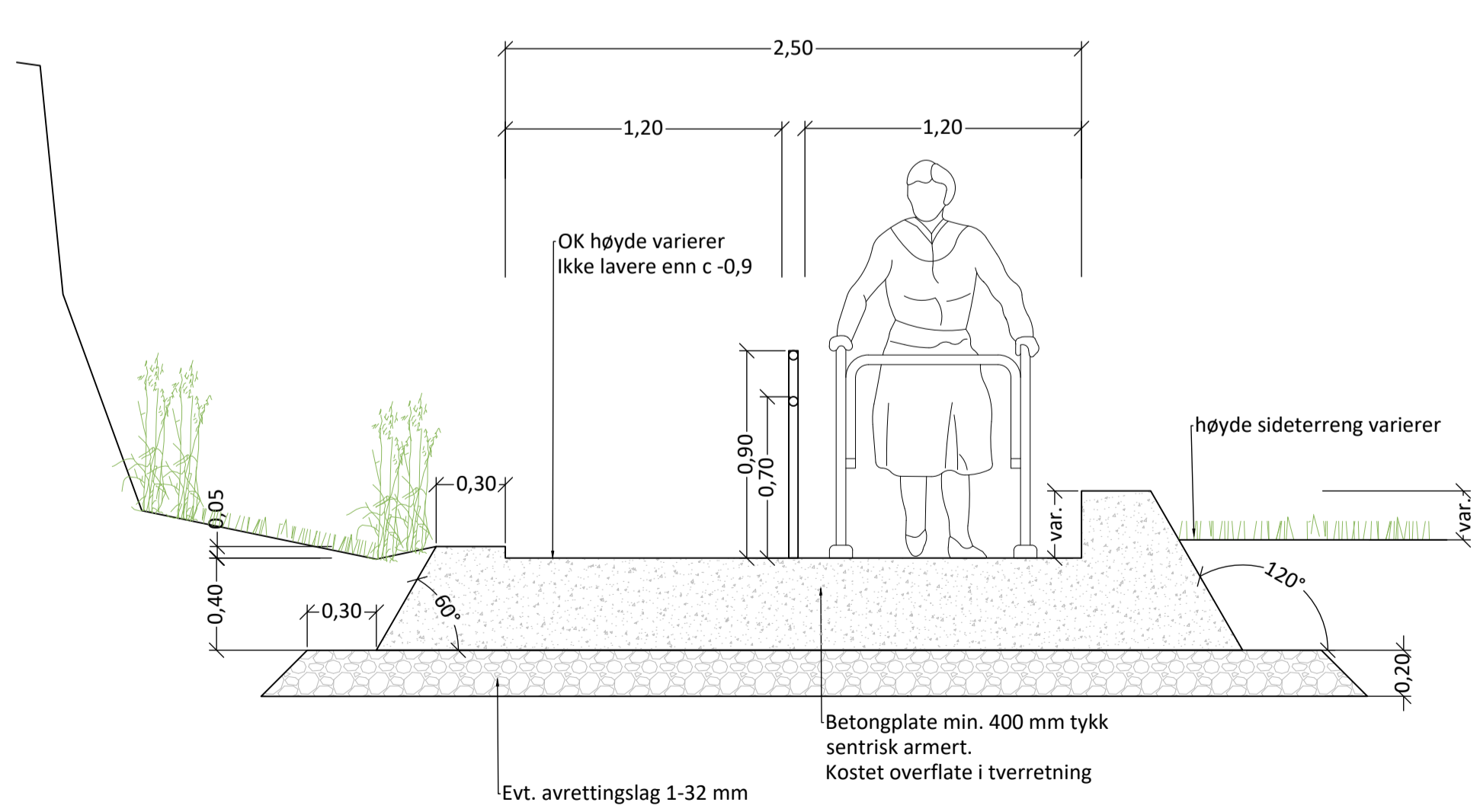
 FESTE FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitekter mfla Parsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no	Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
	Hove Oversiktsplan indre del Mulighetsstudie Raet				
Tegn.	slid	Prosjekt nr.	Tegn. nr.	Rev.	
Målestokk	1:2000(A3)	16800	L4		
Dato	14.08.2020				

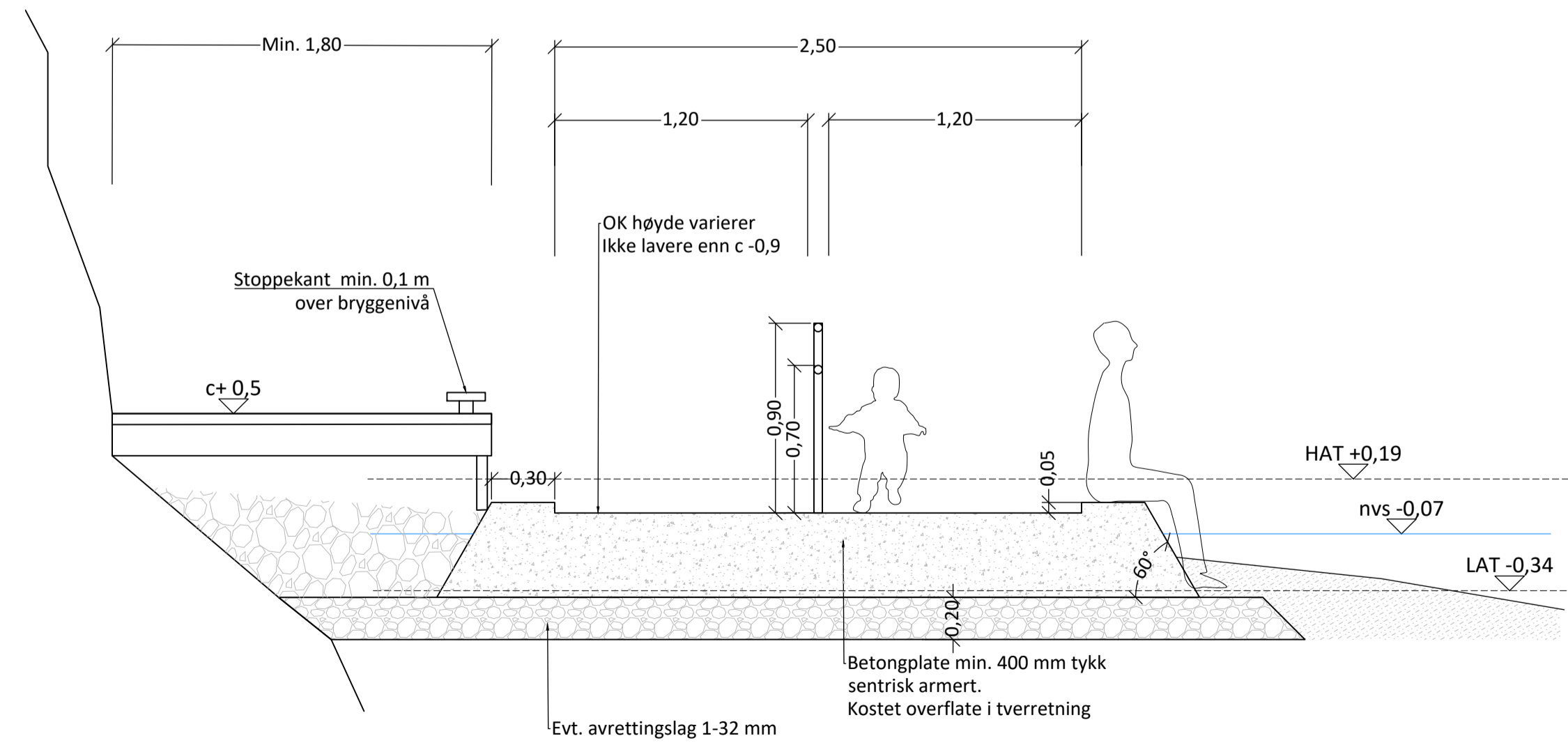
PLANTEGNING BADERAMPE
M: 1:250 (A3)

LENGDESNITT AV RAMPE

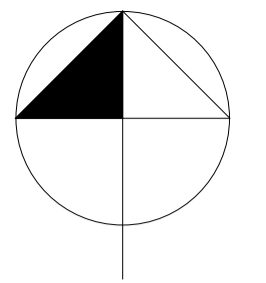

PRINSIPSNITT RAMPE PÅ LAND

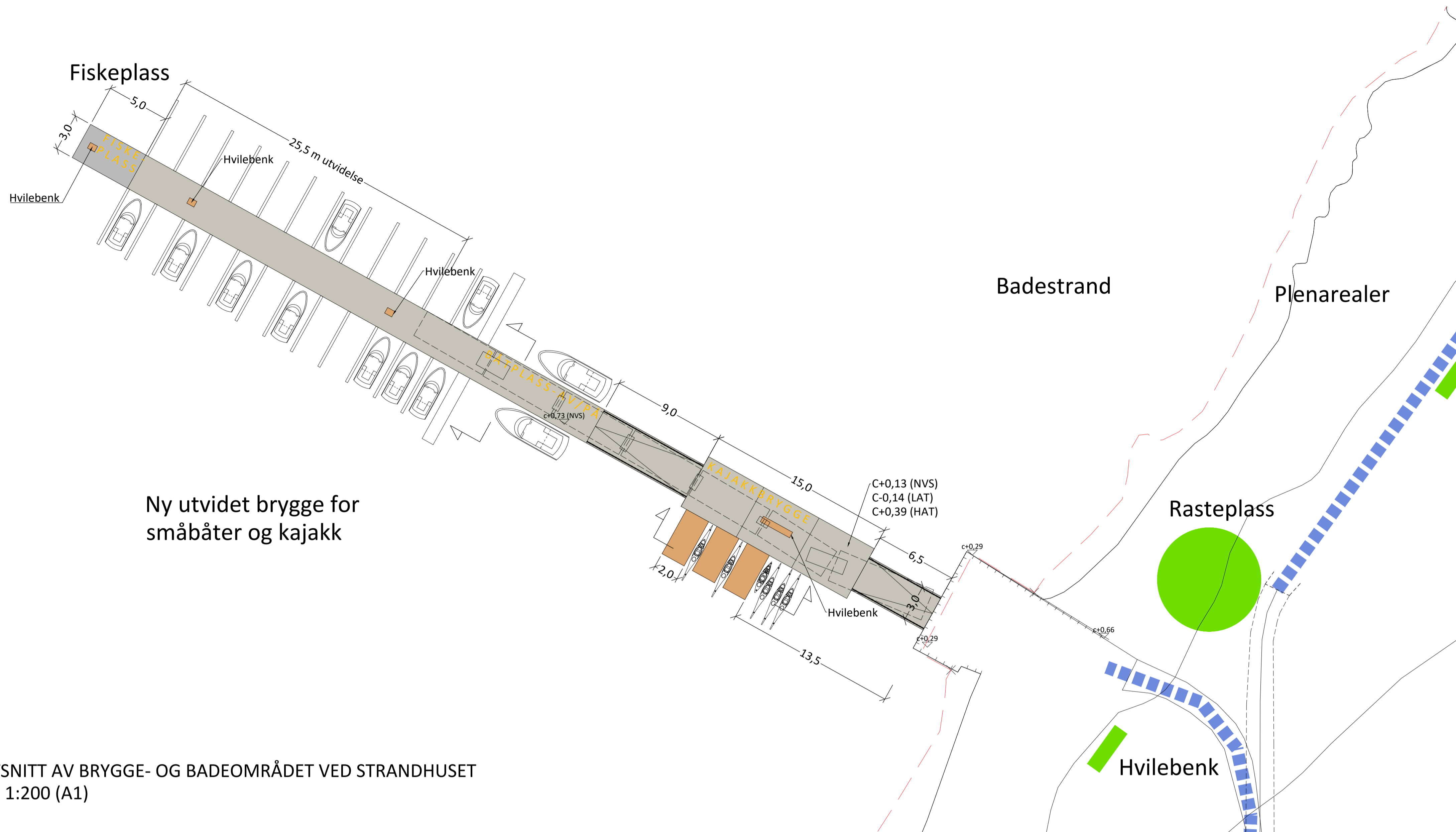
PRINSIPSNITT RAMPE I SJØ

Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
FESTE Raet mulighetsstudie				
Detalj Baderampe Hoveodden				
KS Sign	te	Prosjekt nr.	16800	Rev.
Tegn.	slid	Tegn. nr.	L5	
Målestokk	1:25/50/250	Dato	14.08.2020	
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitekter mfla Parsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no				

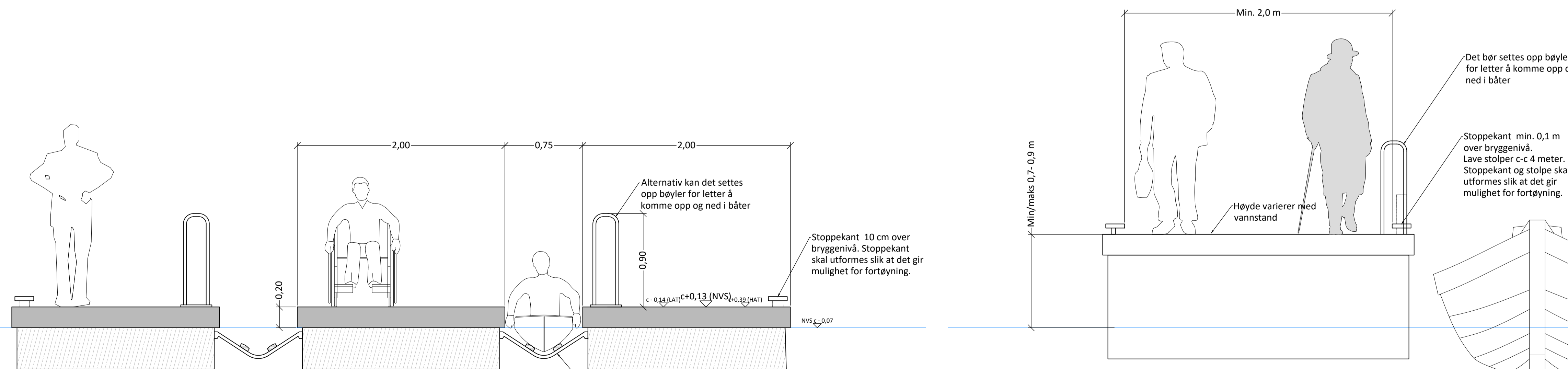
Tegnforklaring

- Eksisterende tre
- Vernegrense nasjonalpark
- Omriss naturtype
- Omriss sikringszone automatisk fredet kulturminne
- Områdeavgrensning
- Skilt
- Ekst.turvei - 2-2,5 meter bredde, maks fall 1:15
- Ny turvei - 1,6-2,5 m, maks fall 1:15
- Eksist. turvei/sti 1,6-2 m bredde -rundtur
- Ny turvei/sti 2 m bredde
- Nytt gang- og sykkelfelt
- Benk
- Rasteplass med bord/benk/grill mv
- Håndløper, rekkverk

Ny utvidet brygge for småbåter og kajakk

UTSNITT AV BRYGGE- OG BADEOMRÅDET VED STRANDHUSET
M: 1:200 (A1)

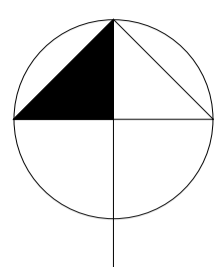
PRINSIPSNITT BRYGGE FOR KAJAKK

PRINSIPSNITT FLYTEBRYGGE

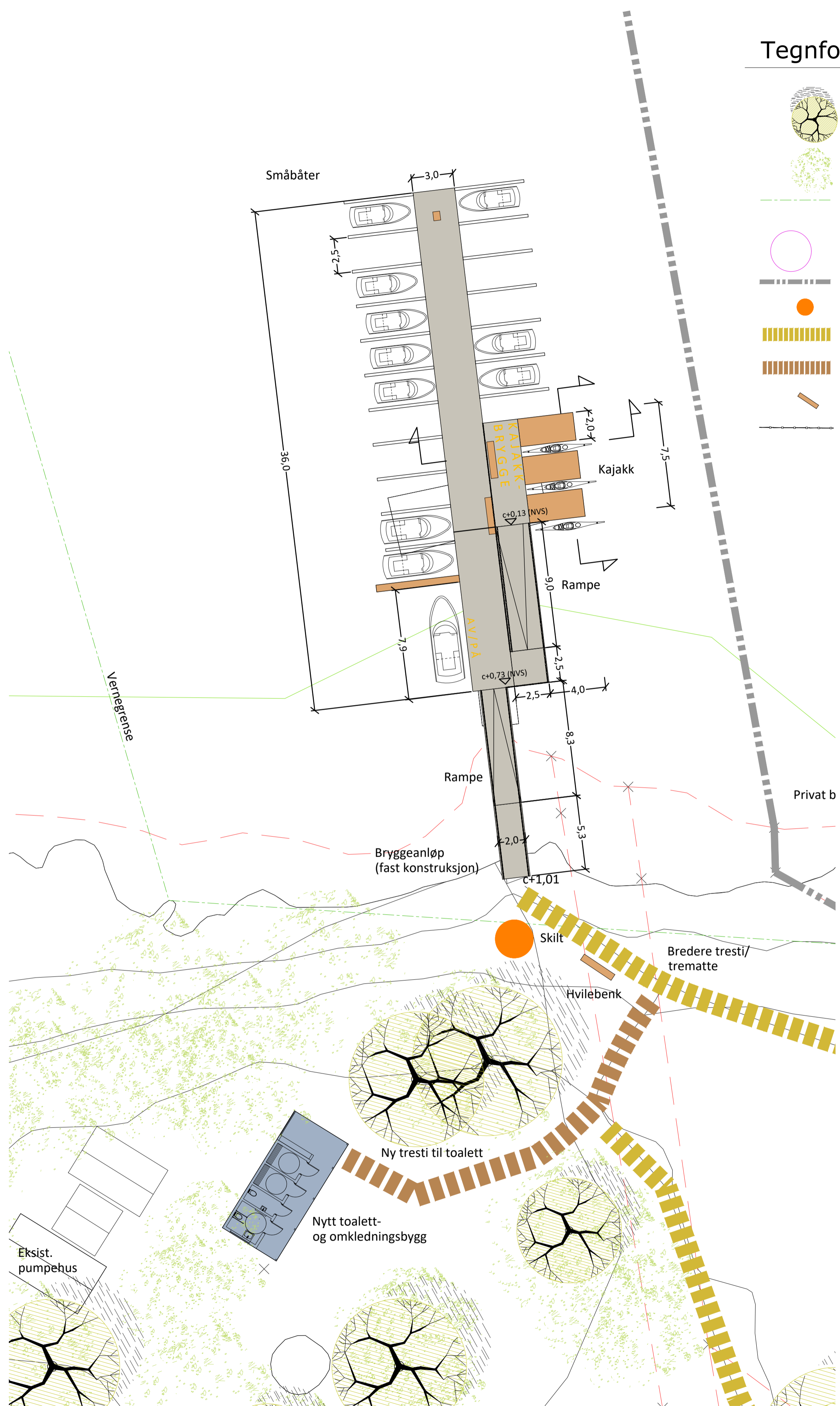
Merknad: Brygger må dimensjoneres for at min. 2 elektriske rullestoler er på bryggen samtidig.

	Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
	Raet mulighetstudie				
Hove Detalj brygge ved Strandhuset			KS Sign. Filnavn Tegn. le Målestokk sid Dato 14.08.2020 16800 L6		
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitekter mfla Parsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no					

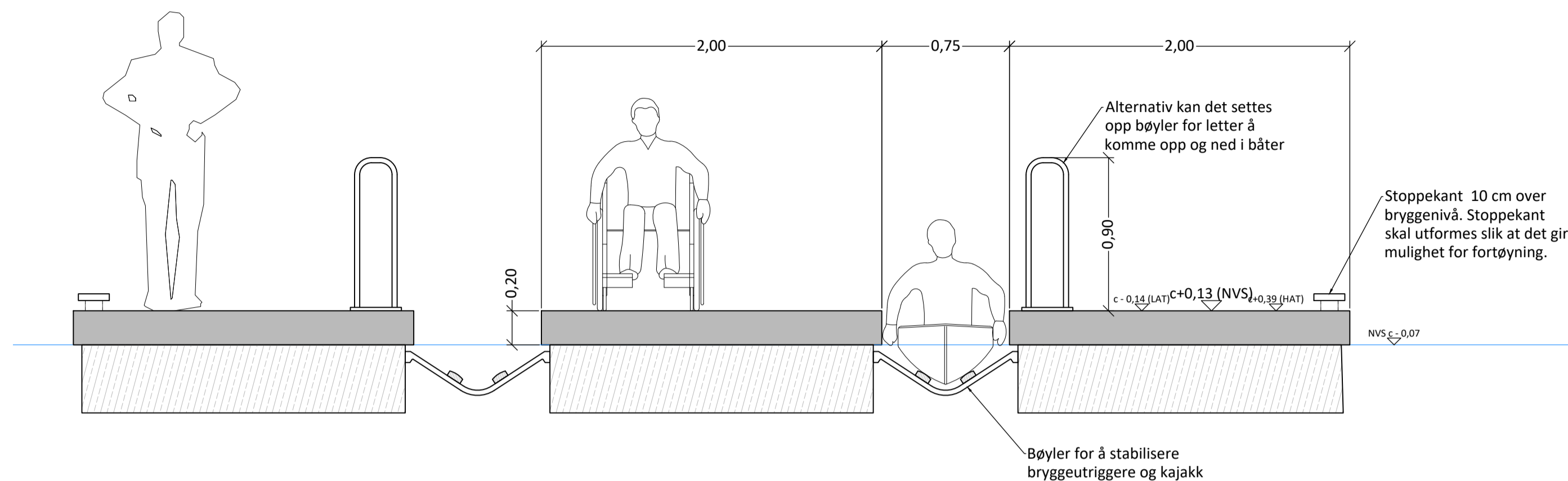
Tegnforklaring

- Eksisterende tre
- Eksisterende vegetasjon
- Vernegrense nasjonalpark
- Omriss naturtype
- Automatisk fredet kulturminne
- Områdeavgrensning
- Skilt
- Eksisterende tresti oppgraderes til 2,0 m
- Ny tresti - 2,0 m bredde
- Benk
- Håndløper, rekkverk

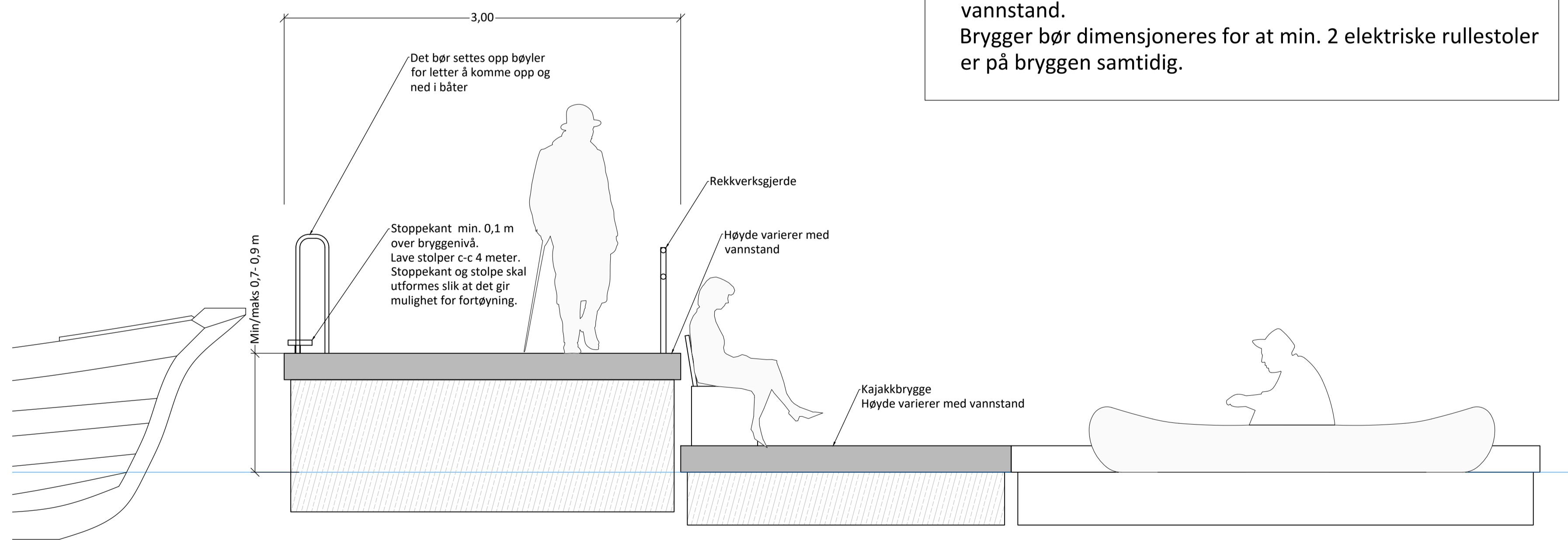

UTSNITT AV BRYGGE- OG BADEOMRÅDET VED GRAVENE PÅ MERDØ
M: 1:200 (A1)

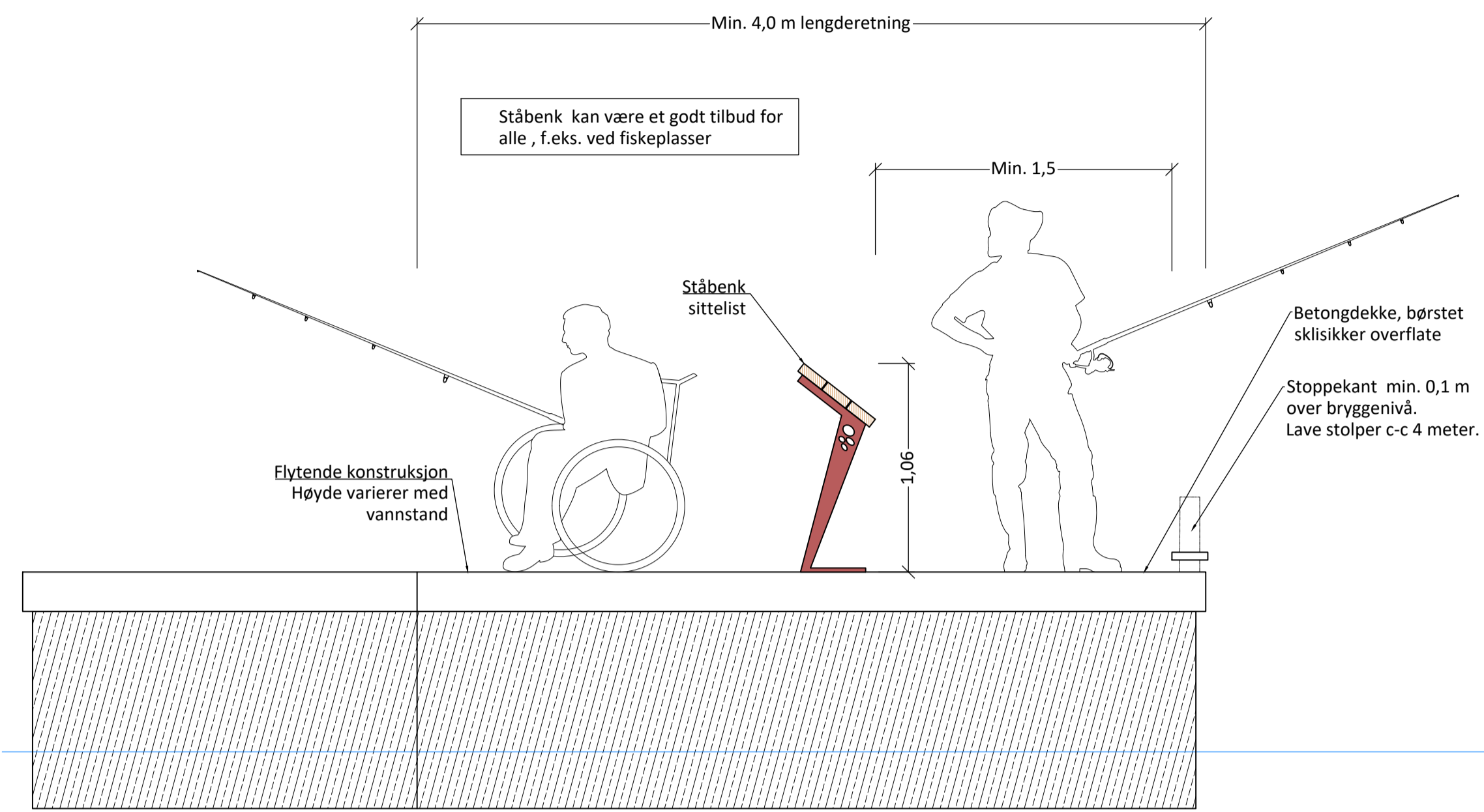
PRINSIPPSNITT BRYGGE FOR KAJAKK

Det er viktig at adkomst til flytebrygger, f.eks. landgang, er stabile og med trinnfrie overganger, samt utformet for ulike vannstand. Brygger bør dimensjoneres for at min. 2 elektriske rullestoler er på bryggen samtidig.

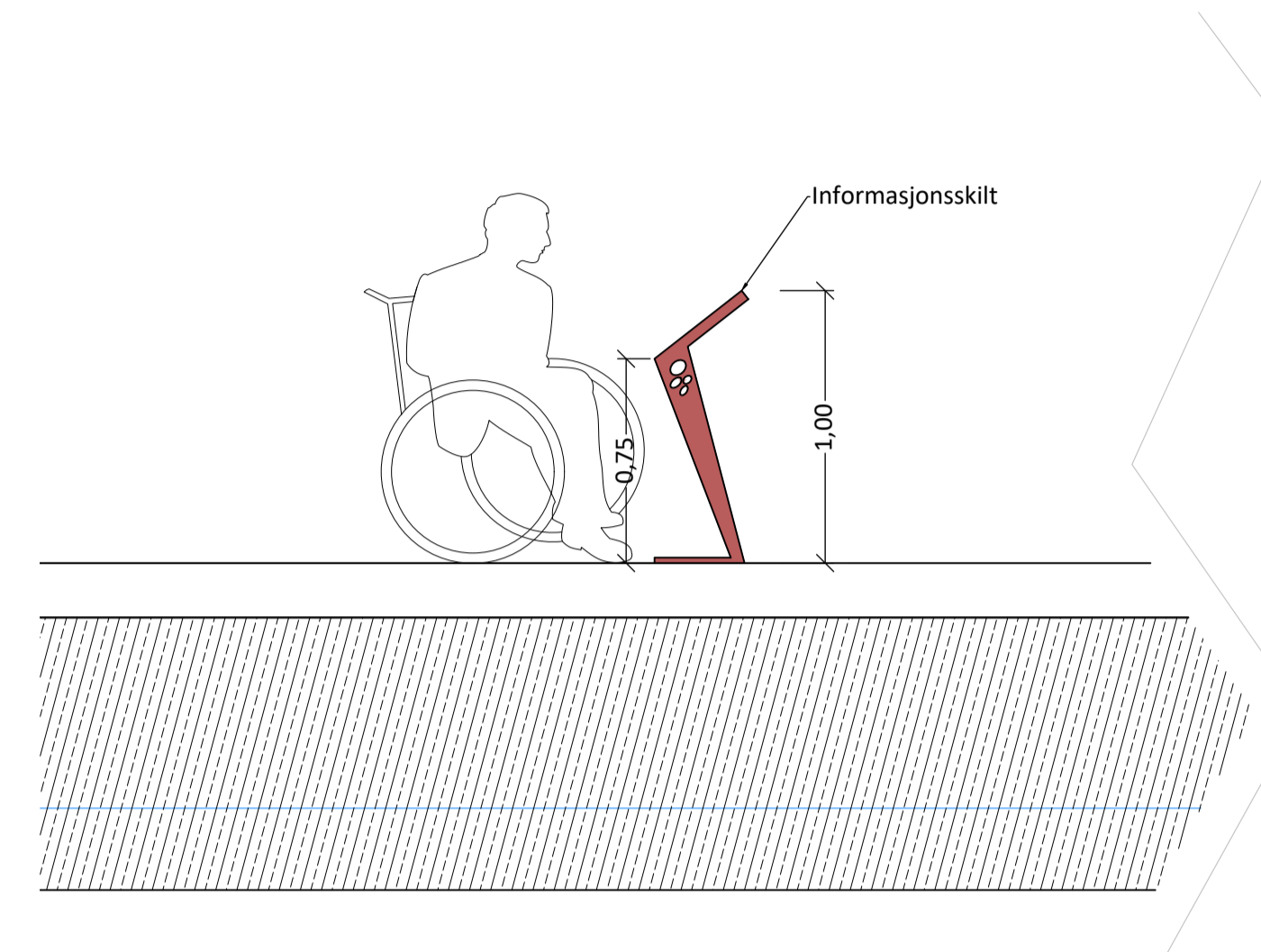

PRINSIPPSNITT FLYTEBRYGGER MERDØ

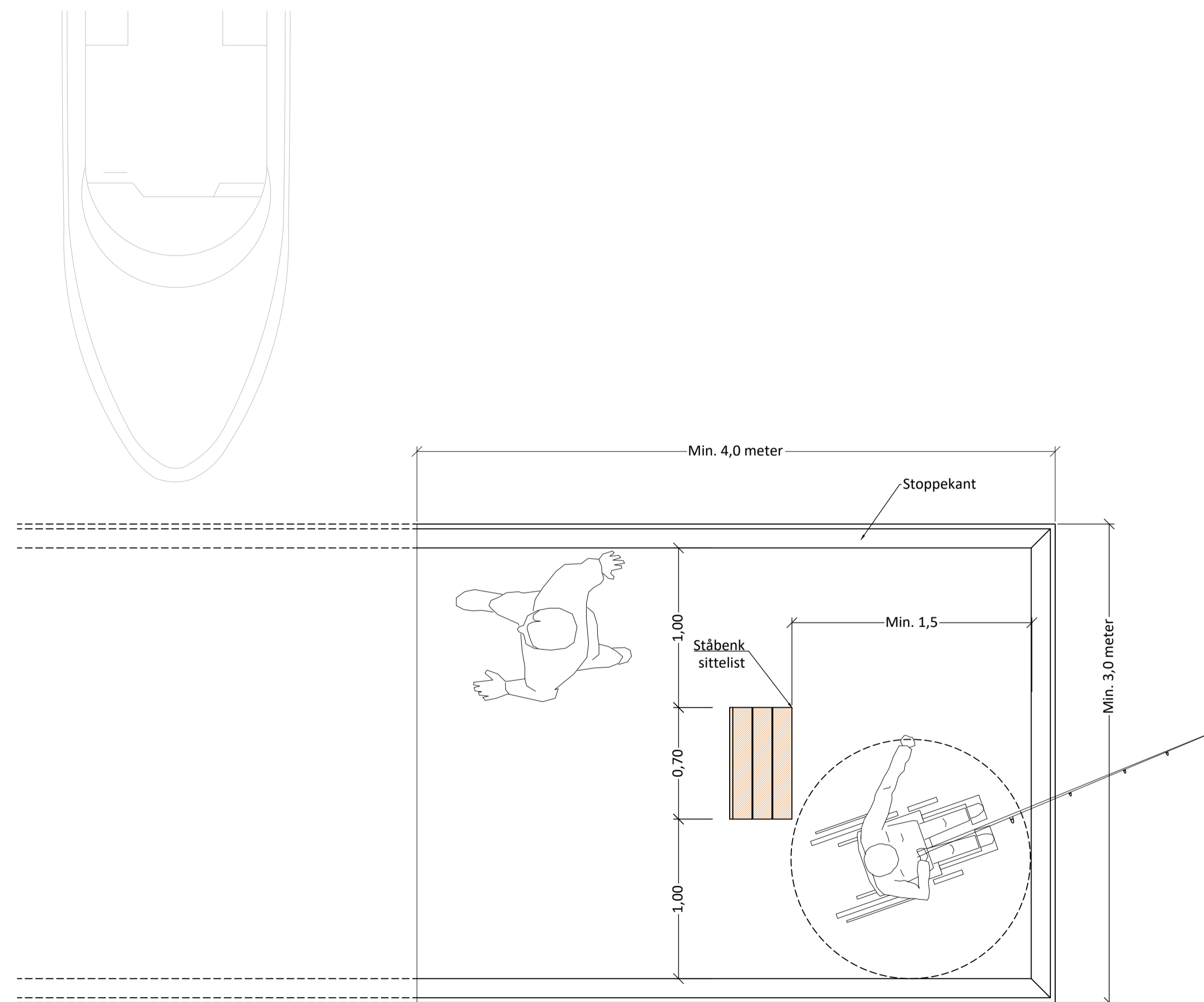
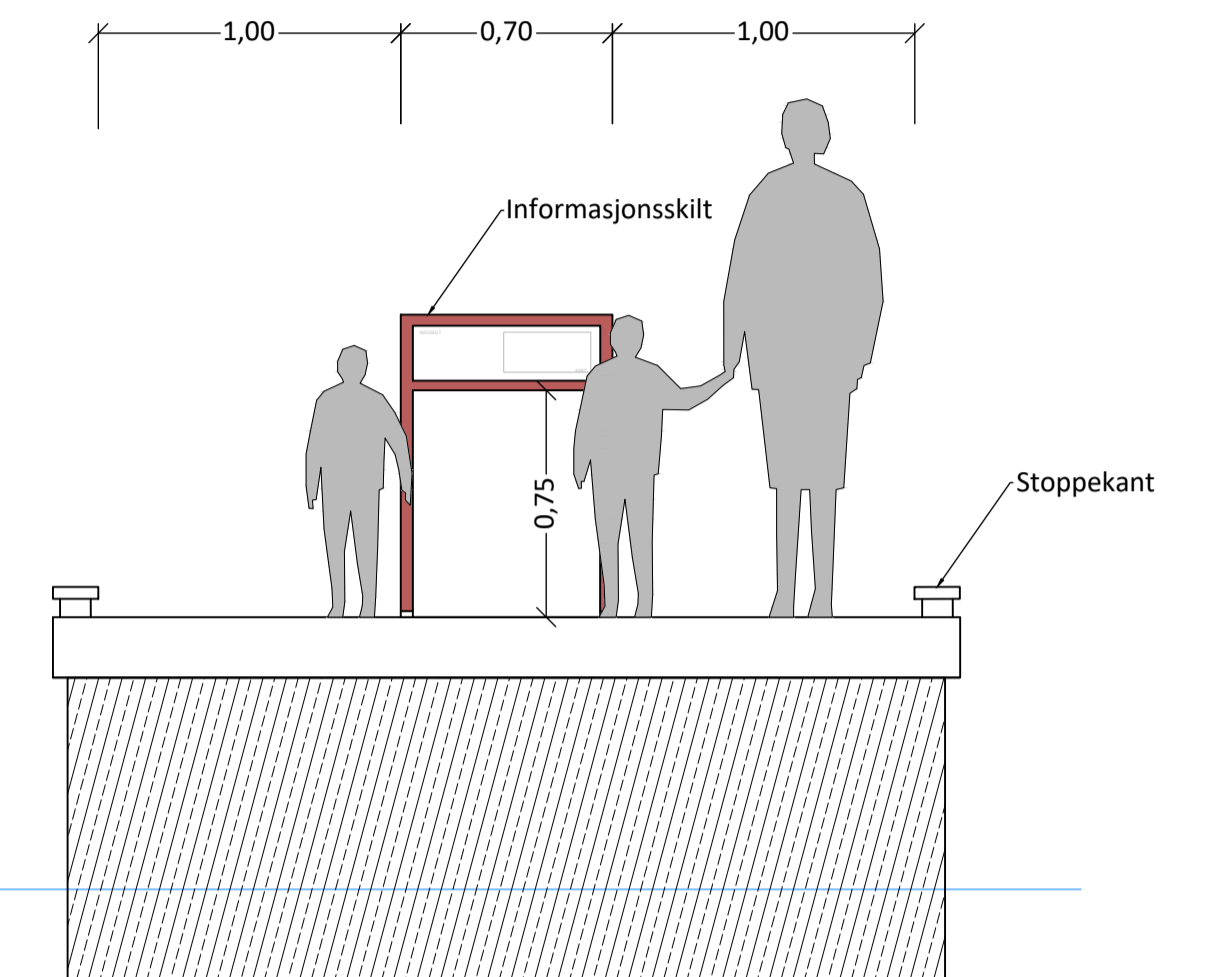
Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
FESTE Hove Raet mulighetstudie Detalj brygge på Merdø				
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitekter mfla Parsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no		KS Sign Tegn. slid Målestokk 1:25/1:200 Dato 14.08.2020	Filnavn 16800 Tegn. nr. L7	Rev.

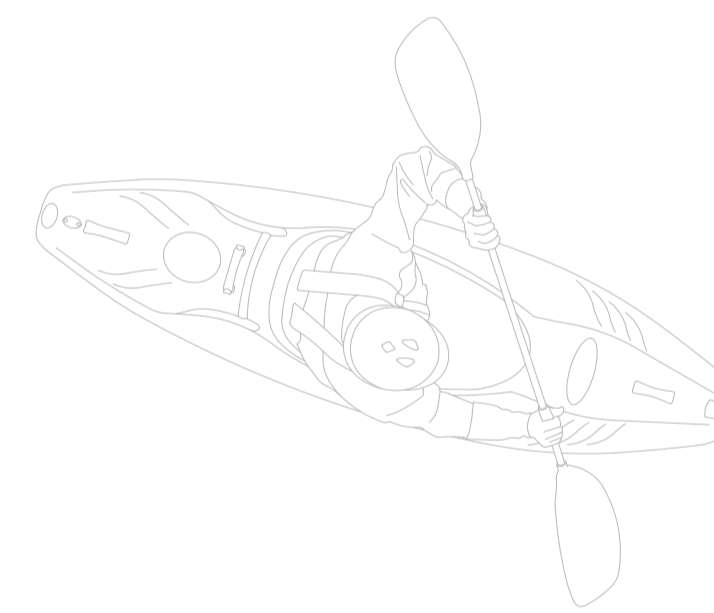
PRINSIPPSNITT FLYTENDE FISKEBRYGGE

MULIG LØSNING FOR SKILT PÅ BRYGGE

PLAN AV PRINSIPP FOR FISKEBRYGGE

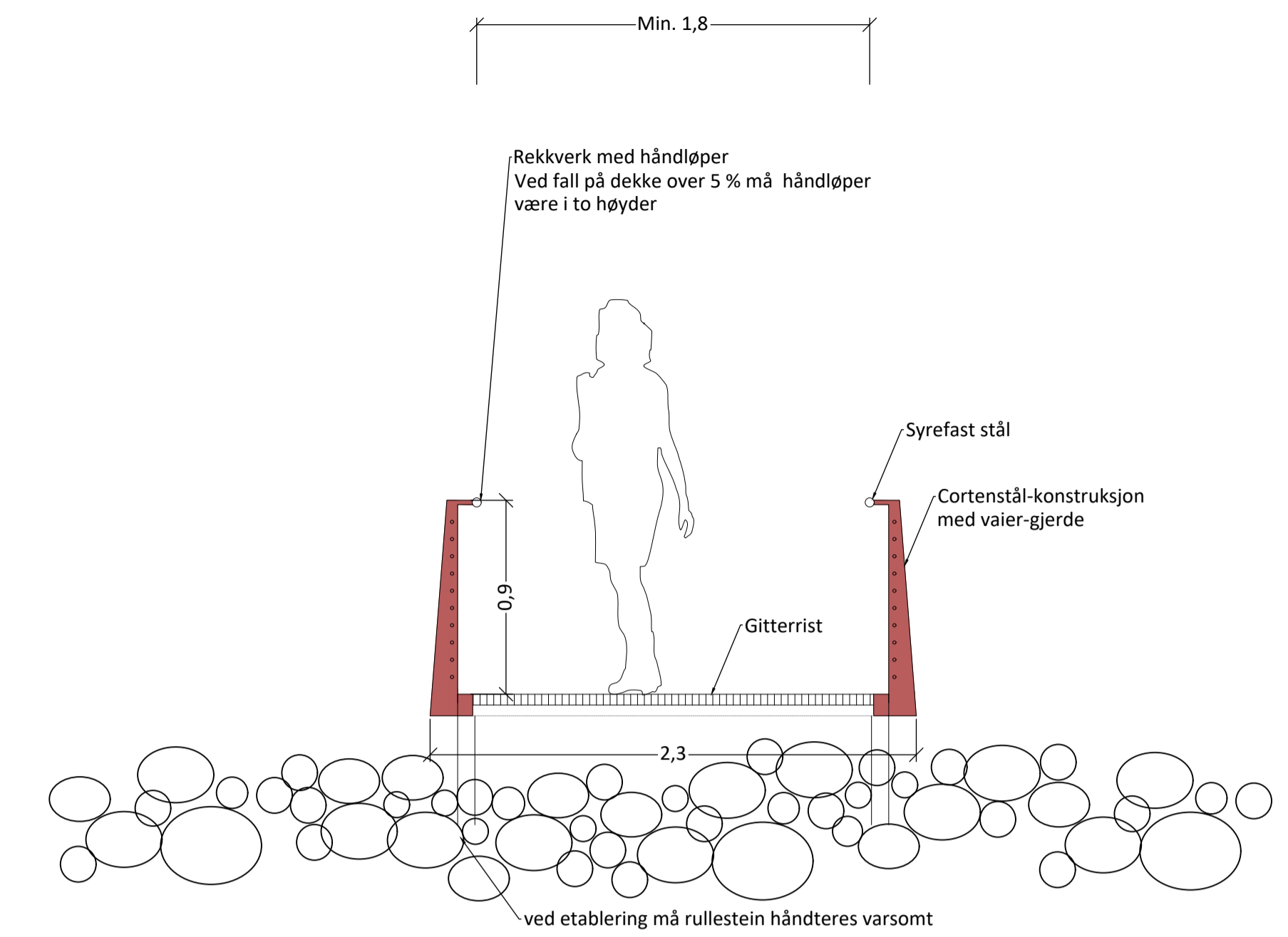
Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
FESTE				
FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR Landskapsarkitektur mfla Porsgrunn / Arendal Tlf: (+47) 35 93 02 10 www.feste.no			Detalj fiskebrygge Ståbenk og skilt	
KS Sign	te	Prosjekt nr.	16800	Rev.
Tegn.	slf	Tegn. nr.	L8	
Målestokk	1:25			
Dato	18.08.2020			

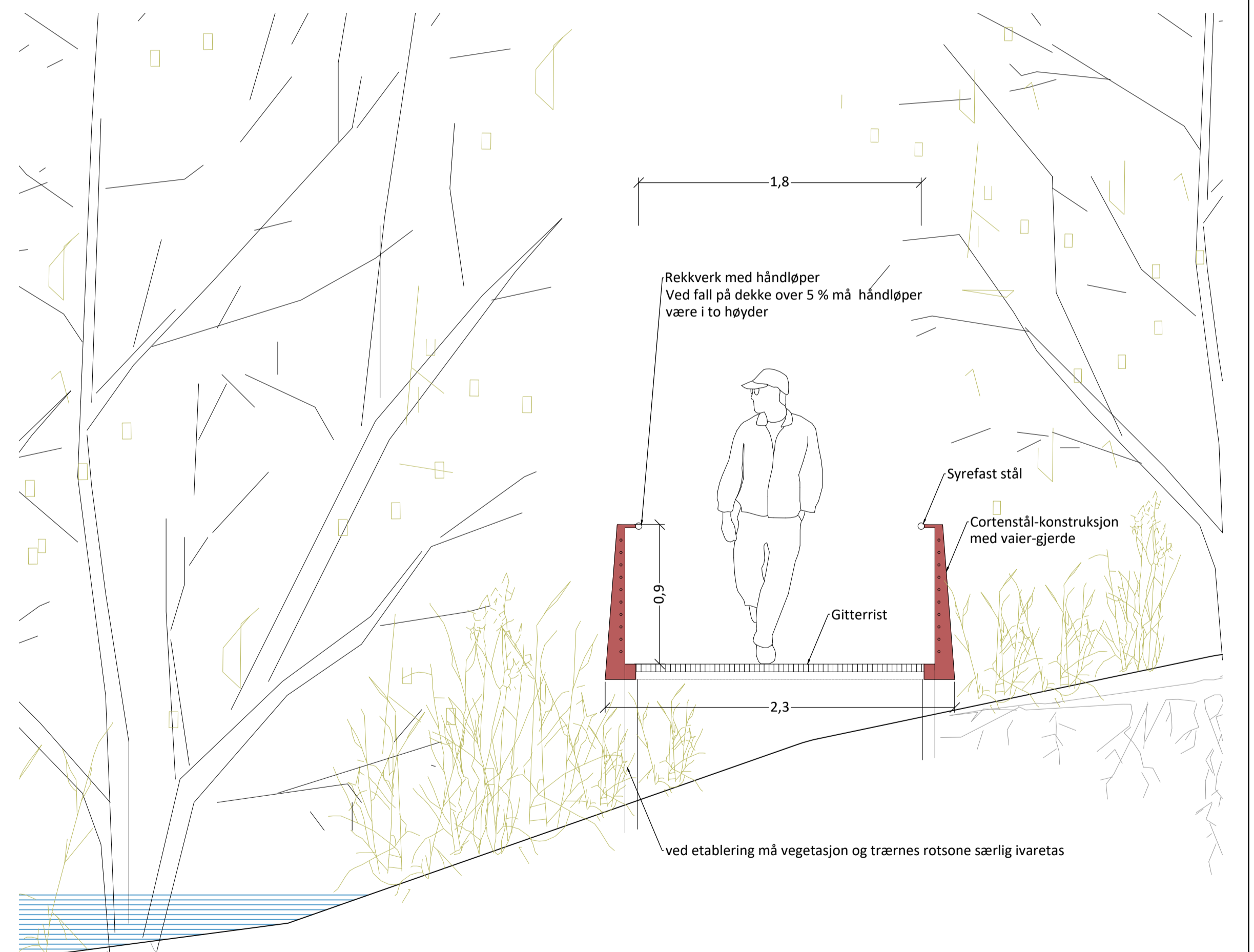
PRINSIPPSNITT HOVEDTURVEI

PRINSIPPSNITT STI

PRINSIPPSNITT STOLPESTI

PRINSIPPSNITT STOLPESTI

Konstruksjonen kan varieres utifra situasjon;
Hvis rekkverk gjøres ensidig, bør det være en stopp-kant mot terreng
bredden kan justeres, men om den gjøres smalere bør det etableres møtepunkter.

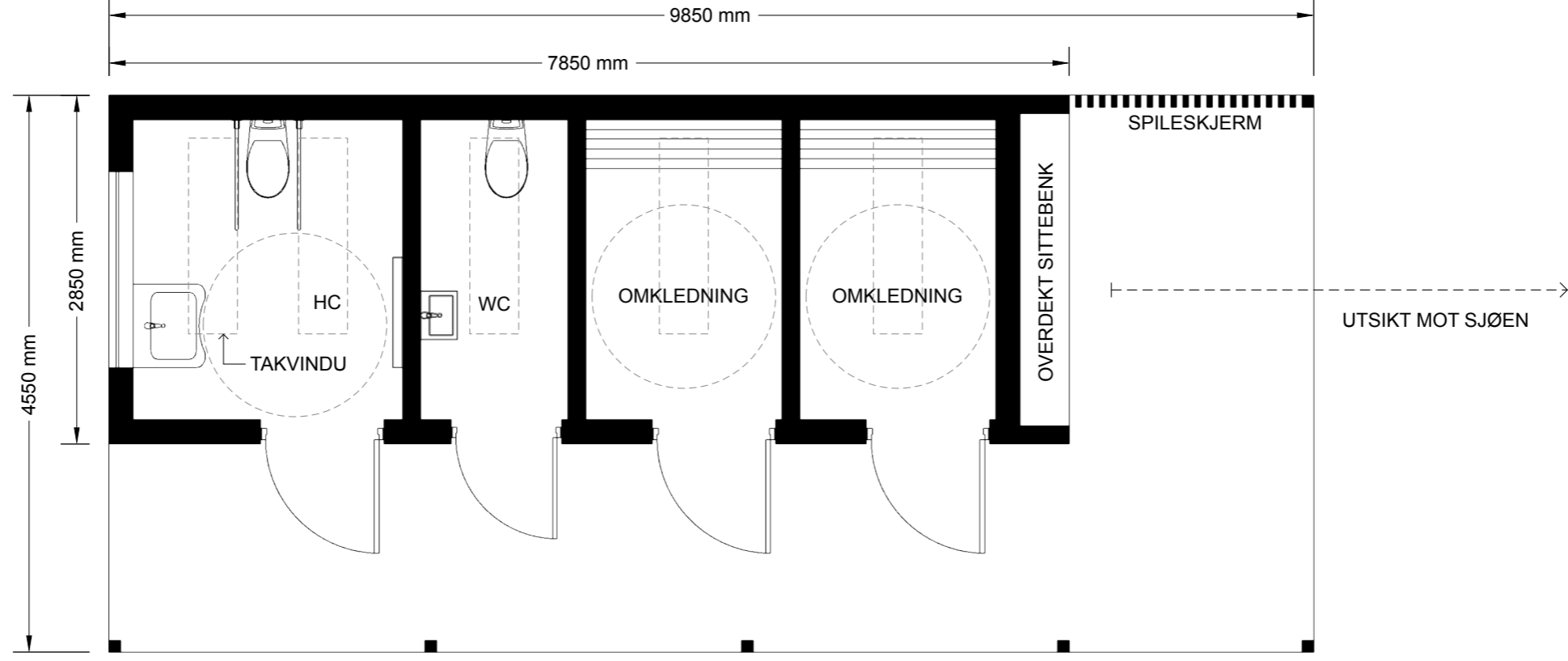
Indeks	Antall	Rev. gjelder	Dato	Sign.
KS Sign	te			Finnavn
Tegn.	slid			Tegn. nr.
Målestokk	1:25		16800	Rev.
Dato	18.08.2020			

FESTE Raet mulighetstudie

FESTE LANDSKAP / ARKITEKTUR
Landskapsarkitektur mmla
Porsgrunn / Arendal
Tlf: (+47) 35 93 02 10
www.feste.no

Prinsippsnitt turveier og stier

L9

UTSENDT
21.08.2020
TEIKNA AV
DF

PROSJEKT
Raet
mulighetsstudie
PROSJEKT NO.
16800

KUNDE
Fylkesmannen
i Agder

FESTE SØR AS
PB 120
3901 Porsgrunn
sor@feste.no
+ 47 35 93 02 10

Perspektiv

A.07

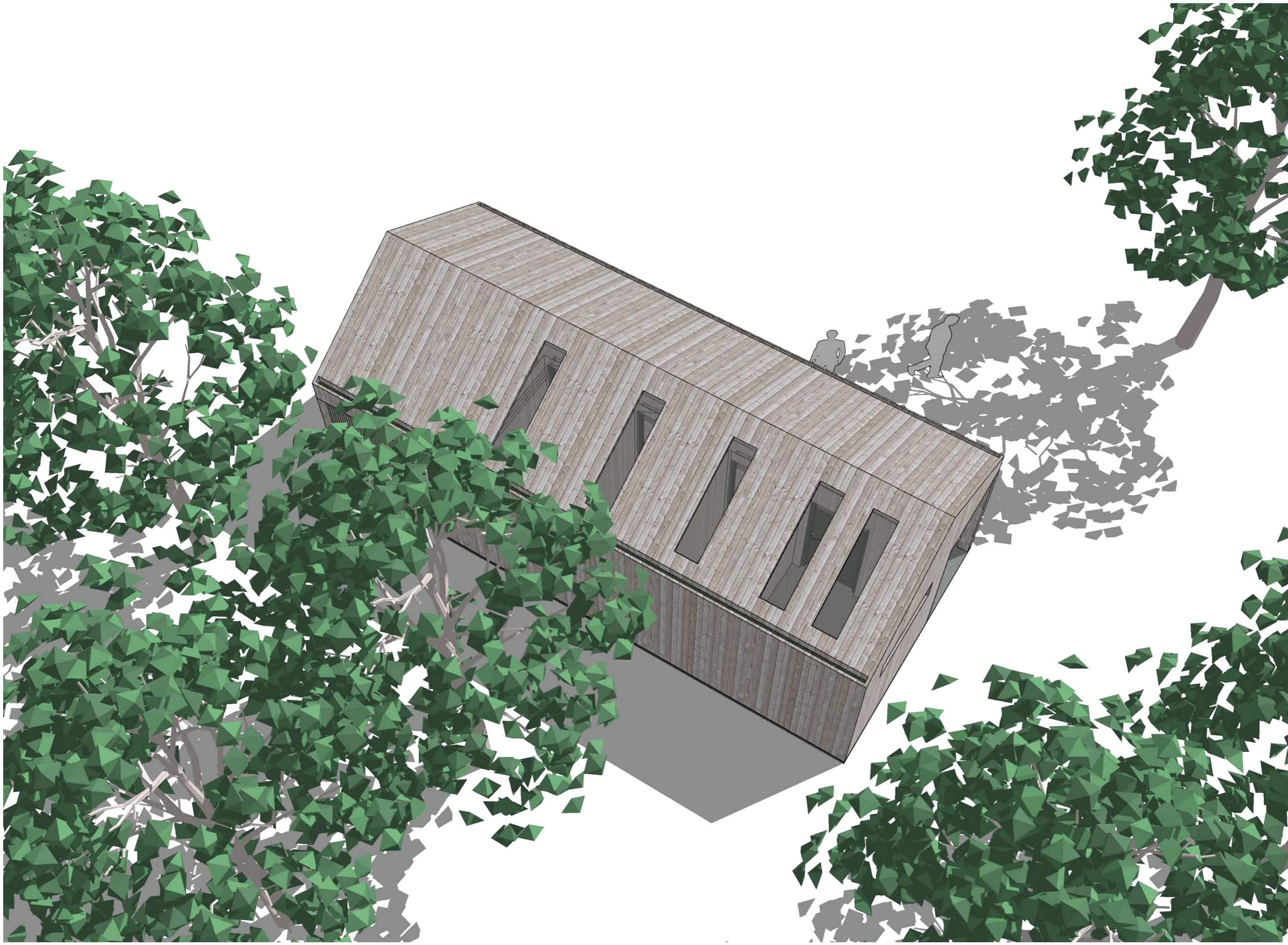
UTSENDT
21.08.2020
TEIKNA AV
DF

PROSJEKT
Raet
mulighetsstudie
PROSJEKT NO.
16800

KUNDE
Fylkesmannen
i Agder

FESTE SØR AS
PB 120
3901 Porsgrunn
sor@feste.no
+ 47 35 93 02 10

UTSENDT
21.08.2020
TEIKNA AV
DF

PROSJEKT
Raet
mulighetsstudie
PROSJEKT NO.
16800

KUNDE
Fylkesmannen
i Agder

FESTE SØR AS
PB 120
3901 Porsgrunn
sor@feste.no
+ 47 35 93 02 10